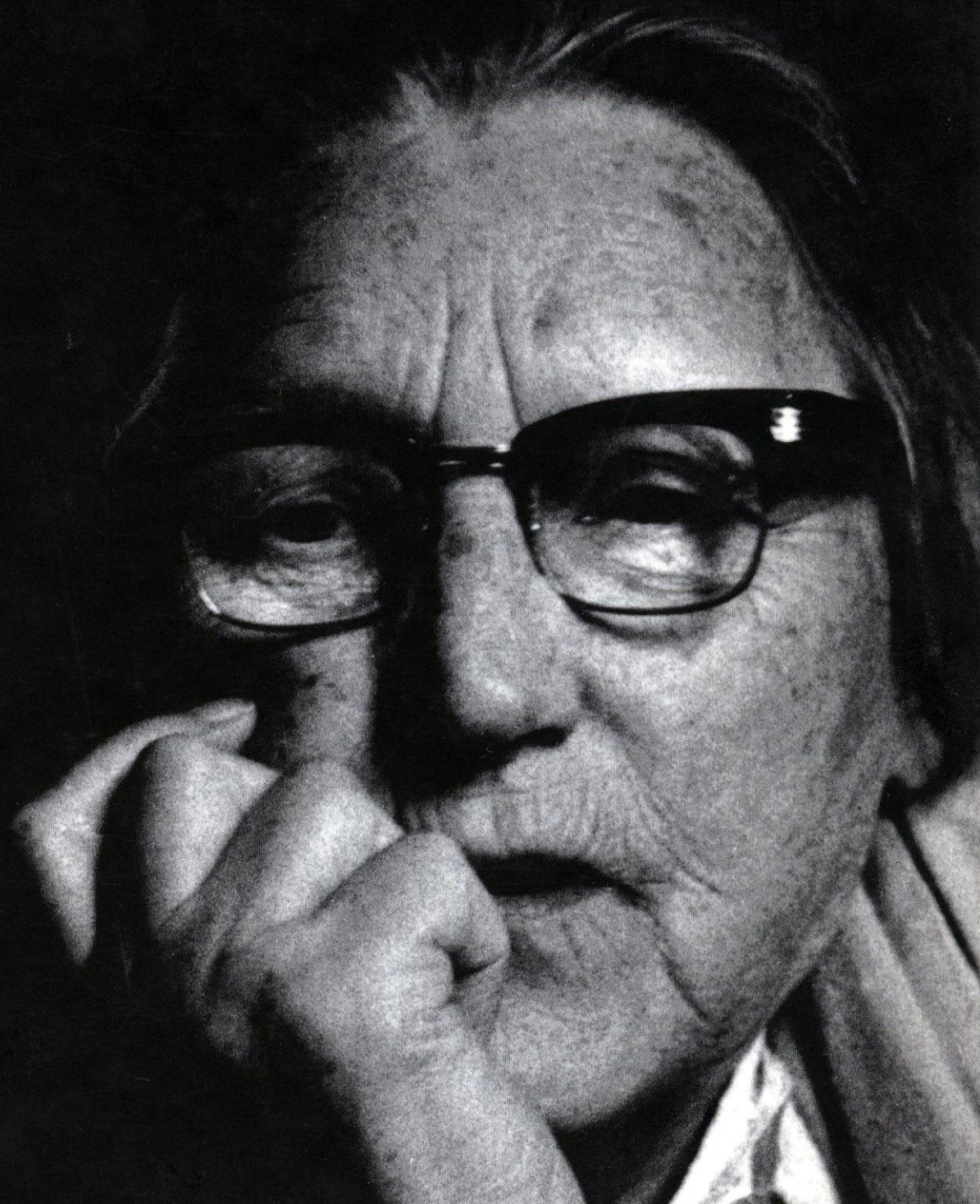

Ji buvo Simonaitytė

Ji buvo Simonaitytė

V I L N I U S 1 9 9 7 · R E G N U M F O N D A S

UDK 888.2.09:929
Pa-88

Knygos leidimą
parėmė
Lietuvos Respublikos
kultūros ministerija

© REGNUM FONDAS, 1997
© ONA PAJEDAITĖ, 1997
IBSN 2281

Kai išslysiu tuo taku, kuriuo visi išeina, sumeskite kapą mano palaikams prie mano namelio ant Minijos kranto. Bet nestatykite net kryžiaus dėl to, kad visą amžių po kryžium vaikščiojau. Taip pat atitolinkite ir visus akmenis nuo kapo, tegu neslegia jie manęs. Juk sunkus kaip akmuo buvo mano gyvenimas. Leiskite man gulėti tarp linksmų rožių ir gvazdikų, tegu žydi bijūnai ir jurginai. Beje, kaipo pavésis būtų malonu sidabrinis klevas.

E. S I M O N A I T Y T Ė, 1 9 6 1

O kapo užrašas: *jau lazdą padėjau, kelionė baigta*

Įdomi, spalvinga asmenybė!

Septyniasdešimt aštuntujų rugpjūčio pabaigoj, pavakare, Rašytoja paskutinį kartą aiktelejo – ir nutilo...

Dar ilgai mačiau ją, su mąslia šypseną besėdinčią lovoje, naktiniais marškiniais, atsirėmusią pagalvių, besikamšančią apklotus. Ilgai girdėjau jos raiškų balsą, beriantį aštrius sāmojus.

Mačiau ją miegančią. Mačiau geriančią gausybę vaistų. Mačiau sunkiai klibikščiuojančią į „posėdžių salę“, besiramstančią sieną. Mačiau valiūkišką šypseną jaunystę prisimenant.

Bet metai slenka, ir konkretus vaizdas ima trauktis ūku. Detalės tirpsta užmaršty. Rašytoja darosi vis panašesnė į monolitą, į vienišą uolą staugiančios jūros pakrantėj. Bangos puola ir puola, atsimuša ir nuslūgsta. O ji stovi stipri, nepajudinama. Galinga ir amžina.

Kokia didžiulė turėjo būti vidinė jėga, išplėšusi ją iš skurdo, iš tamsos ir atvedusি į šviesų Olimpą!

Ieva Simonaitytė mirė aštuoniasdešimt antruosius eidama. Visą gyvenimą sirgusi, po trečio infarkto.

Nuo 1971 metų gana artimai bendraudama su Rašytoja, stengiausi suprasti jos charakterį. Deja, iki galio neperpratau. Daug kas man liko mīslė.

Žavėjo puiki jos atmintis, artistiškas pasakojimas, jaunatviška pakili nuotaika, mokėjimas pasišaipyti iš savo negalavimų. Ir nė kiek nežavėjo

skrupulingos ambicijos, nepatikumas, šykštumas. Iš kur visa tai? Epizoduose nesistengiau nei gludinti, nei užtušuoti tų aštriu kampų.

Prisiminimai apima Ievos Simonaitytės gyvenimo saulėlydį – paskutinius aštuonerius metus. Trumpais epizodais, kurių dauguma rašyti tuo pat, rūpėjo užfiksuoti tą pirmąjį spūdį, kurį darė susitikimai su Rašytoja. Manieji spūdžiai gana subjektyvūs ir nepretenduoja į apibendrinimus. Laikas bėga – smulkmenos nubyra lyg smėlis, prie emocinio vertinimo prisideda protas, ir viskas jau atrodo kitaip. Kuo seniau piktnaisi, dabar imi žavėtis... O pačios rašytojos žodžiai apie kitus žmones, dažnai negatyvūs, yra grynais jos ir niekieno kito, kartais dėl senatvės negalios ar charakterio išsprūdę. Dėl šito niekas neturėtų įsižeisti. Nes didelis talentas dar neapsaugo nuo charakterio keistenybių. Kasdienis jos gyvenimas, šnekos, elgsena – dar viena papilda prie jos sukurto unikalaus pasaulio. Grafinių vaizdų gal papildys nuotraukos, kurias man pasisekė padaryti.

Išdidi, kieta, reikalaujanti savo asmens adoravimo, paskendusi savyje ir neretai abejinga aplinkiniams pasauliui – tokia Ji buvo. Pasikėlusi kartą į Olimpą, tame ir pasiliko. I žemę jau nebenusileido. Ji buvo jau – SIMONAITYTĖ!

Septyniasdešimt pirmųjų metų vasara. Klai-pėdos kraštas. Simonaitytė!

Pirmiausia keliauju į Vanagus. Nuo plento pasuku tiesiai per laukus, kad pajusčiau tą smiltę, tuos beržynėlius, pušyną kuokštus. Tą dirvą kvapą, kuriuo alsavo mažoji Ėvikė. Ir kai užčiuopiau kjomis žemę, kurioje kūrėsi Šimonai, prie kurios glaudési Karalių sodyba, – ant kalniuko išdygo ir liekna Vanagų bažnytélė.

Kiekvienas sutiktas mielai aiškino: štai Šauklių sodyba – čia Simonaitytė gimė, štai Dūdjoniu – ten ji augo, ten siuvo, gyveno... Ten bažnyčia, toliau kapinės, kur palaidotas Bleiveisas. Mane apémé džiaugsmas. Fotografuoju. Skubu, kad su diena spēciau į Priekulę. Bet mašinos jokios! Gavau aštuonis kilometrus sukarti vėl pėsčiomis.

Priekulę pasiekiau pavakare. Saulė didelė, raudona, vési ir visai jau arti laidos. Aiškiai suvėlinau. Miestelio pradžioje, ramioj Vingio gatvelėj, Simonaitytés namas. Prie Minijos vingio, prie ąžuolyno. Einu liepaičių alėja, dairausi: švarus dviaukštis namukas su veranda apgožtas gebenių. Už tvoros sidabrinės eglaitės lyg sargyba. Toliau medžiai: raudoni, karpyti, keisti. Kairiau – pleiké rožių. Oho! Visas rožynas. Tik apleipusios nuo kaitros. Seniai bebuvo tokia sausringa vasara.

Varteliai atsidaro be girgždesio. Aukšta erškėtrožių siena apglébia takelį. Kitoj pusėj namo – jaukus kiemelis.

Ir suplanuok man tokį: žalia žalia veja su krūmų kupstais, įmantriai dažytu suoliuku. O prie šulinio akacija, nusvarinusi šakas. O toliau, o toliau?

Dar nemačiusi Simonaitytės, imu ja žavėtis. Ta aplinka ne palie-gusios, ne pavargusios moters. Toks grožio jausmas! Be tévo augusi, be namų... šluba, vieniša, šimto ligų kamuota. Matyt, galin-ga dvasia ar kipšas koks tūnojo ten viduje, kad nepalūžo ir brovësi per visas užtvaras. Nei bédos, nei ligos nejveikė. Pasičiupo už ragu tą gyvenimą, įsikinkė – tempk, bjaurybe!.. Ir šis tempé. Liaudies rašytoja. Tieki knygų! Sodyba tokia! Bent stiprybė moters!

Saulė jau užkrito, bet oras vaiskus. Pilna nekantrumo, išgirstu bil-desj. Sugirgžda laiptai ir prasiveria šoninės durys. Ant slenksčio pagyvenusi moteris! Ar ji? Ne! Čia Domutė.

„Taip! Rašytoja savo kambaryje. Taip. Paklausiu, ar priimsian-ti..“ Rašytoja! – ji pasakė. Man tas patiko. Tai skamba pagarbiai.

Grįžusi Domutė nuveda laiptukais į antrą aukštą. Nedidelis kam-barys nusklembtom lubom. Priešinė siena – vien knygos. Prie kitos – lyg alkoje – Rašytojos sofa. Ne, vaistais čia nekvepia ir veidas – ne ligonio. Veidas linksmas, kilmingų bruožų, akys geros, savos, smalsios. O ji pusiau gulomis – tokia mane pasitiko.

– Fotografioti? Ale kad naktis! Tą suspėsime ryt. O dabar sakyk – iš kur ir kaip? Ak, Vydūno apie Jonaičius nežino? Tai matai... Apie Simonaitytę, jo jo, visi mala. Net šarkos praskrisdamos tauškia – tai jau teip...

Pilna įspūdžių įsibroviau į tą ramų užutekį, ir gal – pritariančios akys atrišo man liežuvį. Įsismaginau – per visas rašytojų gimti-

nes: nuo Jonaičių į Vanagus, paskui Salantus, Kalvius, Bukantę, Ušnénus, Paragius, Užventį, paskui Anykščius, Svėdasus, paskui Subartonis... Nepajutau, kad jau atsidūriau šiaurėj, kur pašvaistės ir jūros potvyniai... Žiūriu, jau po kalnus, jau po ledynus...

– Aš tau nepavydžiu kelionių. Ir pati jas mégstu. Gaila, mano skaudžioji kojelė dažnai prirakina prie guolio. Ir norédama negaléčiau karstyti po uolas, strapaliot po ledynus.

Vasarą jauku ir čia. Kur rasi didesnę ramybę? Tik rožės, matai, baigia išdžiūti. Ale kurgi – tokia sausra. Svilino ir svilino. Dar rugpjūtis, o jau lapai nugeltę krinta žemén. Net žolė išskrudo, kur ten rožės atlaikys... šulinys išseko visai visai. Nieko nebeprigramdysi. Vos atsigert beužtenka. O Minija tolokai – Domutė nepajégia pritempti. Kartą gaisrininkai dar susimylėjo: atburzgė su pilna mašina ir paliejo. Ak, skaniai paliejo. Tai atsitiesė rožės, tik vienos galvas pakélé, tik sušvytėjo. O dabar vélgi – leipsta, leipsta. Né ką daryt! Tik ar muštis eisi?

Bet nežiūrék į tą laikrodį! Kurgi naktį keliausi? Permiegosi ir pas mus. Domutė pataisys apačioj, ten salone. Pailsék, išsimiegok iki valiai. Aš tai keliuosি dešimtą. Domutė anksčiau – devintą. O dabar dar papasakok iš savo kelionių...

Prašnekučiuojam iki pirmos.

Hm! Pirmąkart apsilankiusiai – pasiūlyt nakvynę! O sakė: neroriai... Hm!

Salonas su židiniu. O baldai? Tamsaus riešuto. Prie židinio kelios skulptūros, vazos. Ant sienų paveikslai. Spintose – puošnios knygos ir suvenyrai. Gintaras, juostos. Sveikinimų aplankai.

Sofa, kur aš miegosiu, po langu. Už jo tos apleipusios rožės. Na, pažiūrėsim, pažiūrėsim... Baltas patalas. Minkšta. Užmiegū maloniū, lengvu miegu.

Koks trumpas laikas nuo nakties iki ryto! Nubundu ir klausausi – tyla visuose namuose. Paguliu iki aštuonių ir nebeiškenčiu. Tyliai tyliai atidarau duris ir sprunku į miestelį. Kokia ta Priekulė? Gatvės, namai, bažnyčios, kapinės?

Grįžusi randu Domutę triūsiant virtuvėje. Gaunu du kibirus ir, atsiraičiusi kelnes, nusileidžiu prie Minijos. Kai sušilus ir apsitaškius tempiu trisdešimtajį kibirą, pamatau Rašytoją. Ji stovi antro aukšto balkone, moja man ir kažką vis sako... O rožės, nupraustos, pagirdytos, jau atsivéré, atsilapojo...

Ji dar ilgai stovėjo ryto saulėje, džiaugėsi gaiviu oru ir šypsojosi: gal saulei, gal miškui, gal kokiam mielam veidui, išplaukusiam iš atminties... Kas ten žino.

Pusryčiai truko pustrečios valandos. Simonaitytė pasakoja apie savo jaunystę, draugus, Vydūną, kurio nemégstanti. Stebiuosи puikia atmintim, energija, iškalba, mostais – jokių senatvės požymių. Tai buvo nelaukta. Baigiant septyniasdešimt penktuosius toks žvalumas – neįtikėtina.

Paskui ji apsirengia ir, nors dejuoja dėl skaudžios kojos, pasiremdama į Domutę nusileidžia apačion. Takeliu iš léto pro vartelius išeinam prie rožių. Gatvė linksmų liepų šešeliuose, o rožės atsigavusios, kvapnios... Rašytoja eina prie kiekvieno krūmo, apžiūrinėja, sako, kaip vadinas ir iš kur gavusi. Vardai įmantrūs, ir po valandos aš nė vieno nebeprisimenu.

Už rožių – sodelis, tik be vaismedžių. Prie gatvės kelios vilkobelės, pavasarį žydinčios baltais baltai, dvi sidabrinės eglaitės. Prie namo – didžiulis graikiškas riešutmedis, šalia prisiglaudęs raudonlapis bukas, rausvom žvakėm pražydęs žagrenis. Ir pupmedis, ir forzicijos krūmelis, ir margalapis šeivamedis. Prie šulinio maumedis, šakas nusvarinusi geltonojo akacijos. Iš kitos pusės – kaulenio gyvatvorė. Kas čia juos pasodino? Kampe alpinariumas...

Pro šulinį iš kiemo grįztame vidun. Rašytoja nebelipa į viršų – įsi-taiso verandoje. Domutė atneša pledą, pataiso pagalves, apklosto.

Atsisveikinu pavakare. Išbuvau kone parą. Išsiskiriame lyg senos ir geros bičiulės. „Ale rudenį Vilniuje neužmiršk pasirodyti!„ – sako Rašytoja. – „Onute, pabūtum pas mus kokią savaitėlę – links-miau būtų....„ – sako Domutė.

Už vartų atsigréžiu. Pro langą mojuoja... Taip norisi sugrįžti, įbègt dar į vidų ir pasakyti, kad tos moterys – mielos, kad man buvo čia gera...

1 9 7 1, R U G P J Ü T I S

N E N O R I U M I R T I

Grižusi į Vilnių, padarau pirmas Simonaitytės nuotraukas ir atiduodu. Paskui ryškinu skaidres. Sugrupuoju ir gerokai prieš jubiliejų nunešu.

Ištraukiam aparatą, kabinam ekraną ir vėl sugrīztam į vasara, į Priekulę. Prie seno parko, jo šakotų ąžuolų, šešaliemenių liepų, prie Minijos. Į namuką – gražiausią miestelyje.

Rašytoja žiūri ir niekaip neatsidžiaugia:

– Tik pažiūrékit! Tik pažiūrékit, kokia ta Simonaitytė! Juk dar visai nesena! Argi ne? Matot, kaip eina! Matot, kaip ji šypsos? O tas namelis! Domute, Domute, argi pas mus taip gražu? Rožės! Tos mano rožės... O Simonaitytė – vis šypsosi šypsosi... Lyg būtų dar visai jauna. Sakykit, ar aš galiu mirti, jei rodot mane tokią jauną? O jei mirčiau, tai šitose nuotraukose Simonaitytė paliks kaip gyva.... su tom rožém, su stogais ir medžiais. Manęs jau nebebus, o atrodys, kad aš tebegyvenu, tebevaikštau... Tai teip. Pondiev pondiev – juk aš dar nenoriu mirti...

1971, GRUODŽIO 12

PAGE RIBMAS

Ievai Simonaitytei – septyniasdešimt penkeri! Vilniuje, Akademiniame dramos teatre, iškilmingas minėjimas. Ir prigužėjo žmonių – visi balkono takai ir laipteliai sausakimši. Gavau ir aš malonų pakvietimą ir įsitaisau – fotografuoti. Simonaitytė su iškilminga juoda suknelia, sidabrine lape ant pečių. Pirmininkauja akademikas K. Korsakas. Sveikinimai, kalbos, linkėjimai. Sveikina vyriausybės atstovai, rašytojai. Delegacijos: leidyklų, ministerijų, laikraščių, aukštųjų mokyklų – dovanos ir gélės, gélės... Po iškilmingos dalies koncertavo P. Mataičio ansamblis.

Rašytoja išvargo. Dar pobūvis. Grįžo vėlai. O rytą namuose – šventinis stalas, artimieji, giminės. Nebéra kur statyti krepšių su gélémis, paveikslų, suvenyrų. Rašytoja švyti.

– Jau sveikino mane, sveikino! Naje! Kiek tū delegacijų... Bijojau tik, kad skaudančios rankos nespaustų... O gėlių! Nešė ir nešé... Ar kas matė viduržiemį tiek gėlių viename kambary? Nežinau, kur jų prigaudė. Tai teip. Mokėjo Simonaitytę pagerbti, mokėjo... Hiacintai, gvazdikai, narcizai, gerberai, amariliai... Ak, tie amariliai – raudoni, dideli... Tik pagalvoti reikia – ir tai sausio mėnesį. Bet tu skubék paveiksluoti, kol dar nenuvyto.

Ir aš fotografuoju žydintį kambarį, pilną iškilmingumo. Dovanoatus paveikslus, gausybę gėlių, suvenyrus. Paskui svečius prie stalo. Rašytoją, kuri pavargusi įsitaisė ant sofos.

– Bet per šešiasdešimtmetį aš gėlių gavau dar daugiau... O koncertas tai jau apvylė. Per šešiasdešimtmetį dainavo Stasiūnas, per septyniaskesdešimtmetį – Virgilijus Noreika. Jau taip iškilmingai, taip gražiai. O dabar, o dabar... išeina su ilgiausiom triūbom... kad užbaubė kaip miške, kad užriaumoj... O tos sutartinės – tas bliovimas: doble, doble, dobleeee... Nors ausis užsikimšk! Ir kokios čia dainos? Nesuprantu, ką galvojo rengėjai. Kodėl su manim nepasitarė, kas man patinka? Jau taip prastai, jau taip prastai... Aš nesuprantu, kam salė plojo. Naje... Žiūrovai dar galėtų išeiti, bet aš tai negaliu. Aš negaliu! Koncertas – tai man skirtas! Mano tai garbei... Bet ir klausyt – na jau ne! Na jau ne! Aš ir radijų užsuku, kai perduoda tokias dainas. Man tiesiog gydytojai uždraudė triukšmą... Jau neapsikenčiu ir sakau Korsakui: „Aš ilgiau neištversiu....“ Čia jis raštelį – brūkšt brūkšt... Už scenos perdavė – ir koncertas momentaliai užsibaigė... Jau nevykės tai nevykės...

Sakai, liaudies dainos dabar atgyja? Sakai, publika mégsta? Ale ką ten kalbėt, kad skambesio nér... O gal tik man? Iš tikro tai aš

nepratus, juk mūsų krašte draudė dainuoti. Tik giesmes mokėjom – protestantiškas. Taigi...

Kai atnešiau jubiliejines skaidres, prisiminėm vėl šventinį šurmuli, kalbas ir glėbius gėlių, kurių kvapu dar persmilkė visi kambariai. Suvenyrai vėl priminė gerbėjus.

Skaidres pažiūrime nuolat. Jos dar ne kartą Rašytoją džiugins, kad savo spalvom primintų tą meilę, dėmesį, tuos šiltus žožius, kuriuos išgirdo aną vakarą. Džiugins – ligi kito jubiliejaus...

1 9 7 2, S A U S I S

P U S R Y Č I U !

Esu kviečiama pusryčių! Pirmą kartą buvo tikrai įspūdinga. Pakvipo viduramžiais, dvaru ir karietom... Vienuolikta į svečius – taip neįprasta. Prašmatnu!

Pusryčiai tikrai iškilmingi. Simonaitytės dienotvarkėje – svarbiausias punktas. Jie trunka ilgai, dvi tris valandas. Ir valgomą stipriau negu per pietus.

Rašytoja smagi, pailsėjus, įsaitiso ir laukia, kas bus šiandieną skanaus. Kaip įprasta: du kiaušiniai, gabaliukas mėsiško, kartais varškės ar blynelių, sviestainių su sūriu, puikia dešra arba džemu. Kavos – trys puodukai su grietinėle. Ak, kokia kvapni Domutės kava!

– Kaip gera, kad mes neišleidžiam žmogaus nepavaišinę! Kavos vi-sada, pyragaičių ar dar ko nors Domutė patiekia. Ji moka pavaišinti.

Taigi valgom ilgai, su pasišnekėjimais ir juokais. Man rodos, per sotūs tie pusryčiai.

Pietų, tiesa, valgė mažiau. Sriubos gana nenorom. Kepsnį – tik-tai šviežią. Ir būtinai saldaus: kompoto, putēsių, želė arba vaisių. Domutė mokėjo pataisyti. Nors vaisiams Rašytoja gana išranki. Obuolių nė į burną – per rūgštūs, gomurys nuo jų nuolat išsilupa. Į bananus žiūrėt negalėjo. Kažkada ant tuščios prisikirtusi per daug, buvę bloga – visam laikui palikę... Mandarinus valgė mie-lai – saldesni. Vyšnios netiko, kam su kauliukais. Mėlynės – nuodai viduriams. O grybus daktarai jau draudžia...

Vakarienė visad kukli: vos vos. Arbatos stiprios dvi stiklinės, bandutė. Kartais netgi be sviesto. Arbata gruziniška, po trisdešimt penkias kapeikas, ir dedama tiesiai stiklinén, kad visad būtų šviežia.

Bet prie valgio taisymo Rašytoja pirštų nekišo...

Ji buvo išsivadavusi nuo alinančios buities: pirkimo, virimo, šlavimo, mazgojimo. Per aštuonetą metų nepastebėjau, kad ką nors dirbtų. Viską atliko kiti. Ji tik skaitė įdomias knygas, valgė skanius valgius ir kalbėjosi su jai reikalingais maloniais žmonėmis. Ko gero... ko gero, toks gyvenimas – tai jau šventė!

1976, SPA L I S

A P S I L A N K Y M A I

— Ar šiandien atsineši skaidrių? Pažiūrėtume vakare. O paskui ir pernakvosi – bus kartu linksmiau.

Ir taip kas savaitgalį. Rodau Maskvą, Leningradą, Krymą, Karpatus, Kaukazą, Kareliją, Sibirą... „Kaip tu viską atsimeni: ir vietoves, ir kalnus? Kaip jų nesumaišai?...“

Ji pati buvusi Leningrade. Po Ermitažą nevaikščiojo: kur ten apėsi – keliasdešimt kilometrų... Maskvoje buvusios su Domute. O Picundoj – net porą kartų. Matė ir Arméniją.

Skaidrės pažairinamos kelionių nuotykiais. O nuotykių netrūko!..

– Naje... Pakeliau, Domute, ir mes kartu. Kiek pamatėm! Gerai taip. Jo jo! Gražių vietų yra mūsų žemėj. Kalnai tie – galybė. Sniego kepurės... Mačiau ir aš Araratą ir Šveicarijos kalnus. Man jie baugūs. Kas kita – žemai. Tie medžiai – kiekvienas vis savitas... Ir augalai – kiekvienas išsirenka vis kitonišką spalvą, vis įmantresnę, kad tik pralenktų kitus... Iš kur visa tai? Aš nemanau apie Dievą... Dievas čia ne prie ko. Kiekvienas vabaliukas, kiekvienas stiebelis grumiasi už savo vietą, už savo rūbą... Kad tik puošnesni kitiems parodytų! Naje... Gyvybės instinktas. Pažiūrėk į drugelį – koks darumas! Joks dailininkas šitaip nesuderins spalvų. Ir tik siuva kiekvienas, tik skraido, tik čirškia... Nesuvokiamas daiktas... O! Jei turėčiau aš sveikas kojas! Kiek būčiau pamačiusi! Aš labai mėgstu keliones. O dabar, dabar – invalidas! Visą gyvenimą klebetuoju...

Jau dvylikta. Domutė eina gulti. Aš įsitaisau prie pat lovos jaukiam naktiniam pokalbiui. Rašytoja patogiai atsiremia pagalvių, ir iškeliaujam į Vanagus, Kauną, Šveicariją. Man rūpi, kad papasakotų apie svetimus kraštus, jaunystę, Čiurlionienę, Vydūną...

Ir iškyla praeities epizodai, tokie ryškūs, su įdomiausiom detalėm. Kokia nuostabi atmintis! O pati Rašytoja atjaunėjusi, paslaptin-
ga, kaip visad šviesi.

Kartais plyksteli: „Ar galima tokių dalykų klausinėti?„ Bet... šypteli ir vėl pasakoja pasakoja. Gyvai, logiškai, dailiai.

O laikas kaip upelis teka. Jau dvi, jau trys. Reikia ilsėtis. Susirandu patalynę, naktinius, į kuriuos galiu keliskart susisukti, ir krintu sapnų pasaulin...

Dešimtą kaip visada Rašytoja iš savo miegamojo beldžia lazda į duris: tata tam, tata tam, tata tam... Aš užverčiu knygą, nusviedžiu antklodę ir atsiliepiu maršu: „To-re-o-dor, drą-ą-siai pirmyn....“

Smagu sekmadienio rytą! Šoku iš lovos, ir prasideda rytmetinis bruzdesys, palydimas liaudies dainų. Senobinių – apie sierą antelę, zuikelį ilgausią, audėjelę su gelsvom kaselėm, piktą anytą, žalio vyno upes... Rašytoja pagaliau sutinka:

– Vis dėlto gražios tos liaudies dainos. Tik kad jos monotonuškos... Gaila, mes nemokėjom. Todėl ir nepratę.

Per pusryčius pereinam prie arių. Čia Rašytoja perima iniciatyvą ir užtraukia: „Pakelkim, pakelkime taurę linksmybių....“

S A V Y J E

Daugiausia ją rasdavau vieną. Rašytoja nemėgo priimti po kelis – ar tada dorai pašnekési? Į miestą važiuodavo re-tai, labai retai. O lankytojų negausu – tik artimiausi. Dažniau užbégda-vo kaimynai: iš viršaus Lapašinskai ir iš apačios V. Sirijos Gira.

O šiaip – vienišybėje ir savyje.

Ypač suspausdavo širdį, kai būdavo ligoninėje. Ir čia mažai kas lankė. Nebent gretimoj palatoj gulėdavo Eduardas Mieželaitis ar Juozas Baltušis, ar Mykolas Sluckis, ar dar kas iš rašytojų gildijos. „Sūnus“ užbėgdavo dažniau.

– Ligoninė man ne naujiena. Lyg namie. Nuo pat jaunystės. Kiek prigulėta! Keturios sienos, langas, ant staliuko knyga. Naje, tik skausmą, tik tą skausmą reikia pačiai pernešti...

– Ligoninė, žinoma, nemalonus dalykas, bet kita vertus... Žmogus atitrūksta nuo kasdienybės, nuo skubėjimo, turi laiko išigilinti į save, į daiktus, įvykius. Turi laiko apmąstyti. Jei ne tos ligos, kažin ar iš Ėvikės būtų išėjusi Simonaitytė. Kažin? Sako, žmogų reikia labai nuskriausti, kad jis taptų kuriančia asmenybe. Taip, Rašytoja, ir su jumis: vienaip pažiūrėjus – tragedija, kitaip pažiūrėjus – gal likimo dovana?

– Kas ten žino, iš kur ta dovana. Ne kiekvienas nuskriaustas rašo... Kaip man – tai norėjos, labai norėjos parodyt pasauliui, kad ir aš galiu. Kad galiu ir aš!..

E K S K U R S I J O S P L Ú S T A

Rašytoja leidžiasi laiptukais iš savo skliautuoto kambario Priekulėje, kur praleidžia vasaras.

Už langų pliaupia lietus, o jaukioj verandoj – būrelis ekskursantų.

– Naje... Tos ekskursijos plūsta ir plūsta. Čia mokiniai, čia mokytojai, studentai, kolūkiečiai. Ir vis – kada mažiausiai tikiesi, kada

mažiausiai lauki. Kartais ir jégų neturiu priimti. Bet mokytojams atsakyti negalėjau – per tokį lietu...

Rašytoja įsitaiso pintame fotelyje. Apsupta šiltu rausvu šaliu, ramiai šypso svečiams.

Lituanistui, dėstančiam „Vilių Karalių“, tikras lobis pamatyti pačią Rašytoją, išgirsti ją kalbant, gauti autografą. Pasipila klausimai.

– Iš kur tos knygos atsirado? Gal iš noro pasigrumti su likimu, gal iš noro apginti save... Jo jo, daug kentėjau vaikystėje – tada ir gimė skausmingos giesmės. Pirmoji mano rimta knyga – „Šimonys“. Dar kai dirbau Klaipėdos seimelyje, būdavo, išsitraukiu slaptom iš stalčiaus ir rašau rašau... Šiemet išėjo jau aštuntas leidimas. Nežinau, už ką ją žmonės taip mègsta. O mieliausia mano jauniausia mano knyga – „Paskutinė Kūnelio kelionė“.

– Ar čia visi mokytojai? Neturėjau aš nei mokyklos, nei mokytojų. Et... Bet, žinot, atsakinéti tai teko. Ir ne bet kam – pačiam vyskupui. Tai buvo pirmoji mano garbė. Vanaguose. Atvažiavo vyskupas konfirmacijai. Kunigas Bleiveisas mus, vaikus, pakvietė į zakristiją. Visi baltais. Aš – ant kriukio... Visą rytą sielojausi, ak, kaip ištversiu su ta skaudžia koja! Bet kunigas, žinokit, bažnyčioj liepia paduoti man kédę. Ir pačiame centre pasodina. Kad visi matytų! Vyskupas klausinéja katekizmo. Aš vis keiliu ir keiliu ranką. Vieno klausimo nieks neatsakė, nieks nežinojo... Tada kunigas sako: „Eva Zimonait, pasakyk jiems! Tu juk viską žinai..“ Tai buvo mano pagerbimas. Pirmas viešas pagerbimas! Prieš visą bažnyčią! Prieš visus žmones! Prieš mano motiną! „Tu juk viską žinai..“ Buvo gyvenime dar visokių pagerbimų, bet toookio didelio pagerbimo, toookio didelio džiaugsmo aš nie-

kada jau nebturėjau. To niekada nepamiršiu. Tai mano aprašyta.
Bet jūs – jūs gi neskaitot mano knygų... Tai teip...

M E I L É S I S T O R I J O S

— Je je, gera jaunystėj. Gera buvo. Nors visą laiką su bėda, bet gera. Kai Dūdjoniu Anė ištekėjo už ūkininko Malskio, — sumanus jis buvo, sutvarkė, išdirbo žemę, gerų derlių sulaukdavo, — tai atsilankydavo ir jo brolis Martynas. Ak tas Martynas! Martynas... Patiko jis man...

Vieną sekmadienį, — žinojau, kad jis bus, — einu ir aš pas tetą. Einu. Iš tolo dar, iš tolo sušmėžavo kas — jaučiu: Martynas eina keliu. Jo jo! Dar pusiaukely suprantu — Martynas. Širdis tik nutirpo. Tik daužosi. Ir einam taip. Iš lėto. Vienas prieš kitą. Iš lėto. Vis artyn, artyn... Aš visai net nežiūriu į jį. Visai nežiūriu. Ir mes taip praeinam pro šalį... Ak dėve, ak dėve — prasilenkiam abu. Paskui jis sustoja ir sako: „Ach so! Guten Tag!“ Ir aš sustoju. Pažiūrim, pasižiūrim... Ir nueinam abu, jau susikibę už rankų. Nueinam pas Anę. Ji mums įpila rūgusio pieno. Ilgai ilgai mes srebiam iš vieno bliūdo. Šaukštai kartais susipina, mes nusišiepiam ir vėl srebiam. Anė su Vilium žiūri pro langą iš lauko ir šypsos: nebloga iš judviejų būtų pora.

Ale poros iš mudviejų nebuvo. Deja, nebuvo. Tada aš pradėjau dienoraštį. Visus meilės žodžius nepasakyti surašiau. Martynas — tik Martynas! Martynas... Kaip aš jo laukdavau! Dūdjoniai ir Vi-

lius jo nemėgo, kad darbo nesiima. Išvažiavo jis tada Vokietijon. Į Eseno miestą. Ir vis man rašė: „Atvažiuok, Ievute, atvažiuok! Susituoksim, gyvensim kartu!” Bet aš nenoriu, nenoriu į tą Vokietiją... Po ketverių metų jis mirė. Taip ir baigėsi ši istorija. Jo! Mylėjau aš jį. Labai mylėjau. Ak, kaip tada buvo gera! Nieko, žinoma, dar ir nebuvo... Bučiuotis dar nemokėjau. Kad ir taip gera. Pasižiūrim vienas į kitą, pasišnekam, pasėdim šalia. Tai šiteip... Paskui, matyt, išmokta ir bučiuotis. Ak, buvo visko – ką čia sakyti. Tik kas išmokė – kur čia beatsiminsi...

* * *

Kitąsyk buvo papasakota vėl panaši istorija.

– Man labai patiko Miko Marcellis. Bet jis į mane nežiūréjo. Jis Ašmonų Ilžikę buvo nusižiūrėjęs. Paikas!.. Matyk, kumelė žinojo, kur spirti... Iš karo grjžo sužeistas į galvą. Ašmonai turtingi – neleis už vidutinioko... Man jis patiko. Bet jis nieko nesuprato... Kai jau vedė ir jam norėjo atimti dvejus namus Klaipėdoje, jis manęs prašė: „Padék, Ievute, mes juk giminės...” Paikas! Kokie mes giminės... Jis nieko nesuprato...

* * *

– Paskui buvo du broliai Jokimaičiai. Ir vis mane lydédavo – abu. Ak, norėtusi kartais, kad pabučiuotų, bet kaipgi – kad jie vis abu... Man ir pačiai sunku pasakyti, kuris labiau tiko – taip jie panašūs. Ak, jei būtų lydėjė po vieną, gal ir išsirinkti lengviau būtų. Vėliau išvažiavo jie į Kanadą. Taip ir likom mes trys – neapsisprendę...

* * *

– Turėjau tada sužadėtinį. Ir žiedai jau ant rankų. Tik staiga kuriam laikui jis dingsta. Dingsta kaip į vandenį. Nei ženklo, nei balso, nei laiško... Kas čia dabar atsitiko? Jis man patiko – ką besakyti. Patiko... Tik kur pražuvo? Ir aš laukus nelaukus važiuoju pas jį. O kelionėj tokia moteriškė išsiplepa (ji manęs nepažista), kad jam perša turtingą. Lyg smogė kas... Lyg nudegino... Bet aš neišsidaviau. Ne! Aš neparodžiau šito.

Pas jį, aišku, nebeužsukau. O grįžtant, o grįžtant – žiūriu: ateina ir jis į tą patį traukinį. Ak dėve, ak dėve! Ne vienas... Jau nebe vienas... Aš užsiglaudžiau, kad nepamatytu. Kur pamatys – taip jis užimtas... Gretimoje kupė išgirstu jų juoką. Į širdį pataikė tas juokas, į pačią širdį, – nesudejavau. Ir dar tas moteriškas balsas užtraukia jo mègstamą dainelę... Ne, ne! Tada nusimoviau nuo rankos žiedą, jo dovanotą, ir sviedžiau pro langą. Tai teip... Pro langą... Paskui žiūréjau, žiūréjau, žiūréjau...

1 9 7 8

P R E M I J A

Parašius „Šimonis”, aš nesitikėjau, kad išspausdins „Keleivyje”, bet atidaviau redaktoriui. Šis perskaito per naktį, kitam duoda. Ir tas perskaito per naktį. Ir nutaria: čia ne laikraščiui, reikia išleisti veikalų. Atskira knyga. Išveža į Kauną, į Švietimo ministeriją. Patinka ministro pavaduotojui Masiiliūnui, paskaito ir Knygų leidimo komisijos sekretorius – Liudas Gira. Ir jis pritaria.

Apie tai sužinojės Eltos darbuotojas, kuris vežé į Kauną, sutinka mane gržtančią iš Seimelio išskėstom rankom: „Ievute, Ievute! Tavo knygą žada išleisti...” – „Eik, eik! – skau. – Ar papaiko? Ale kas?” Suspiriu žingsnį, ir jau namie. „Mama, – sakau, – mama! Ar tu tvirtai sédī? Ar, ar tvirtai sédī? Tai klausyk! Tik tu paklausyk: mano „Šimonis” leidžia. Mano „Šimonis”...

Sulaukiau ir žinios, kad tikrai leis. Honoraras – du tūkstančiai litų. Tais pinigais jau galima važiuot pasigydyti. Alga Seimelyje taip pat nebloga. Aš jau gyvenu geram bute. Motina vaikšto su kriukiais – ir jai skauda koją. Sesuo mokosi. Kitko nieko nenorėjau – tik pasigydyti. Važiuoju į Kauną tarptautiniu vagonu: antra klase. Kaune susipažstu su Masiliūnu, Čiurlioniene, Liudu Gira.

Leidimo reikalais į Kauną ir dažniau teko nuvykti. Kartą Liudas Gira man sako: „Ievute, už tą knygą, žinai, dar gausi literatūrinę premiją. Taip! Premiją!”

Tikrai gaunu žinią: atvažiuok – duosią tą premiją. Kaip aš susirūpinau, lyg į kaktą daužta. Sostinė! Iškilmės! Kuo apsirengt, kaip pasipuošt? Mano pažistama pataria: būtinai juodą suknią, skrybėlaitę, baltas pirštines. „Eik eik! Paikoji, kur aš tai gausiu!” Skrybėlaitę ir pirštines ji man surado...

Kaune pasitiko Čiurlionienė, Liudas Gira, Dovydėnas ir kiti. Nuveža į viešbutį „Sen Žermen”. Apgyvendina pirmame aukšte. Liudas Gira paima į savo globą, supažindina su programa.

Premijos įteikimas iškilmingas. Sale pilnutėlė. „Pirmaoji Valstybinė premija – Ievai Simonaitytei už „Aukštujų Šimonijų likimą”! – penki tūkstančiai litų...” Įteikia ir pirmajį knygos egzempliorių, pergamente, su parašais, ir čekį (tą egzempliorių atidaviau į Universi-

teto biblioteką, į Tornau rankas). Ir dabar, ir dabar jau aš galiu važiuoti į Šveicariją gydyti koją.

Tai tokia šitos mano pirmosios knygos istorija...

1 9 7 4

Š I M O N Y S

— Nesuprantu, kodėl visiems — „Šimonys“, ir „Šimonys“, lyg nieko kito ir nebūtų. Jei Simonaitytė — tai vis įsikirtę „Šimonis“. Ne „Vilių Karalių“, ne trilogiją... Tie „Šimonys“ — mano pirma knyga, net ne visai subrandinta, o žiūrék, kiek leidimų: vienas po kito. Gal jau dešimtą kartą. Niekaip nesuprantu, ko visi pasikore ant tų „Šimoniu“!

Sakai, romantiška, šiltesnė, labiau žmogiška? Tas tiesa... O kitos — tai ne? Sakai, Grêtei trūksta šiltumo? Ak pati knyga daugiau išloštų iš to? Kaži?.. Aš nenoréjau sentimentalinti. Ne mano būdui. Ak ji simonaitytiška?.. Tik tik tokia... žiauroka... Naje!.. Tai jau teip...

Ak trilogijos veikėjai irgi kieti? Jo jo! Tas tiesa. Ir vadovaujasi ambicijom, ne meile? Na, ką padarysi! Ką padarysi! Kiekvienas su savo našta. Jo! Toks jau gyvenimas! Beje, aš nieko neišgalvojau. Nieko nepripaišiau. Toks jau buvo gyvenimas.

„Šimonis“, ir „Vilių Karalių“ parašiau tada, kai visai neturėjau laiko. O atsirado to laiko — tai jį pragaišinu, — vis tose ligoninėse...

– Rašytoja, nesuprantu, kaip galima aprašyti tiek daug žmonių? Jūsų trilogijoje – ištisa galerija! Ir visi ryškūs, nepamirštami, savi-to charakterio, su kitais nesupainiosi.

– Žmonės! Daug jų praėjo. Nuo pat vaikystės. Isirėžė! Dažnas su skausmu, dažnas su ašarom. Tai kaip jų neatsiminsi?!

O kai rašau – tai man labiausiai rūpi, kad tas žmogus išeitų gyvas. Kad suprantamas jo elgesys. O kaip rašyt? Čia jau renkies, kas geriausiai tinka, kas derinasi.

Na, kompozicija, ten, personažai, vidinis monologas – aš nežinau šitų dalykų, aš jų nesuprantu. Ir nežiūriu. Rašau savo nuovoka.

Ale pasitaiko ir kuriozų. Kartais užbaigi visą skyrių, ir jis tau pačiai taip gražus, taip gražus, kad skaitai skaitai – lyg kokio di-de-lio žmogaus sukurta. Ir jau beveik atmintinai išmoksti... O paklausyk skaitytojų ar kritikų – tai pats silpniausias besąs... Atiduodi knygą ir pasilieki amžinoje baimėje. Niekada nesi tikras, kaip įvertins...

* * *

– Žinotum, skaitau knygą vokiškai... Ar patikėsi – tai pirma rašytoja... moteris... pirma moteris, kuri geriau rašo už Simonaitytę...

* * *

– Štie eilėraščiai pilni sentimentų.

Gražu. Bet aš niekada taip nerašiau, nerašau ir nerašysiu. Jei ir turėčiau – sudeginčiau, kad neliktų po mano mirties. Savo širdies aš nenešioju ant delno. Esu daug kentėjus, daug nusivylus. Naje... visko buvo! Visko! Ale to – niekas niekas nesužinos! Niekada.

— Skaitau Heinę. Mégstu aš jį labai. Tai mylimiausias mano rašytojas. — Ir cituoja posmą po posmo. — O Gêtë toks išmintingas, toks didingai ramus. „Über allen Gipfeln ist Ruh...., Bet jūs gi nesuprantate vokiškai... Malonu skaityti ir Šilerį, ir Lesingą, Biorną, Belį. Vokiečių literatūra — didelis turtas! Tą reikia žinoti. Reikia nuolat skaityti. Man jie geriausi draugai. Labai dažnai nukrypstam prie lietuvių rašytojų.

Atsinešu kaskart naujo rašytojo fotografijų aplanką. „Kada, iš kur tiek nuotraukų surinkai? Bet ir daug jų!..“

Šį vakarą vartom A. Baranauską. „Žiûrėk, jis buvo gražus! Bruožai labai vyriški. Akys kažkokios persmelkiančios... Nemaniau, kad taip įdomiai atrodė ir kad tiek dar išlikę nuotraukų....“

Verčiame. Pasakoju apie kietą būdą, griežtą dienotvarkę, švelnią meilę Praniauskaitei, jų laiškus. Apie liūdną išsiskyrimą ir tragišką jos mirtį. Apie studijas užsienyje, graudingus pamokslus Seinuose ir vienišus pasivaikščiojimus po mišką... Rašytoja klauso dėmesingai. Jos akys smalsios, pagavios — nori nenori atriša liežuvį. „Iš kur tą žinai?..“

Žvilgteliu nejučiom į lentyną — kritikos ne per daugiausia. Neįžiūriu, ar stovi R. Mikšytės knyga apie Baranauską.

Imam J. Janonį. Kalbu apie nepaprastą atmintį ir nuolatinį neprivalgymą. Apie neatlieptą meilę Matildai, draugystę su Juste. Apie mirtį ant bėgių, „Ave vita!..“ ir Justės nusinuodijimą... „Nejaugi taip buvo?.. — stebisi Rašytoja. Ne, ji to nežinojusi.

Kitądien atnešu Vaižgantą. „Taip! Vaižgantą daugelis mėgo. Net bedieviai éjo klausyt jo pamokslų. Ir be užsakų tuokdavo. Menininkai visi brovësi, kad Vaižgantas surištų....”

– Vaižgantas – dvasininkas, – sakau, – o apie meilę kaip rašë!
Ar kas prilygti jam gali? Ar kas iš mūsų rašytojų parodé tokį sudétingą jausmą pasauli? „Nebylys,” – kokios aistros! „Dédës ir dédienës,” – mūsų Romeo ir Džuljeta! Kunigas – ir taip psichologiskai... Tik pagalvoti reikia.

„Aš turbūt ką nors skaičiusi Vaižganto? Ne, „Dédžių ir dédienių,” neprisimenu. Domute, juk mes turime ką nors Vaižganto?.. – „Kur jau Rašytoja neturës Vaižganto! – sako Domuté. – Mes ir filmą neseniai matém – „Tas prakeiktas nuolankumas...“ Tik mums nepatiko....”

Vartom V. Krévę. Portretai, Subartonių vaizdai, Merkinë, Punia, Liškiava. „Padavimus,” ji skaičiusi – labai patikę. Dramų tai ne! Pasakoju apie Šarūną, Skirgailą, žmones stiprius ir nelaimingus, tvirto charakterio, didelių užmojų ir tragiško likimo. Rašytoja klauso įdémiai. Ką ji galvoja?..

Sklaidom Maironį. Kokie nepanašūs jo portretai! Rašytoja deklamuoja: „Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas véjo....”, Paskui – „Išsisupus plačiai vakarų vilnimis....”, Eiléraščius, pasirodo, puikiai prisimena ir deklamuoja ištisai.

Apie Žemaitę atsiliepia be entuziazmo. „Labai jau išgarbinta! Man kai kas prikišo, kad per savo septyniasdešimtmetį aš nepagarbiai... Žemaitės tada aš nejšeidžiau, nors ji man jokia šventenybę. Aš šventenybių nepripažstu. Jokių! Tik pasakiau, kad Žemaitė ne-

norejo švęsti savo jubiliejaus, nes bijojo pasirodyti sena. Aš nebijau, nes jaučiuosi jauna ir tikiuosi dar ilgai nepasenti....,

Ir taip perverčiam daugelį klasikų.

– Kaip tu ir surinkai šitiek nuotraukų? Tai tikras lobis! Čiagi taip vaizdu: matai tėviškę, medžius, takelį, kapus, paminklus – ir palieka galvoj. O apie Simonaitytę aplanko dar nér?! Tikiu, tikiu: aišku, bus storiausias...

1 9 7 3

V Y D Ü N A S

Vydūnas? Savotiškas – ale kurgi... Daug Vyduñas ir gero padarė. Chorus organizavo, draugijas, ruošė vaidinimus. Visą Klaipėdos kraštą išjudino, subūrė. Mane tai ir išgelbėjo. Jo jo! Pasijutau reikalinga esanti. Rodos, sparnus īgaivau. Už tai jam dėkinga. Tik kaip žmogus – jis nekoks...

O kaip jis atrodė? Na, liesutis, smulkutis, čiuplutis, véjo perpučiamas. Bet dvasia – tvirtas. Prisimenu: kartą didžiulis jaunimo būrys dviem garlaiviais iš Tilžės, iš Klaipėdos atplaukėm į Rambyną. Tieša, buvo ir iš Kauno. O čia Joninių laužas, kalbos, rateliai, dainos. Ir tų žmonių – minios ant piliakalnio. O Vyduñas – ohoho – jis tada kalbėjo pakiliai, uždegamai, lyg pranašas.

Naje... I atmintį įstrigo grįžimas. Namo. I prieplauką nuo kalno Vyduñas pasileido bėgte. Ale lengvai taip, pasišokėdamas. Lyg

vaikas. Tilžiečiai išplaukė pirmi. O kai mes pukšėjom pro Tilžę, jų garlaivis jau stovėjo. Žmonės skirstėsi. Tik Vyduunas dar laukė, kad mus praleistų. Hitlerininkai užkabinėjo lietuvininkus, bet Vyduuno nelietė. Stovėjo jis ant kranto. Stovėjo vienas. Ir kaip šiandien atsimenu: plaukai balti draikėsi vėjyje, o jis lyg pranašas stovi sau, pasitikintis, drąsus, tvirtas. Stovi! Kol mūsų garlaivis praplaukė, Vyduunas vis mojo, mojo ir mojo...

Taip, šitoks buvo Vyduunas.

1974, Kovo 9

Č I U R L I O N I A I

— Ar jau gavote Čiurlionio reprodukcijas?
Vokišką leidini?

— Ale kad aš jo nesuprantu... Kai grįžau iš Šveicarijos, Čiurlionienė užklausė, ar jau mačius paveikslus ir net supyko, kad dar nepažiūrėjau. Tada nuskubau. Laimė, pasitaikė ekskursija, ir gidas jau taip puikiai, taip puikiai aiškino – daug lengviau suprasti.

Patinka man vaikutis su piene. Pasaulio jam dar nėr... Visas pasaulis jam – ta pienė. Ir siekia siekia... Arba „Vėjo arfa“. Braukia ranka per kamienus – prisipildo garsų: nuo virpesio, ošimo iki šauksmo, iki audros stūgavimo. O du karaliai? Aplinkui naktis, pyktis, grasa, o jų delnuose šilta – sodybos, žiburėliai, žmonės... Geri delnai...

„Pasaulio sutvėrimo” aš nesuprantu... Žinau, kad pasaulis amžinas, iš nieko neatsiranda, o čia – Sutvėrimas... Man net mintis nepriimtina... O iš „Jūros” ciklo ypač patinka paskutinis – su inicialais MKČ... Ir ant jų – griūva ir griūva banga... Šitas labai geras. Labai! Bet irgi jau beprotoybés apimtas. Ir akys jo buvo visada su beprotoybés žymém. Išgyveno jie vedę tik trylika mėnesių. Jis Peterburge, ji – Lenkijoj. Ir Danutę pagimdė kažkokiam dvare.

Čiurlionienė? Aš ją gerbiau. Ji buvo gera. Padėjo, gelbėjo. Ir pri-glaudė pas save, kai atsikéliau į Kauną iš Telšių. Visus metus pas ją pragyvenau Žemaičių gatvėj, netoli Kauko laiptų.

Gerai juos pažinojau. Susitikdavom. Kai Čiurlionienė mirė, nutrūko ir saitai.

1 9 7 4

P U T I N A S

Tai buvo žmogus aukštas ir ūgiu, ir gyvenimu. Neprieinamas. Tik Gagruose pasisekė – pasitiko mus stoty. Aš taip jaudinausi, taip laukiau... Bet... prikibo Putiniene. Paémé mane už parankés ir vis kalba, tik kalba. Taip gaila, taip gaila... Juk galėjo už parankés su manim eiti Putinas, ir mes būtume šnekučiavęsi. Ak, būtume daug pakalbėjė... O ji prikibo ir jau nepaleidžia manęs.

1 9 7 4

Vėl Priekulėje.

Pavakare vartom su Rašytoja laiškus. Tai po „Paskutinės Kūnelio kelionės“ pasiromy. Oho! Ištisai panegirika! Kokia puiki, kokia nuostabi knyga! Nepakartojama! Kokie ryškūs, teisingi charakteriai! Koks vaizdus žmonių gyvenimas! Kaip be atokvėpio, su ašaromis skaitę... Ir t. t. Štai kaip būna! Kas tie rašantieji? Galvoja taip ar įsiteikti nori?

- Tai zalatina, – sakau. – Net per daug...
- Ko per daug? – nustebos Rašytoja. – O tau „Kūnelis“, nepatiko? Spaudoj ir kažkodėl taip ilgai nieko. Nė žodžio. Kaip iššluota: nei straipsnio, nei recenzijos... Tyli lyg užsiūti! Nesuprantu... O tau – kas nepatiko?
- Kaip čia pasakius... Tas traukimasis ištęstas. Išvyko vasarą, o jau ruduo – krinta lapai. Ir pabaiga užtęsta. Geriau užbaigt stotyje. Efektyviau. Toliau nebéra įtampos. Veiksmas lėtėja, ir jau nieko naujo. O bégimas į Vokietiją – tai juk liga. Epidemija! O kas kitas aštriau tą parodys, jei ne Simonaitytė?.. Dar... Kūnelis nekvailas, žino net enciklopediją, bet neskuba pažiūrėti savo téviškės: sudegė ar liko dar kas... Man taip atrodo. Kitiems, matot, atrodo kitaip...
- Naje... Užbaigt gal ir anksčiau reikėjo. Tikriausiai... Bet apie bégimą į Vokietiją aš rašiau. Plačiai rašiau... Tik man išmetė lanką. Visą lanką – mat kaip... Ten stipriai užkliudyta...

Rašytojos balsas suiržęs, pakartės. Ir šypseną nepermatoma. O akys pro langą išklydusios. Reakcija visai netikėta. Pasijutau įsibrovusi šventyklon. Matyt, kūryba – šventas dalykas, svetimų pirštų neliečiamas.

Kitą vasarą, vėl atvykusi į Priekulę, Rašytoją radau prie rankraščio.

- Naje... Maskva žada „Kūnelį“, išleisti. Čepaitis jau verčia. Tai-sinéju kur ne kur. Epilogą tai perdirbau, – lyg tarp kitko pasakė.
- Maskva kai išleis – su jumis nekalbésiu. Užriesiu jau nosį – ir su jumis nebekalbésiu...

Dar po metų į Priekulę užgriuvom su lituanistų ekskursija. Be kitų klausimų, ir toks tradicinis: kokią knygą Rašytoja labiausiai vertina?

– Ogi „Kūnelį“! Tai man mylimiausia. Gal kad paskutinė. Čia daug širdies, daug kraujo įlieta. Pati kiek perkenčiau ir žmonės man pasakojo, ir iš laikraščių... Apie tuos laivus, apie tilto griuvimą. Pats visko nepergyvensi... Man labai labai brangi ši knyga.

Tik po jos mirties suvokiau, kodėl taip brangino šią knygą. Raktą davė vyskupas J. Kalvanas.

– Kodėl „Kūnelis“? Tai iš giesmių. Laidotuvį. Vienoje kaip tik giedama apie paskutinę kelionę, ir ne kūno, o mažybine forma – kūnelio. Tai simboliška. Lyg atsisveikinimas, lyg suvedimas saskaitų su gyvenimu. Tas giesmes ji mokėjo. Iš motinos. Dažnai giedojo. Net pati vaikystėje kūrė. O pažiūrekite, jos knygose ištisai giesmių nuotrupos. Ypač trilogijo. O „Šimonyse“, prisimenate, kaip aprašo Urtės giedojimą – surinkime pas Sobrius. Tiesiog ekstazė!

Tikrai! Kokia užšifruota ir gili to pavadinimo prasmė. Matyt, ir pati laikė šią knygą paskutine. Lyg viso sunkaus ir įtempto gy-

venimo, to veržimosi į pripažinimą, įteisinimą, garbę, apvainikavimas. Daugiau ji ir nesistengė rašyti beveik dešimtmetį...

Bet... Praėjo daug ligų, negandų, ir aštuoniasdešimtuosius einant... Ak déve déve! Rašytojos „kūnelis“, atgijo, atjaunėjo. Nusiperka naują rašomąją mašinélę ir jau jau, po ilgo atokvėpio, vėl ketina pradėt naują kūrinį... Deja, kapo dangtis užsivožė dar neparašius né pavadinimo...

1 9 7 2

A Š A R A

Dvi baisios nelaimės viena po kitos! Traukinio susidūrimas. Koks siaubas! Brolis važiavo į vestuves... Draugė grįžo iš komandiruotės... Ugnis tik... klyksmas... Dieve dieve!

O čia vėl – lūžta lieptas per Nerį nuo žmonių spūsties. Užplūdo po koncerto ir – trach... Ir sklinda girdas: aš mačiau, pats vos spėjau pabėgti... už manęs tik sutreškėjo, susiūbavo, ir žmonės siaubingai klykdami, nugarmėjo į vandenį... Šauksmas, gargaliavimas – dieve dieve!

Tokia atėjau pas Rašytoją.

- Kas naujo? – klausia.
- Negaliu, negaliu atsiipeikėt... – sakau.
- Ir Lapašinskienė skambino, sako, kad norėtų užeiti, bet nedrįsta, nes vos pradedanti kalbėti – ir užplūstančios ašaros... A! Aš neraudosiu. Dėl traukinio – taip. Ten tai tragedija! Kiek šiurpiau-

sių vaizdų! Sako, ranka nusitvėrusi lango, o žmogaus jau néra... Apdegę, sumaitoti, sužaloti... O dėl liepto... žmonės patys kalti. Grūdasi kaip galvijai – nieko nežiūri, kad negalima, kad uždrausta. Eina, lipa, stumdo... Žmonės patys kalti! Kur veržtis, kur skubėt per vienas kito galvą? Kvailystės aš neapverksiu. Neverkiau, kai mano motina mirė, o dėl šito... Na, tiek to! Palikime tai! Turiu kai ką geresnio...

Rašytojos veidas darosi paslaptingas. Ir šypsena masinanti. Gerresnio? Ką ji žada? Kas pradžiugino šias išdidžias akis, žvelgiančias virš įvykių, virš nelaimių?..

– Ar skaitei „Pergalę“? Apie Simonaitytę? Naje! Rašė daug kritikų, ir gerai rašė, bet čia kas kita. Jo jo! Kas kita... Gal tu paskaitysi garsiai?

Ir Domutė su entuziazmu tvirtina, kad ne straipsnis čia, o Rašytojos apvainikavimas:

– Vajetau, vajetau... Geriau niekas nebeparašys. Šilčiau, išsamiau – ne, ne! Dabar nebesvarbu, ar Rašytoja ką nors sukursit, ar ne. Ar išeis kokia knyga, ar ne – nebesvarbu. Karūna jau uždėta...

Atsiverčiu J. Vetrovos „Iššūkis likimui“. Skaitau ilgai ir garsiai.

Rašytoja guli padėjusi galvą ant rankų. Veidas ištirpęs palaimingoj šypsenoj. Tokioj geroj, tokioj šiltoj... Kai iškilmingai užbaigiu paskutinį sakinį ir pažvelgiu į ją – pastebiu ašarą, išriedėjusią ant skruosto. Ji nežymiai nubraukia tą briliantą, vienintelį, kurį man teko matyti per aštuonerius metus...

– Naje! Mano vieta literatūroje jau įtvirtinta! Ir niekas jau nebeprakeis. Nebepakeis! Jo jo!.. Kad mano motina būtų jautusi, jog

aš atsistosių greta klasikų, greta Donelaičio, greta Maironio... Greta!
Kad ji būtų žinojus, kad žinojus!...

1 9 7 5, G E G U Ž Ė

A R M U Š T I S E I S I ?

— A!... Apie ligas nereiktų kalbėti, aš ir nemégstu, bet kartais taip jau išeina. Ligos atgriūna neprašomos. Turiu, rodos, šio ir to, esu aprūpinta — visko užtektų, tik ne sveikatos.

Matyt, toks bédinas mano likimas. Ta skaudi kojelė — vargino nuo pat vaikystės. Kiek aš pribuvojau ligoninėse: ir Angerburge, ir Čekoslovakijoje, ir Šveicarijoje, ir Kaune, Klaipėdoj, Telšiuose, Vilniuje... Tą aš aprašiau savo trilogijoje. O po to? O! Buvo dar visokių visokiausių dalykų.

Ką ten kalbėti apie nuolatinį skausmą, jei vien tų lūžimų — gal šešetas. Ir vis ta kojelė skaudžioji. Po pirmos operacijos Angerburge ji liko septyniais centimetrais trumpesnė. Kai Šveicarijoj išpjovė kauliuką ir girnelę, džiovos paliestus, sutrumpėjo vienuolika centimetru ir liko mažesnė, nelankstoma, matai — randas žemiau kelio. Jo jo... Paskutinis lūžimas šešiasdešimt trečiaisiais, per autoavariją. Ir lūžo kaip tik per kelį, kur daryta operacija. Porą mėnesių prasivarčiau gipse, paskui ant ramentų... Ir dar, ir dar. Netrukus vėl užsigavau, eidama per tuos kilimus. Sutino, pamėlynavo visa pėda. Matyt, tie kojų kauleliai labai jau išretėjė.

Paskui įniko stuburo artrozė. Vis nedavė ramybės, kol apėmė visą nugarą. Kaune gydė, bet... Artrozė išsiskleidė plačiau. Vienais metais peties uždegimas, vėliau īgulė liga dešinės rankos pirštuos. Sutino nykštys. Gydytojai ir šiaip, ir taip: ar čia sarkoma, ar tuberkuliozė? Ar gipsuot, ar moliu dėti? O tu nors bliauk. Bet... paskaudėjo paskaudėjo tas velnias nykštys – ir praėjo. Tik pakumpės liko.

Tik po to rankos nebatlėgo. Metai po metų – ir abi rankelės sutino. Tai va – ir pirštai pradėjo klaipyti kas sau. Kokia čia be rašytoja, jei sausgėla rankose! Senatvė. Senatvė... Kaip ja atsikratysi? Bet į grabą dar nesinori liesti. Tik ar muštis eisi?

Dėl skaudžių rankų – vis vaistų vaistų, savęs nesigailint: kas bus, tas bus... Ir aišku... Septyniasdešimtais mane išnešė jau neštuvais. Tai Vilniuje. Galvoju – infarktas. Guliu nejudėdama. O žinai, ką reiškia Simonaitytei nepakrutėti... Laimė, infarkto tada nebuvo. Tik užpuolė plaučių uždegimas...

O kitais metais nei iš šio, nei iš to, – dar rožės tebežydi, dar pats gražumėlis Priekulėj, – ir aš netenku sąmonės. Sujudo sukruto gydytojai ir mane greitaja vėl išdangino į Vilnių. Taip ir praguiliu porą mėnesių.

Vis baimė dėl tos širdies. Dar akyse pradeda dvigubintis, ir kažkas su ausimis... Senatvė – liūdnas dalykas... Ir už kokius griekus Dievas mane koroja?

Po poros metų vėl... Simonaitytė švilpia greitaja į Vilnių iš Priekulės. Ale kurgi? Matyt, šétonas, vaistai susipynė begydant rankas. Kraujas išsilieja viduj ten... Ir Širdis! Infarktas. Visai visai jau ant plauko... Pasisekė dar išsikapstyti. Tik pratysojau keturis mėnesius.

O pernai, prisimeni, gegužės dvidešimt septintą kritau vėl be sąmonės. Ant laiptų. Priekulėj. Tada Klaipėda gydė. Jau jau išsiropščiau, pradėjau pavaikščioti, jau pargabenta namo... O klaipėdiškiai taip ir laukia atšvęst mano jubiliejų. Vis skambučiai, paskui delegacija. Atsiveža mane į uostą. Ak, garbingai dabar priima. Įtaiso mudvi su Domute į viešbutį. Čia vis maitina. Ir kartą atneša užėst kažkokios žuvies... Taip abi susergam – tik raitomės, tik raitomės... Ir visos šventinės iškilmės – et, et...

Na ką dabar? Ką? Ar muščis eisi? Ir su kuo muščies?..

Ak déve, ak déve! Pernai mano vasara nuėjo velniopi ir šiomet mano vasara eina velniopi – ir aš nieko nebgaliu... Tik ar muščis eisi?

1 9 7 8

D I D Y S T É

Ieva Simonaitytė – lyg pušis vidur lauko! Galinga, tvirta. Be veidmainiavimo, be melo.

Rašytoja nesilaikė etiketo: į akis – tik malonius dalykus. Ne, ji nebuvo iš tų „padoriujų“, kurie kas nemalonu – nutyli, nei iš dviveidžių – akyse gera, už akių lyg smala...

Simonaitytė negudravo, nevyniojo ant piršto ir netaikė žodžio, kad kuo nors nejžeistų. Rėžė tiesiai, be užuolankų ir čia pat. Brangino tiek, kiek esi reikalingas. Jei nepatiko kas – nukirs kaip kirviu. Ir nepaiso, kaip jos žodis paveiks pašnekovą, kad tai sugadins tarpusavio santykius...

„Aš nesiklaupiu nei prieš Dievą, nei prieš velnią. Dailint ar vai-pytis – tai jau nemoku. Ką galvoju – tą ir sakau...“

Tas tiesmukumas dažnai privesdavo prie konfliktų ir pačiai padarydavo žalos. Nes žmonės, kurie jos gerai nepažino, užsigavę dingo iš horizonto...

Bet kitokia ji būti nenorėjo. Klaipėdos krašto duktė. Tai ne dzūkų, kur tame kalbina – lyg teptų medum: uogela, širdela, rūtela... Paklausyk priekuliškių, Vanagų arba Svencelės žmonių – rupi ta kalba: lyg bartūs ar plūstusi... Ten žmonės stovėjo tvirtai ant tos žemės, su viską pasveriančiu žvilgsniu, pašaipūs. I silpnėsnį žiūrėjo iš aukšto, su panieka.

Ievutė, vaikystėj patyrus daug blogo, grūmėsi dėl savo vienos. Užsigrūdino! Išauginta savo krašto syvais, ji tapo – Simonaityte!

* * *

– Pasistačiau aš tą vasarnamiuką ant Minijos kranto, kad galėčiau vasarą poilsiauti. Įkurtuves atšventėm šešiasdešimt pirmais metais. Kiek kainavo? Nemažai. Ne už viską pati ir mokėjau – valdžia prisidėjo. Po mirties jis paliks šitam kraštui, kurį aš myliu ir kuris manęs neapkenčia. Bet... po mirties gal ir jiems pasidarysiu brangi... Svarbiausia, kad jau turiu vasaros rezidenciją.

* * *

Rašytoja mėgo savo rožes, didžiavosi jomis. Turėjo gal keturiasdešimt kelmų.

– Aš jų pati neskinu ir niekam neleidžiu skinti. Kam nešti į kambarių ir matyti vystančias, jei pro langą – žiūrék kiek patinka. Pa-

sikelia rytą rasotos, paskui išsiskleidžia vasaros saulėj... Aš jokiems svečiams nelaužau ir nedovanoju savo rožių. Gal kam ir nepatinka, bet... teip jau yr...

* * *

- Kai po mirties Priekulėje bus mano muziejus, pažiūrėkit, kad jokios atsiliepimų knygos. Pažiūrėkit! Aš nenoriu, kad žmonės kvailystes rašytų.
- O kas mūsų paklausys?
- Vis dėlto pažiūrėkit! Pareikalaukit! Kartą buvau svečiuose – malonu ten buvo, bet išeinant man knygą pakišo, kad parašyčiau. Ką aš rašysiu? Kad čia gražu? Tai juk kvaila! Kam to reikia? Naje, aš kažką parašiau... Ir antrąkart apsilankius vėl man pakišo... Aš taip susierzinau, taip susierzinau... ir vis galvoju: jau mano muziejuj šito nereikia. Net po mirties. Šito nereikia! Jokios atsiliepimų knygos!.. Tegu pasidairo žmonės ir išeina ramūs. Kam versti, kad jie laužytuši ir veidmainiautų...

V A R O M O J I J Ė G A

Simonaitytė – klaipėdiškė. Šiame krašte junti kitos kultūros dvelkimą. Žmonės be sentimentų, labiau vertina pinigą, taupūs, tvarkingi. Sukčiaut gal nesukčiaus, bet ir savo neužleis. Iki kapeikos atseikės ir nė krislo daugiau. Užtat kokios

trobos! Kiek pastatų! O stogai, o tvoros! Tie ūkiai – lyg dvarai. Ir keliai apsodinti, iškasti kanalai. Kokie gyvenimai! Taip!..

O jei pinigas virsta stabu? Jei žmogų užvaldo godumas? Simonaitės romanuose matom šétonišką pinigo šokį. Jis tarsi gyva būtybė – vis kužda, ragina, gundo. Vilius Karalius, suviliotas blizgesio, sukčiauja ir lobsta, Grėtė tampa grobuone, Pikčiurnienė nuožmi net seserims. Ir visų likimas – tragiškas. Šétoniškas pinigo šokis!..

Ir pati Simonaitė pinigą vertina. Tikra savo krašto duktė: kiepta, nė nemananti švaistyti to, kas užgyventa grumiantis su ligom, negalia, vienatve...

– Na, jūs visai papaikot! Visai papaikot... Aš tiek stengiausi, tiek dirbau – dabar imsiu ir švaistysiū pinigus... Na, ne! Juk aš neturiu milijonų...

N A U J A S B U T A S

Septyniasdešimt trečiaisiais vasarodama Priekulėj, Simonaitė išgirsta naujinę: skiriamas butas Švyturio gatvėj. Rašytoja rimtai abejoja: keltis iš seno ar ne? Jos kambarys, tiesa, mažas, siaurutis, prie gatvės, bet įprastas toks... Man rodės, juokinga svarstyti: tas mašinų gaudimas, ūžesys troleibusų, didmiesčio triukšmas po langu. Bet vėliau supratau: Švyturio gatvėj buvo jai nuobodu. Erdvės, tiesa, daug, bet... prieš akis – miškas, kalnelis, tyla, monotonija. Jai trūko to bildesio, to srauto žmonių ir mašinų, vaikų. Vis namie – nors pro langą galėjo stebeti gyvenimą, judrų, neramu, skubantį pro šalį.

Rudenį grįžo iš Priekulės į naujajį butą – jau sutvarkytą. Visi kraus-tymosi rūpesčiai atiteko Vytukui Kalteniui, kuriuo visiškai buvo galima pasikliauti. Kiek jis privargo!

Mano maršrutas, nors rečiau, pasuko į naują gatvę.

N E T I K Ę T A A U D R A

Septyniasdešimt ketvirtų liepos pradžia. Va-sara. Saulė. Atostogos. Gerai nusiteikusi skubu į Priekulę. Bet pa-sitinka rimtis.

– Matai, kiek rožių! Kokios! Gražių mums parinko. Čia ne iš ma-no sodo – iš šiltnamio. Naje! Mirė Matas Stubra. Tėvo brolis. Pas-kutinis lietuvininkas. Tai teip... Juk važiuosim į Klaipédą? Kaip tik žada pas mane užsukti Kalvanas – evangelikų vyskupas. Bus gražu, jei paimsim ir jį kartu. Pafotografuosi.

Sulaukiam J. Kalvano. Keista – paprastas, be manierų kunigiškų, be išdidumo. Kilnaus veido, protingų akių. Šnekučiavosi su Rašytoja apie Bleiveisą, Stubrą, dar ką – man mažai pažįstamus. Įdomu! Paskui vaišinosis, juokavo, aš padariau keletą kadru.

Nuvažiavom į Klaipédą. Stubrų butas penkiaaukščiam name. Karstas skėsta gélėse – pats vidurvasaris. Ramus, iškilmingas mi-rusiojo veidas.

Sūnūs pasitiko, užvedé Rašytoją laiptais. Ji padėjo rožes ir su gi-minémis atsistojo prie karsto. Kambarėlis siauras, fotografuoti ne-

patogu. Pasilipu ant kėdutės kampe. Vienas sūnus paprašo jo aparatu. Kol nuspaudžiau keletą kadru, Rašytoja pavargo, nuo gėlių tvaiko pradėjo svaigti galva. Kai paėmiau savo aparatą, ji sédėjo jau atokiau, prie durų, prie gaivaus oro... Nufotografavau giminės. Vyskupas skaitė maldas, pagiedojo, pašlakstė mirusiji... Iš laidotuves kitą dieną Rašytoja nebevažiavo.

Kai rudenį, grįžusi į Vilnių, atnešiau nuotraukas – grabą su vėlioniu, giminės, sūnus su žmonomis, Rašytoja užsidegė:

- O Simonaitytė? Prie grabo aš nematau Simonaitytės!!! Sūnūs, giminės – visi, o kur Simonaitytė?!
- Argi Stubros neatsiuntė? – nustembu.
- Na ką jie atsiuš... Ką jie atsiuš! Bet kodėl tu nepadarei? Tu pati! Aš sergalinga važiuoju, gabenu rožes, stoviu prie grabo... Tikras tévo brolis! Paskutinis lietuvininkas! Ar šitą tu supranti! Ar supranti?! – Nuo jos balso dundėjo kambarys.
- Rašytoja, paklausykit, kaip buvo!
- Tik nesiaiškink! Tik jau nesiaiškink! Nenoriu nieko girdėt! Aš vežiausi tave – o nuotraukų neturiu! Pamanykit, prie Stubros grabo! Visi yr, tik nematau Simonaitytės! Ir giminės, ir vaikai – o Simonaitytės nér... Tu tyčia tap padarei. Tik tyčia! Šito aš tau ne-dova-no-siu!!! Tik pamanyk – prie Stubros grabo nér Simonaitytės... Šito niekada, nie-ka-da neužmiršiu! Šito neatleisiu iki mirties! Iki mirties! Jo jo! – Ji vis šélo ir šélo...

Tokio įniršio dar nemačiau. Lyg audros debesys tik pakilo staiga, tik užgulė, tik užtraukė visą dangą, tik apniaukė... Man akyse susidrumstė. Net susijuokiau... *Ar papaiko – ji dar juokiasi!* –

išplaukė atminty Šalteikių Karalienės žodžiai... Ji stovejo visoj didybėj, ta Šalteikių Karalienė, ir šypsojosi nepermatoma šypsena. Ne, ji nebeatšauks, ką pasakiusi. Dovanoti? Ne – tai reikštų žemintis. Šalteikių Karalienė prieš nieką nesižemina. Jos būdas šito neprileidžia. Jai belieka išdidžiai būti, ir ji tokia bus. Ir, nė žodžio nepasakiusi daugiau, apsisuko ir išėjo, tyliai uždarydama duris, ir tai atrodė padaryta taip galutinai, taip nebeatšaukiamai, lyg grabą užkalus...

– Ar papaiko – ji dar juokiasi! – nustemba Rašytoja.

Man iš tikrujų atslūgo. Net linksma pasidarė nuo tų vaizdų pa-našumo...

O Rašytoja tikrai neužmiršo iki mirties.

1 9 7 4, R U G S Ė J I S

D A I L I N I N K A I

— **S**u dailininkais – tai vis istorijos.

Ha! Ne vieną dailininką esu išvijus. Tiesa, ne vien juos – dar ir gydytojus.

Skambina kartą Graičiūnas Jonas, tas poetas, ir sako noriš pas mane atvesti tokį akvarelistą, Budrį Igną. Labai labai šis įsigeidės nuliet mano portretą. Tai esąs talentingas, sodrus, psichologinis (ar kaip ten) portretistas. Ir Graiciūnui jis padarės ne vieną ža-vinę portretą. Ak jis gyrė, ak liaupsino tą dailininką! Na ir mane prišnekino. Susitarėm kažkuriai dienai. Na ir teip.

Ir dabar, ir dabar – kokią dieną – aš dar ruošiuos pusryčiauti – įgriūna du vyrai. Su dėžem ir dažais, ir teptukais... „Tai atvedžiau, – sako Graičiūnas, – ir dailininką. Malonėkit papozuoti!“ – „Papozuoti? Na jau ne! Susimildami, aš negaliu!“ – Bet Ieva, juk buvom susitarę...” – Susitarę? – sakau. – Žmogau, reikia turėti proto – proto reikia turėti! Reikia pranešt, perspét, kad ateini. Aš turiu pasiruošti: plaukus susitvarkyti, apsidaryt tinkamai. Na jau ne! Pozuot aš dabar negaliu...“ – „Tai mums tada nė-ra ką veikti! Traukiam atgal ir nė kojos daugiau...“ Pasiémė savo daiktus ir – fit fit fit – pro duris. Tai teip...

* * *

Rašytoja savaip žiūrėjo į dailininkus, kurie ją piešė. Jų nevaišindavo. Gerokai po jos mirties įsišneku su dailininku E. Žiauberiu, kuris iliustravo „Vilių Karalių“, „Aukštujų Šimonių likimą“.

– Ne, kavos puoduko Simonaitytė niekada nepasiūlė. Nors į Priekulę atvyksti iš Vilniaus ir kelias valandas tenka aptarinėti iliustracijas...

– Tas tiesa! – patvirtina Domutė. – Dailininkų mes nevaišinom. Pagal Rašytoją taip: tuos paveikslus jie parduos – išlups nemažą sumą, tai tegu ir valgo restorane. Ir tada, kai dailininkas Uogintas atvažinėjo iš Palangos ir piešė po kelis seansus, ir vėliau kitas dailininkas iš Klaipėdos, – ne! Ne tik pietumis, net kava nebuvo pavaišinti...

* * *

– Atsirado kartą skulptorė Danutė Danytė. Veržte įsiveržė prieš dvvidešimt metų. Nulipdė galvą ir šešiasdešimtmečio proga atvežė.

Nuima drobulę – atidengia iškilmingai ir man įteikia. Aš neėmiau. Neėmiau! Sakau, dékit kur norit – man antrininkės nereikia. Rašytojų sąjungai ar kam kitam. A... nesvarbu! Aš nenoriu žiūrėt į save. Kur tai matyta: rytą pramerkiu akis – spokso iš kampo Simonaitytė... Na jau ne! Na jau ne!

Dabar biustą padarė iš molio. Nosis, akys – ne mano, kaklas ištemptas, galva pakelta į viršų... Vėl norės man įbrukti.

1 9 7 6

L A I Š K A I

Kaip įnikome į laiškus – nepamenu. Bet kartą įnikome. Vienas už kitą įdomesni. Tik užsimušk – jokio nuoseklumo. Sugrūsti be jokios sistemas. Ir panūdau aštuoniasdešimtmecio garbei padaryti tvarką. Rašytojai, aišku, patiko.

Su laiškais prasikuičiau visą mielą mėnesį. Išberiu iš kokio kapšo ar didelio voko ir skirstau: draugų, giminių, skaitytojų, iš užsienio, sveikinimai, dalykiniai susirašinėjimai, telegramos ir t. t. Paskui tas šūsnis – pagal autorius, tuos autorius – pagal datas...

Daug iš Michalinos Meškauskienės, Vytauto Kaltenio, Katrės Laukaitienės, Vinco Čepaičio...

Bevertant kyla mintis: o jei iš laiškų ką paskelbus? Ši idėja sudomina Rašytoją, ir mes imamės darbo. Atrinkti spaudai – tai perverst visus. Ir pradėjom...

Tai buvo šventė. Nepaprasta šventė! Man ypatinga, nes galėjau geriau pažinti žmones, artimus Simonaitytei. O Rašytojai, matyt, malonu prisiminti pralékusio gyvenimo epizodus. Be to, kartu perskaitytas laiškas lyg naujai atgydavo, sužibėdavo kita šviesa. Pieštu-ku žymiu įdomias vietas.

Kokie žmonės supo Rašytoją? Mane trikdė, kad ji nebrangina, nevertina nei tą laiškų, nei žmonių. Apie daugelį atsiliepia skeptiškai, net su paniekos doze. Ypač apie tuos, kurie pakopa žemiau... Apie vyriausybinius – J. Paleckio, A. Sniečkaus, J. Maniušio – kitaip, su pasididžiavimu...

– Kas tas Martynas Kavolis? A... paprastas žmogelis. Senas, pusiav žlibas. Ir grodavo, ir fotografuodavo. Gyvena miške, netoli Priekulės. Lankési retkarčiais. Et...

Jo laiškai, tiesa, negudrūs, neilgi, bet kiek juose šilumos, kiek pri-sirišimo! Ir aš taip lengvai nepasiduodu:

– Paprastas žmogelis? Bet žiūrékit! Tik pažiūrėkit, kiek čia jausmo, kiek paslėpto sielvarto. Ar rašė jums kas nuoširdžiau? Kokios nuoskaudos pilni žodžiai: „Man neapsakomai širdi skaudėjo, kad nebuvalau Tavo minėjime. Kad būčiau žinojės, būčiau pėscias tuos keturiolika kilometrų atžygiavęs. Noriu tvirtai tikėti, kad šią vasarą Tu nors kartą mane aplankysi, bet ar tokia auksinė saulėta diena, kuri mano amžiuje būtų pati brangiausia, ar ji dar pasikartos?“

Rašytojos akys tampa aksominės, žvilgsnis, prašliaužęs pro laikrodį, pro mūsų galvas, pro paaauksuotus puodukus spintoje, nu-

slysta į skaidrią vasaros erdvę ties Minija ir sušvinta ta vasaros saule, tom prisiminimų vizijom...

Imam kitą šūsnį.

– A!.. Čia Katreliė tokia. Gavus pensiją, pabėgo iš Kauno, pirko trobelę prie Platelių ir gyvena viena miške. Kartais vasarą atvažiuoja į Priekulę pririnkusi grybų, uogų. Toks „girių apuokėlis,,

– Bet jos laiškai kokie gražūs! Nepaprastai gražūs. Gyva poezija. Kaip aprašo rytą ir briedį su siūruojančiom ragų šakom! Taip ir girdi treškant medžius, kai šis pro jos trobelę šuoliuoja... O beržynai rudeniop ant kalvų – lyg dailininko tapyta... Tas „girių apuokėlis,, – tai unikumas.

Rašytoja žiūri nepatikliai: argi? O aš skaitau laišką po laiško, kol jos akys švinta ir švinta... „Naje... Katreliė moka tą gamtą nuspalvinti....,

Tai buvo žaidimas. Rašytoja išitraukė nejučiom. Jei, imant naują laiškų autorių, atsiliepia nepalankiai, iš kailio neriuosi, kad išpeščiau iš to laiško ką nors reikšmingo: lakių mintį ar žodžio perliuką. O jau suradus išdedu su pasigardžiavimu.

Pagaliau – trečias etapas. Laiškų ištraukas sugrupuoju, parengiu spaudai. Rašytoja mano nelaimei pasiūlo dar ištraukelę iš A. Sniečkaus laiško, kurio tasyk nebuvome radusios. Tuo laišku ji tiesiog negalėjo atsidžiaugti: jau taip gražiai, taip šiltai, taip maloniai... Atsinešu popieriaus, nusirašau.

Kitą dieną Simonaitytės skambutis:

– Onute! Tu pražudei Sniečkaus laišką! Vakar daviau tau nusirašyti, o šiandien neberandam niekur... Brangiausią mano laišką

pražudei... Toks šiltas, pagarbus – kaip niekieno! Aš taip jį sau-gojau! Taip branginau! O tu pražudei... Prisipažink, kur tu jǐ padėjai. Sniečkaus laišką! Mano brangiausią laišką... – telefonas dundėjo ir dundėjo šaižiai, negailestingai, kaltinamai...

O rukštėle mare! Karo kirvis ant mano galvos! Po tiekos gražių vakarų, po tiek bendro džiaugsmo – susilaukti tik priekaišto: pražudei. Ir dar tokiu tonu! Ką bepasakysi? Bet.. tos mano am-bicijos nedidelės. Perskaudės – ir vėl...

Tą pačią dieną Rašytoja atgulė ligoninėn – profilaktikai prieš jubiliejų. Nesirodžiau. Svarbiausia – išlaukti... Grįžo po savaitės. Domutė, iš pagrindų taisydama lovą, surado tą laišką ir paskambino:

– Nepykit ant Rašytojos! Žinot...

Ką čia pyksi... Ar dyvai užmiršti. Ką čia pyksi. Tiktai kodėl, kodėl pati nepaskambino ir nepasakė: „Žinai, nepyk, atsirado tas laiškas. Nepyk!„ Būtų taip šilta, taip žmoniška. Bet prisipažinti – ne si-monaitytiška! Ne veltui šis bruožas persmelkia visus svarbiausius veikėjus: Šimonis, Šaltekius, Karalius. Nusižemint, prisipažinti klydus – tas pat kaip stuburą susilaužyti... Padedu telefono ra-geli, ir toks noras prisiminti bent vieną iš tos galerijos žmonių, išdidžių ir per savo ketasprandiškumą nelabai laimingų...

Imu „Vilių Karalių“, surandu pabraukimus – ir pyktis kaipmat išgaruoja. Skaitau ir šypsausi. Nieko nepasakysi! Ir daug ryškiau jau skamba epizodas, kai Grêtė... susigėsta įskaudinusi Anę. Bet pri-sipažinti, kad negerai kalbėjusi, ji nenori ir negali. Ji jaučiasi kalta, bet kad to nepastebėtų Anę, ji, aukštai iškélusi galvą, nuéjo stalo dengti... Štai Grêtė ir motina: ji neberodys to kvailo ketasprandiškumo. Ji bus

motinai tokia gera, kad motina viską užmirš. Grėtė atsiprašys su ašaromis. Bet ar ji mokės atsiprašyti? Juk jai dar niekada nieko nereikėjo atsiprašyti, ir ji beveik nežino, kaip tatai daroma. Ir Martynas: ką jau pasakės, jis nebeatšauks, nors tai būtų ir nesąmonė. Tokia jau jo prigimtis, tokia jau visų Karalių ir Šalteikių prigimtis...

Taip! Karalienė! Nieko nepasakysi. Daug to išdidumo išdalino savo veikėjams, bet ne visą, ne visą...

1 9 7 6, G R U O D I S

SŪNUS

Pirmą kartą man atvykus į Priekulę, Rašytoja pasigyrė turinti penkis „sūnus“. Kas jie tokie? Po metų kitų visus pažinau. Tai artimiausią žmonių būrelis, per laiką išsikris-talizavęs, kuris padėjo Simonaitytei normaliai egzistuoti. Tie „sūnūs“ buvo nuolatiniai pagalbininkai, tikrai ištikimi, atsidavę. Jų paslaugas priimdavo kaip savaimė suprantamą, natūralų donį.

Pirmutinis – Vincas Čepaitis, Ketvirtosios valdybos respublikinės ligoninės vyr. gydytojas. Jis buvo be galio reikalingas Simonaitytei. Vis negalavimai, tos ligos puola viena po kitos, vis po ligonines. Kokia rami ji jautėsi po vyr. gydytojo spar-nu, jo prižiūrima ir globojama! Nuolatinis dėmesys, geriausi vaistai, geriausia palata, patarimai, skubi pagalba kritiškais

momentais. Juo galėjai pasikliauti, i ji galėjai atsiremti kaip i ažuolą. Ji ir rėmėsi...

* * *

Antrasis „sūnus“ – poetas Eugenijus Matuzevičius. Nuo 1945 metų, kai gyveno Kaune, bendrame bute, mažame kambarėly.

– Pokario metas sunkus, – sako Rašytoja, – ir kai jam reikėdavo kur eiti, būdavo, išleidžiu su sielvartu – ar dar grįš? Ar grįš? Ir kai pasibeldžia po vidurnakčio, tik atsidūstu – ak dėve, dar sugrįžo... Jis man buvo kaip sūnus...

E. Matuzevičius siunčia savo išėjusias knygas, rašo laiškus, džiaugiasi Simonaitytės kūryba. Jis duoda įdomių patarimų: ką paliessti, ką akcentuoti. Ir ragina rašyti ne mažiau kaip po šešetą ar net dešimtį puslapių per dieną. Jo požiūris toks dalykiškas, reiklus.

1961 metais, išėjus pirmajai trilogijos knygai „... O buvo taip“, E. Matuzevičius rašo: „Labai patiko! Galvoju, kad tai viena geriausių Jūsų knygų. Tik pradėtą temą reikėtų vystyti toliau. Mano išmanymu, dar turėtų būti dvi knygos (o gal trys). Reikia jau nystės metų, Klaipėdos laikotarpio (būtinai!). Toliau „Aukštujų Šimonių likimo“ laikotarpis, Valstybinė premija, literatūrinis darbas, rašytojinė aplinka ir t. t. Tik atidėlioti neverta... Tikiu, kad tai bus velniškai įdomios, sodrios knygos...“

Paskutinį dešimtmetį tas bendravimas lyg prigeso. Tarémės kartą aplankytų Rašytoją, padaryti nuotraukų, bet konkrečiai nesutařém – taip ir liko...

* * *

Trečiasis – žurnalistas Vytautas Kaltenis. Jis truputį romantiškas, pakilus. Mokėjo gražiai pasakoti. Draugystė užsimezgė dar jam dirbant Klaipėdoje.

– Būdavo, atvažiuoja Vytukas į Priekulę, ir prašnekam ištisus pusdienius. Su pakilimu... Naje! Ir niekaip negali išeiti. Niekaip! Jau ruošiasi ruošiasi, ruošiasi ruošiasi, tik ir tarpdury dar prašneka kelias valandas...

Vytautas Kaltenis prisidėjo savo straipsniais prie Ievos Simonaitės išpopuliarinimo Klaipėdos krašte. Daug šiltų laiškų jis atsiuntė Rašytojai. Viename iš jų tvirtina: „Jokie universitetai man neduos tiek, kiek davėte Jūs. Man rodos, aš daug supratau, daug pamačiau, daug ką iš naujo pervertinau. Tik nesvietiškai daug reikia mokėti už teisę gyventi. Čia vėl Jūsų paveikslas mane ir skatina: jeigu tiek sumokėtų už gyvenimą kiekvienas, kiek Jūs jam atidavėt ir duodat, – nebūtų aplink aimanuojančiu”.

Ir Vilniuje Kaltenis buvo nuolatinis Simonaitytės pašnekovas. Jam išėjus, Rašytoja kartais šypteldavo:

– Vytukas žada romaną apie Simonaitytę. Kažin?.. Aš tai niekam nesakiau, niekam némaž nežadėjau. Je! Aš rašiau! Nes negalėjau nerašyti...

* * *

Ketvirtasis – Tautvydas Brakas, pedagogas. Simonaitytė ji vadino Vydeliu. Tai dailininko ir kultūros veikėjo Adomo Brako, su kuriuo ji bendravo Klaipėdoje, sūnus. Simonaitytė juo rūpinasi,

pdeda atsikelti iš Krasnojarsko į Vilnių ir net porai metų (1967–1969) apgyvendina savo bute. Vydelis – taikus, ramus, paslaukus. Sutarė Rašytoja ir su jo žmona Zoja, kuri buvo nebloga kulinarė. Kai Simonaitytė išrūpina jiems butą, Brakai išsikelia.

Geri santykiai su Vydeliu išlieka – jis visada prisišaukiamas, jei reikia ką padaryt, ką nupirkti, gauti. Ateina jis ir per šventes paseikinti, aplanko ligoninėj. Atneša kompotų, žmonos virtų grybų, uogienių... Vydelis – visiškai savas...

* * *

Ir penktasis „sūnus” – Vytautas Rimavičius, Gargždų kultūros namų direktorius. Jis šefuoja Simonaitytę, vasarojančią Priekulėj. Organizuojas susitikimus su skaitytojais, nuolat lankosi. Smalsus, gyvas. Kunkuoliavo lyg verdantis katilas. Tik pasakoja, tik klausia, tik domisi...

– Kas čia per paveikslas? Kieno pieštas? Kada jį gavote? Iš kur šitas puodas? Kas jums padovanojo? Koks čia raižinys? Iš kur šis gintaro luitas?..

Ir viską rašosi, rašosi į knygutę. Rašytoja vos spēja šyptelėti ir atsakinėti...

1 9 7 1 – 1 9 7 8

P R I E Š J U B I L I E J U

Jubiliejus artėja. Aštuoniasdešimt. Kai kam senatvė, tik ne Simonaitytei. Nei žvilgsniu, nei kalba, nei juoku nepanaši į senutę.

Ta šventė – visų įvykių viršukalnė. Po tylos, ramybės, reto svečio – toks subruzdimas, lyg ugnikalnio prasiveržimas. Kaip iškelt balių, kaip atlaikyti minėjimą – jau visi metai galvojama. Ir kalbos sukas i vis apie iškilmes. Domisi, kaip švenčia kiti. Tad pasakoju apie J. Grušo septyniasdešimtpenkmetį Menininkų rūmuose. Baltosios salės gilumoje – tik kelios kėdės, ten rašytojas su žmona ir pora pranešėjų. Be scenos, be pakylos. Iš šalių žiūrovai, vidury artistai, kurie vaidino scenas iš J. Grušo pjesių.

– Ir be televizijos? Negi ir per mano jubiliejų nebus? Žmonės juk norės pamatyti Simonaitytę! Praėjusį kartą dramos teatre – iškilmingai taip. O dabar kur? Aš dar nežinau nieko! Man niekas nieko nesako. Tik korespondentai siuva ir siuva: „Ką jūs rašote, kokie jūsų planai?„ Uždaryčiau duris, bet kur dingsi? I balą puolęs, sausas nekelsi. Atvažiuos dar į namus televizija. Šiuokart su visom šviesom.

Sakau, tas žmogaus gyvenimas... gyvenimėlis. Tik neseniai, rodos, šventėm septyniasdešimt, žiūrėk – jau ir aštuonios... Na, ką tu pasakysi?! Metai lekia, brūzgia vienas už kitą greičiau. O i pa-kalnę – jau ir visai risčia. Jubiliejas gal jau paskutinis... Nebesulauksiu aš kito... Jau nesulauksiu! Tik nešnekék, kad šimtą gyvensiu. Jaučia širdis kažką... Sustos vieną kartą. Taip taip, sustos ir pasakys – gana!

Tai buvo netikėta. Žemu, prislopintu balsu lyg kokią paslaptį atvérė. Ne taip kaip visada, su juokeliais. Akys drėgnos ir liūdnos liūdnos... Rods pajuto amžinybės alsavimą ar iškilo prieš akis okeanas: viena bangelė suribavo saulėje – išnyko. Ir vėl ramybė...

Neramu kažko. Visą dieną. Kažko dairausi, kažko laukiu... Reikia nueit į ligoninę – Rašytoja neskambina. Taip, šiandien. Būtinai! Ir išlekiu lyg į traukinį. Bet palatoj nerandu – į reanimacinių perkėlę. Čia dabar kas? Ieškau sutrikusi. Rašytoją randu su prijungtais aparatais... Prie rankų, prie kojų laidai. Koridoriuje – ekranas, prie jo seselė, kuri sekā kiekvieną širdies krustelėjimą... Įslenkų pirštų galais. Veidas. O!!! Veidas tartum paženklintas. Pilkas. Pilkas kaip žemė. Nejau – viskas? Baigtis? Tai taip atrodo ējimas anapus... Palabinu. Veidas svetimas toks, mieguistas. Bando praverti akis – nesiseka. Tūk siauručiai siauručiai plyšeliai... Vis dėlto pažino, pamojo sėstis. Seselė draudžia trukdyti, bet Rašytoja užprotestuoja – tegu.

Pamažu pamažu veriasi lūpos ir žodžiai, duslūs, grublėti, sprūsta vienas po kito. Lyg, rodos, kiltų iš pačių gilmenų, iš kažkokios tolybės.

– Tai va, matai... Simonaitytė – eina namopi. Na-mo-pi... Sakei – gyvensiu ilgai... o dabar... o dabar – viskas jau... baigta. Laikas ateina – ir viskas baigta. Skauda nugarą, krūtinę... Nežinau, kur neskauda... Leido jau lašelinę... Lauki nelauki, žmogau, ateina laikas tau. A! Koks čia žmogus – ta Simonaitytė! Žinia, nesinori dar mirti. Ale kur... Tu vis man žadėjai ilgą gyvenimą. Sakei, iš gero molio. Tai va!..

Man neramu, kad ji daug kalba, gal negerai, gal nereikia, gal tas vargina. Bet akys – jos pradeda atsimerkti. Ir žvilgsnis aiškėja. Ir

iš veido – o! – iš veido pamaži ima ima nykti žemės spalva. O karaliau! Matau, kaip grižta gyvybė...

– Ha! Žinai, kaip tai atsitiko? Aš naktį prakaitavau... Dieną lyg nieko, o vakare... o vakare – man jau bloga. Aš šaukiau. Norėjau susitvarkyti. Bet kai reikia, tai jokios seselės nėra... Aš šaukiau. Ir man labai bloga... Subėgo tada daktarai. Ir Vincą pakvietė. Visą naktį sédėjo jis, laikė pulsą, leido vaistus. Visą naktį jis prie manęs. Vincas! Ir staiga spaudimo jau nebliko. Jau nulis... Kaip mane jis ištraukė, kaip atitaisė, nesuprantu. Jau ne ant plauko – jau ant voratinklio... Tai teip, ant voratinklio, – sakė Vincas...

Bekalbėdama Rašytoja pragiedrėjo visai. Ir kraujas sugrižo į veidą. Žiūrėjau nustebus – lyg į prisikėlimą.

– Tai matai, kaip atsitiko. Bet gana jau šito. Sakyk, kas naujo politikoj, ar Izraelis vis dar tebepuola, ar kinai dar vis šiaušiasi?..

Ji vėl galėjo juokauti. Ir man nuslinko, nuslinko akmuo nuo širdies. Ištvers. Tikrai ištvers! Ak, šitas žmogus tikrai ne iš prasto molio.

– Ir Velykos praėjo... Kas man tos Velykos! Kada aš jau, jau... „Per vargus, Dieve, einu į prieglobstį tavo....“

Ateik dar, kol pasveiksiu... Matai, kokios šaltos mano rankos, ir galva šalta nuo prakaito...

Išėjau po trijų valandų. Nustebus, pradžiugus: per prisiminimus ji atsiplėšė nuo ribos į anapus ir vėl įsikibo gyveniman. Tas gyvybės instinktas gajus vėl įsikirto į kūną, besigrumiantį

tarp būties ir nebūties. Ir jau greit nebepaleis. Tas užsispyrimas, ta velniška jėga ištrauks ją ir šiuokart. Ištrauks! Išėjau rami. Taip! Iš gero molio...

1 9 7 8 , K O V O 2 8

G I M I N Ė S

Tie giminės, tie giminėliai!

Su giminėm nori nenori tenka bendrauti – be jų neišsiversi. Iš autobiografinės trilogijos matom, kokie permainingi Simonaitytės ryšiai su artimaisiais buvo jaunystėj: susipykstama, išsiplūstama, rodos, jau viskas, o bėdai prispryrus vėl glaudžiamasi, vėl geruoju. Tas pat liko ir senatvėje: čia meilė, čia kivirčai.

Pasistačiusi namelį Priekulėje, Simonaitytė padeda įsitvirtinti ir giminėms. Už jos nugaros, į šiaurę, įsikuria Mickai, iš pietų pusės, arčiau plento ir autobusų stoties, – Urbaičiai. Abeji namai gražūs, dviaukščiai. Sklypus iš valdžios išrūpinti padėjusi pati Rašytoja.

Giminės prižiūri Rašytojos namelį žiemą. Iš rudens apdengia rožes, pavasarį karpo gyvatvores, tvarko gėlyną, pasodina daržoviu, kad jai atvykus jau būtų uogų, ridikelių, salotų.

Kartais Rašytoja priekuliškius pasikviečia į Vilnių – kokiai šventei ar savo jubiliejui. Tada atrieda pilna mašina, vežina pyragais... O Simonaitytės kelionė į Priekulę irgi kasmet atšvenčiama. Sutartą dieną ir valandą, kada atvyks iš Vilniaus vasaroti pakrauta mašina,

pas Eriką patiekiami pietūs. Čia ateina ir Mickienė, kepa aguonų pyragą... Ir Marytė. Pasakojamos naujienos, nepaprasti nutikimai. Po to – vėl kasdienybė.

P A S K L A I P É D I Š K I U S

— **K**laipėdiškiai, beje, mus labiausiai myli. Miesto valdžia jau be galio dėmesinga. Mane net Klaipėdos garbės piliečiu padarė, atvežė raštą ir miesto raktą įteikė. Dar sako: važiuokit į Klaipėdą – duosim butą, nereiks čia vargti, sodybą prižiūrėti. Ha! Butą! Ar ši kampelį, kur viskas tavo kurta, galima iškeisti į Klaipėdos butą? Neee! Ir pagalvot šitaip aš negaliu. Kas rytą išeini į balkoną: ir rūkas, ir saulėtekis, ir paukščių čiulbėjimas, ir Minijos vingis... O ten ką matysi? Akmenis ir plytas. Neee... ir minčios negali tokios būti.

Ak, ta mano Priekulė! Ta mano užuovėja! Naje, čia mano uostas...

Jie turbūt ir patys nesitiki, rasi iš mandagumo pasiūlė. Manding šito jie nestokoja. Per jubiliejų buvo atvažiavę į Vilnių, o paskui vis kalbino kalbino ir Klaipėdoj rengti minėjimą. O čia tos ligos. Jie vis laukė, kada pasveiksiu. Jo! Prisikalbino. Atvažiavo į Priekulę mūsų paimti profsajungos lyderis. Ties Klaipėdos miesto riba pasitinka vadovai. Na taip! Ten miesto ženklas – inkaras. Prie jo tautiniai aprengti Eglė ir Žilvinas. Jau pasveikino taip gražiai...

Minėjimą jie irgi surengė. Kultūros namuose. Tai teip! O kėdė visa gélėse. Visa! Ir ant grindų, ir aplinkui – lyg koks sostas. Atsisėdau

aš į ją – ir toks graudulys... toks graudulys, kad neapsakysi. Su-spauđė, tik suspaudė širdį. Aktorė Narijauskaitė paskaitė ištrauką ir... ranką pabučiavo... Ak dėve dėve – lyg atsisveikinimas... Ne ne, šito neapsakysi...

A M Ū R O S T R Ę L Ę

Tas nusikvatojimas! Tas balso skambumas!
Akys sužybsi, atmeta plaukus ir juokiasi juokiasi...

Ji kalba vokiškai, trankiai. Ir Gêté, ir Heiné... Eiléraščių posmai.
Ir juokas, valiūkiškas, jaunas.

O tas, i kurį įbestas žvilgsnis, sēdi prie stalo, laiko puoduką, bet
negeria. Rankos jo virpa, bet ne nuo juoko – ak ne!

Aš žiūriu ir netikiu. Žiūriu ir netikiu. Nemačiau dar tokios. Daug
ji juokėsi, bet kad šitaip!..

Tas juokas lyg žaibas. Lyg brangus atradimas. Tas rytas ir saulėtas
kambarys, tas juokas ir galvos pakėlimas... Štai ji kokia!

Užuolaidos kiaurytos... Minkštoj kėdėj Grêté. Koks laimingas jos veidas! Tokio Grêtés veido Karalienė nemačius... Akys jos žiba, ji juokiasi. Tokie balti dantys! Kodėl ji neužsičiaupia? Kodėl taip vilioja vokietij? Po kambari vaikščioja Krauzė... Grêté purto galvą ir juokiasi, juokiasi, juokiasi...

Nereikia jau klausti nei pasakot. I širdį pataikyta! O jis – sēdi,
laiko puoduką, bet negeria. Šypsosi.

Pataikyta! Iš senatvės prikelta, iš snaudulio, iš užmaršties.

Tas juokas – lyg žaibas! Tik nuplieskė... Jos raštuose daug epi-zodų dabar nušvito kitokia šviesa, įgavo prasmę. Daug tų scenų prisipildė gyvybės. Jos asmuo pasidarė raiškesnis ir tos meilės istorijos, kurios palieastos tik prabėgom, tik užuominom.

1 9 7 8

P A S K U T I N I S
P A S I V A I K Š Č I O J I M A S

— Gydytojai nelabai norom, bet leido į Priekulę savaičių porai. Ir svečiui bus įdomu. Iš ten jis kilęs, ten augęs, ten tėvo kapas. Tu pasirodysi? Tu mus fotografuosi? Su Rimtuku...

— O! Būtinai!

Iš Palangos į Klaipėdą, į Priekulę. Jau Vingio gatvė. Jau varteliai, tiek kartų mano atkelti.

Rašytoja sutinka su džiaugsmu.

— Na tai prisėsk arčiau. Papasakok, kas Vilniuje girdėti? Mes čia trečia savaitė. Ale ir Klaipėdoj, ir Nidoj buvom. Per Neringą mus vežė, prie paminklo Rėzai, prie Žvejų namelio, prie Tomo Mano – mus apvežiojo klaipėdiškiai. Diena karšta – tik pavargau, jau pavargau... Rimtukas – vis prie marių, vaikštinėja, maudosi... Dabar visai kitoks. Toks atidus. Pasišnekam. Plasnoja, tik plasnoja.

Ir apie viską pakiliai – tik och, tik ach... Jaunystėje jis man neegzistavo. Net negražus atrodė. Dabar gražesnis daug, net truputį patinka... Vos įžengė, kad užtrauks: „Kur bakūžė samanota...“ Jo balsas – o!

- Rašytoja, neatpažistu jūsų!
- Tai ar pasikeičiau?
- Ir veidas suliesėjės, ir pajaunėjusi gal dvidešimčia. O judesiai lengvi, skambumas balso! Tai mat, ką meilė daro...

Ir juokiamės, ir juokiamės...

- Domutė šito nesupras...

Vakare parodau skaidres iš kelionės į Druskininkus.

- Na matai, matai! Rimtukas prie Čiurlionio, prie šaltinių, ant piliakalnio Merkinės. O Simonaitytės nér! Manės šitaip gražiai dar niekada ir nenutraukei...
- O ko aš atskubėjau? Rytoj iš ryto ir eisime į sodą. Kaip visas sužydėję, kaip vešlu! Jau apžiūrėjau. Žiedai žagrenio tarsi žvakės... Rytoj!

Išaušo rytas – ir lietus! Tie debesys tik plaukia plaukia – užtraukė dangų. Nors imk ir verk! Nors imk ir verk...

Per pusryčius – kepsnys, kiaušinių pora. Kavos kvapnumas! Ir valgome ilgai ilgai. Žiūriu pro langą ir burnoju.

Kalba nukrypsta į „lékštę“... Rašytojai tai mėgstama tema.

- Kad „lékštę“ nusileistų ir mane paimitų kiton planeton, norėčiau tiktai vieno – kad ten išgydytų ir Žemén sugrąžintų.

– Rašytoja, o ką jūs rasit čia? Praeis gal šimtmečiai, kol grįšite. Rimbuko nei Domutės, nei manęs jau nebebus. Gal nė namelio... Kas jumis rūpinsis ir kas mylės? Visi jau svetimi. Nieks nepažins, nieks gero žodžio nepratars...

– Bet knygos mano liks! Susirandu „Šimonis“ ir „Karalių“ – žiūrėkit! Mano knygos!

– Senobė – pasakys! Sveikatos tos nebus kur dėti. Geriau pabūkit dar pas mus...

Staiga dangus šviesėja ir šviesėja. Jau debesys visai visai ploni. Ir tie nuslinko. Net saulė! Tarytumei stebuklas!

– Iš sodą! Greit iš sodą! Gal tyčia mums ta prošvaistė!

O taip ir buvo! Likimo dovana! Nenujautėm, kad šitas pasivaikščiojimas paskutinis...

– Aš nesirengsiu. Chalatą tik užsimetu. Rimbuk, Rimbuk, iš sodą! Onutė jau su aparatais. Pavaikščiosim. Tos kojos tokios skaudžios... Gal kad lietus! Tos mano vargšės kojos tokios skaudžios...

Chalatas iškilminges lyg vestuvinė suknelė. Rimbukas rišasi varlikę. Už parankės. Tik po lietaus. Rasoti medžiai! Vaiskumas oro! Gaivumas ryto! Tas sodas toks jaukus.

Užu parankės. Pakelta galva. Dviese. Takeliu. Taip iškilminges! Man rodosi, taip einama į jungtuves. Man rodosi...

Akacija apglėbia savo šakomis.

– Čia riešutas – oho kaip iškerojęs! Eglutės – lyg aplietos sidabru... Žagrenis žydi – ar matai? Tos šakos tartum permatomos. O mano rožės, mano rožės... Rimbukas jas aptvarkė: ravėjo, kasė,

apkaupė – kelias dienas čia kapstési. O, kad galéčiau taip kas-dien nors valandai į sodą! Pro langą tik pažiūriu. Tos kojos skaudžios...

Rašytoja pavargo. Sugrižome į vidų. Ir saulė dingo. Vėl lietus.

– Gerai, kad ir nesirengiau, – nespėjė būtume...

Ir visą dieną pliaupė jau lietus.

Šviesi ta valanda! Tartum gamta susikaupė, sustabdė debesis. Ir saulė žemę nušvietė visom spalvom, kad paskutinikart Rašytoja apeitų savo sodą, atsisveikintų...

Išsivežiau dvi juostas ir keistą keistą jausmą – pragiedréjo...

1 9 7 8 , R U G P J Ū Č I O 8

R I M T U K A S

Ernstas Šumanas, Simonaitytės vadinamas Rim-tuku, gimė ir augo Klaipėdoj. Šeima gyveno pasiturimai: turėjo sa-vos namą, didelį daržą, augino gėles. Ernistas dirbo Direktorijoje kartu su Simonaityte ir dar mokësi dainuoti. Mëgo ir sportą, irklavo, dažnai plaukiodavo po Kuršių marias. Véliau išvyksta į Vokietiją, mokosi Berlyno konservatorijoje. Tampa dainininku. Po karo, mirus žmonai, persikelia į Kelną, dirba radiofone. Ir štai sužino apie Simonaitytę. Ta pati Ieva, kuri Klaipėdoj rašė eiléraščius, su kuria bûta ne vienoj išvykoj, jos net lankytasi jo namuose ir stebétasi parketu, švytinčiu lyg veidrodis... Ta pati Ieva dabar – garsi rašytoja. Tik pamanyk!

Vėl atgyja Klaipėdos vaizdas, jaunystė, pasivaikščiojimai bendroje kompanijoje. Tiltas per Dangę, Kuršių marios, Smiltynė, išvyka galiaiviu į Nidą... Ateina laikas, kai jaunystės prisiminimai masina ir traukia. Gavęs Ievos adresą, jis rašo laišką po laiško. Klausinėja apie tėviškę, bendrus pažįstamus. Jo laiškai ilgi ir poetiški. Pakilūs, su šviesiu žvilgsniu į pasaulį. Simonaitytei šis žmogus lyg renesansas. Paskutiniš tylus džiaugsmas...

Ateinu – Rašytoja maloniai suaudrinta. „Aha! Laiškas?” Ir traukia iš po pagalvės melsvą, šlamantį, iškvėpintą. Ir visą vakarą kaip ant mielių. Tai gaus siuntinuką... Ar saldainių dėžę, ar medalioną nuo visokių ligų, kurį jau užsidėjusi. Ir laukia atvažiuojant.

Ernistas Šumanas, po Ievos Simonaitytės mirties atvežęs Vilniaus universitetui padovanoti jos laiškus, papasakojo apie savo viešnagę: „Mus suartino meilė knygai. Tas dvi savaites Vilniuje, prieš vykstant į Priekulę, nuo pusryčių iki vidurnakčio prasėdėdavau prie jos lovos. Ištisas poezijos, diskusijų, deklamacijų srautas, kas žmogui brangiausia, liejosi iš pačios širdies. Ieva puikiai pažista Gêtę, Heinę, Šilerį ir gali berti posmą po posmo. Aš turėjau cituoti iš „Valpurgijų nakties”, „Prometéjo”, „Burtininko mokinio”, iš „Reineke Fuchs”, – tą ir pats labai mėgstu. Matijo Klaudijaus, Eichendorfo, Klauoso Groto, Hermano Hesės, Eduardo Merikės, Rilkės eilės. Buvo ir juokų, ir ginčų. Ypač aštriai susikirtom dėl Vichertos kūrybos. Ten vienoj vietoj dovanojama priešui. Ievai toks atlaidumas visai nepriimtinės. „Dovanot savo priešui? Na kaip sau nori...”

Rugpjūčio tryliką, išvažiuojant iš Priekulės ir einant taku į laukiančią mašiną, ji sunkiai remiasi į mano ranką. Paskui ilgai stovi

prie vartelių ir žiūri į savo namelį... „Ak dėve dėve, ar pamatysiū dar kada?!” Ir jau visai pašnibždom prataria: „Ich bin am Ende...”

Rytojaus dieną, sugrįžus į Vilnių, nusiskundžia, kad kojos dabar visai nebenori josios nešti. O ji dar norėtų pabūti miške, ji norėtų pasivaikščioti dar po pievas, norėtų pabūti prie savo rožių ir medžių, norėtų išeiti dar į savo balkoną ir pažvelgti į Minijos pusę, norėtų vėl dirbtį, rašyti... Ji norėtų, norėtų! Gydytojai ateina, gydytojai išeina, o varganas gyvenimas stumiasi toliau.

Rugpjūčio penkioliktąją aš turėjau atsisveikinti ir išvažiuoti. Graudus tas atsisveikinimas... Išgirstu tylų prisipažinimą: „Rimtuk, ich liebe dich...”

1 9 8 2

Ž Y G D A R B I S

— Vajetau vajetau, nebéra mūsų Rašytojos!

Nebér... O galėjo gyventi! Dar galėjo... Iš vakaro taip gražiai pasikalbėjom – planų tiek: čia pirksim drabužių, čia pirmadienį sésim rašyt. Ji diktuos – aš rašysiu. Kilo noras vėl – po tiek pertraukos. Ir viskas taip nuotaikingai, smagiai. Sugrįžom iš Prieškulės, išleidom ir Šumaną. Rodos, turi kas naujo, kas būti... Mes tokios smagios. O sekmadienį trach – tas priepuolis! Iššaukėm greitąją. Išvežė. Daktarės Rūkienės nebuvo, kol susigaudė... Po valandos – Rašytojos nebér...

Vajetau vajetau... Likau vienužė! Kaip reikės gyventi? Nei kur eit, nei ką veikti. Niekas nešaukia. Tik ausyse dar skamba tas balsas:

„Domute, Domute, Domute...” Nuo atsibudimo iki labanakt. Kartais ir naktį... Jei rytą eisiu į parduotuvę, tai vos duris rakinu, jau girdžiu: „Domute, ar jau parėjai? Domute, ką parneše? Domute, ar duosi kavos? Domute, kur mano vaistai? Domute...” Kartais ir Domutėle, ir Domutyte – jei gera nuotaika...

Viena dabar... sėdžiu sėdžiu prie stalo, prieinu prie vieno, prie kito lango – žiūriu žiūriu... Niekas neskambina, niekas nepasigenda. Niekas neprisimena. Buvo Rašytoja – Domutė visiems reikalinga. Visi šypsojos ir kalbino. Nebėr Rašytojos – niekas nemato: sveikas tu ar ligotas, sotus ar nevalgės. Nerūpi... O pirma visi: kaip gyvenat, kaip sveikata? Laiminga Ieva, kad turi tokią Domutę... Dabar viską užmiršo. Kaip viskas apsivertė!..

Apie Rašytoją nieko blogo negaliu pasakyti – man ji buvo gera. Nei barémės, nei kivirčiomės. Balso niekada nepakélė. Tiesa, pasitaikė mažų debesélių, bet nuslinkdavo neišsiliję. Ką ten kalbėt apie griaustinį...

Būdavo, pavalgom, nuimu stalą, ir šaukia: „Domute, ateik pasėdėt!” Pasišnekam, paskaitau laikraščius: apie karus ir žemės drebėjimus. Tą tai jau mėgo. Ar į ligoninę kavą nešu – būtinai dar turiu pasėdėt porą trejetą valandų. Čia ji apie seseles, vaislus, skausmus. Paklaus, kas namie girdėt. O pareisi namo – tuščia. Vietos neberandu. Ir vakarai tokie ilgi. Lauksi lauksi, kad greičiau iš ligoninės sugrižtų...

Prisisirgo Rašytoja. Kas dieną – vaistai. Kasmet – po ligonines... Po du, net po keturis mėnesius. Kiek kritiškų momentų – sąmonės netekimai, priepuoliai. Atrodė visai visai prie mirties ne kartą. Bet iššauki greitąja, ir dar išsigelbsti.

Beveik per dešimtį metų nebuvau jos palikus né dienai. Išleis į bažnyčią ar pas seserį, bet tik trumpam. Kviečia vis, kviečia sūnus paviešeti. Jau pasirengiau, jau važiuosiu – Rašytoja visą rytą liūdna. „Tai tu mane paliksi, – sako. – Paliksi!.. Kaip aš viena be tavęs...“ Ir nebevažiavau.

Kai sveikesnė, nieko. Bet sunegaluoja – laikau duris praviras: ar sudejuos, ar bloga paliks... Atsikeli po kelis kartus per naktį, apklostai ar langą praveri, kad ne taip karšta. Vis po akių!

O pamenu, Priekulėj: po dvylirkos aš nueinu gult. Ji dar laišką Šumanui rašė. Paskui pajuntu per miegus – Rašytoja lipa laiptais žemyn... Ir vėl prisnūdau. Tik staiga pašokstu iš išgąsčio, lyg kas būtų papurtęs, – kodėl taip ilgai ji negrižta? Skubu tik, skubu į apačią, o ji – sukniubus ant laiptų be sąmonės. Vajetau vajetau... Tuoj šaukiu greitąją. Atgaivinam, paguldom ant sofos. Paskui išveža į Klaipėdą... Dar kiek – per plauką vos nuo mirties.

* * *

– Domutė – man dangaus ir likimo dovana! – sakydavo Rašytoja. Apgaubta rūpesčio, dėmesio, šilumos – už Domutės pečių ji jautės kaip užkrosny. Tai buvo jos akys, kojos, jos rankos...

Po katrelių, marelių, su kuriomis vis apsižodžiuodavo, stojo ramybė, taika. Och! Ji šitą suprato ir pajuto, ką reiškia Domutė. Kur jau ne! – kiaurai permatai žmones. Greita išplūsti, užrékti. Domutei – jokio stragesnio žodžio. Apie tuos „debesélius“ tik pašnibždom: „Domutė nepatenkinta... Domutė be nuotaikos...“

Simonaitytė brangino Domutę, nedriso užgauti, nes labiau nei mirties bijojo, kad jos nepaliktų. Pasirodo, galėjo suvaldyti charakterį.

O Domutė – rami, santūri, žinanti savo vertę ir taip atsidavusi. Nepažįstu kito žmogaus, kuris būtų šitiek ištvėrės. Jos pa- sišventimas – tikras žygdarbis. Buvo mokytoja, užaugino sūnų, o grįžusi iš Sibiro ir išėjusi į pensiją išgirsta, kad Simonaitytei reikia gero žmogaus. Ir pasiryžta – likusį gyvenimą paaukoja Rašytojai. Ir lyg ištikimas šuo jau budi dieną naktį, ne kartą atitolindama mirtį. Bet niekada nesižemino, niekam nesiskundė ir nedejavavo. Stebėjau ir žavėjausi, kad tarp šių moterų toks nuostabus sutarimas. Domutė visada kreipės pagarbai: Rašytoja! O Simonaitytė visiems džiaugėsi: mano Domutė, mano Domutėlė! Ką aš veikčiau be jos...

Iš tikųjų – ką? Prie jokios ruošos ji piršto nekišo. Tik gulėjo lovoje, keliskart per dieną pereidama kambarį, ir skaitė knygas. Ji norėjo būti ponia ir mokėjo būti ponia! Rašytoja kartais pati pasidarydavo sumuštinį, bet lėkštė padėta Domutės, kava įpilta Domutės, vaistai atnešti Domutės, drabužiai suieškoti Domutės. Apie bulvių skutimą, indų plovimą ar dulkių šluostymą ir galvotų jau nedera...

O svarbiausia – Domutė viską daro laiku ir nepastebimai. Nukrausto indus, pataiso lovą, viską sutvarko ir ateina prie Rašytojos pa- sišnekėti, pasitarti dėl namų apyvokos.

Visi piniginiai ir buitiniai rūpesčiai buvo ant Domutės pečių. Mokėjo mokesčius, pirkо reikiamą inventorių, maistą, taisė valgį. Rašytoja nereikalavo jokių ataskaitų – visiškai pasitikėjo. Kur jau ne! Domutė buvo taupi – tikra suvalkietė. Simonaitytė, išémusi pinigų iš taupomosios kasos, dėdavo į stalčių. Ir ne kartą girdėjau, kaip klausė: „Domute, ar dar turi pinigų? Kodėl taip ilgai neišleidi? Anksčiau vis trūkdavo, trūkdavo...“ Stambesnių pirkinių važiuodavo abi.

Tos išvykos iš namų buvo retos. Kiekviena – didis įvykis, kuriam ruoštasi kone savaitę. Juk reikia porąkart per metus ir į kirpyklą, ir į parduotuvę. Retai retai į teatrą. Netrunka prabégti ir penkmetis – vėl jubiliejus. Čia jau įvykis! Gerai, kad šalia – Domutė. Gali su ja pasitarti, gali į ją pasiremti – nieks nemoka taip žingsnio pataikyt...

Kartu važiuoja į Telšius, į Nidą, sėdi Klaipėdoj prezidiume greta švenčiant aštuoniasdešimtmetį.

Taip! Domutė buvo ne tik šeimininkė, ekonomė, bet ir sesuo, ir draugė, kuriai galėjai papasakot jaunystės istorijas ar perskaitytas knygas, šnekučiuotis su ja ilgais žiemos vakarais. Buvo ir motina, kuri maitino, prausė, šukavo, guodė...

Rašytoja viena jokių klausimų nesprendė. Jei kas skambina telefono ir nori užeiti, ji sako palaukti ir atsiklausia Domutės: ar galiu priimti, ar bus kuo vaišinti? Tik Domutei sutikus buvo kviečiamas svečias.

Kartą paklausiau Domutės, kiek ji gauna už tokį pasišventimą, jei iš viso pasišventimas gali būti apmokamas...

– Tai kad nieko, Onute. Nieko! Perka drabužius, kartu valgom, kartu gyvenam.

Aš nelabai patikėjau. Užklausiau Rašytoją.

– Na ne! Domutė – savas žmogus! Aš ją išlaikau! Gyvenam bendrai, perkam bendrai. Ir sau, ir jai. Pirkau parčos suknutėms – jai viena spalva, man kita, bet medžiaga ir kaina ta pati. Užsisakėm mélynus kostiumėlius: aš su kelnėm, ji – su sijonu. Ir bliūzeles, ir apatinius – viską kartu. O pinigų – kas gi moka savam? Ji mano šeimos narys.

Simonaitytė vertino Domutės prieraišumą. Ant „Kūnelio kelionės“ 1971 metais užrašo: „Mano brangiausiajai Domutei – prisiminti mane visados! Simonaitytė“. Ant „Aukštųjų Šimonių likimo“ 1976 metais: „Geriausiam pasaulyje žmogui – Domutei Rimaitienei – prisiminti Simonaitytę!“

Geriausiam pasaulyje žmogui... Nežinau, ar yra dar kam dovanota Simonaitytės knyga su tokia dedikacija. Sentimentu Simonaitytė nemėgo, meiliais žodžiais nesišvaistė.

Ir fotografuojant Rašytoja sakė: mane su Domute! Jei su grupe fotografavosi, Domutę visada kvietė šalia.

Nuotraukos! Jose Simonaitytė ir Domutė – besijuokiančios, artimos. Tai Simonaitytė laiko apkabinusi Domutę, tai ši – Rašytoją. Nuotrauką su Domute ji prašo įdėti į „Švyturį“ ir į aštuoniasdešimtmėčio bukletą. Tai buvo didžiulė, graži bičiulystė.

1 9 7 8

* * *

Po Ievos Simonaitytės mirties (1978) peržiūrėjau savo fotoarchyvą – nemaža nuotraukų atrodė tinkamos paskelbti. 1980 metais parengiau fotoparodą, kuri apkeliavo daugelį mokyklų ir bibliotekų. Kilo mintis išleisti albumą. Gaila, kol Rašytoja buvo gyva, tas neatėjo į galvą. Ak, viskas būtų buvę kitaip! Dabar daug sunkiau surinkti dokumentinę medžiagą, kad būtų išsamus Jos gyventos aplinkos vaizdas.

Iškeliauju ieškoti Jos aprašytų vietų: Klaipėda, Priekulė, Vanagai, Šaukliai, Žagarai, Stragnai, Pleškučiai, Šventvakariai. Deja deja,

nemaža trobų, kuriose Ievos Simonaitytės gyventa, laikas jau nušlavė nuo žemės paviršiaus. Nebeplaka sparnai nei Kuberto, nei Naujoko malūnų. Nebéra Vilko butelio ir Pozingio, ir Griežių Ašmio, ir Šerniaus. Neliko Rašo plytinės, kurioje dirbo Jos motina. Sunku atsekti net tą vietą, kur buvo sodyba, pušynėlis ar augo trys beržai... Sunku, nes néra ko pasiklausti. Čionykščiai žmonės vis keliauto keliauto ir tebekeliauja į „faterlandą“. Viename kaime dar vienas, kitame du, o trečiame jau né vieno senbuvio nebelikę.

Apie pamario gyventojų lietuvininkų likimą daug kalba kaimo kapinaitės. Savų nebér – ir jos apleistos, antkapiai išdaužyti, kapai šviežiai išrausti.

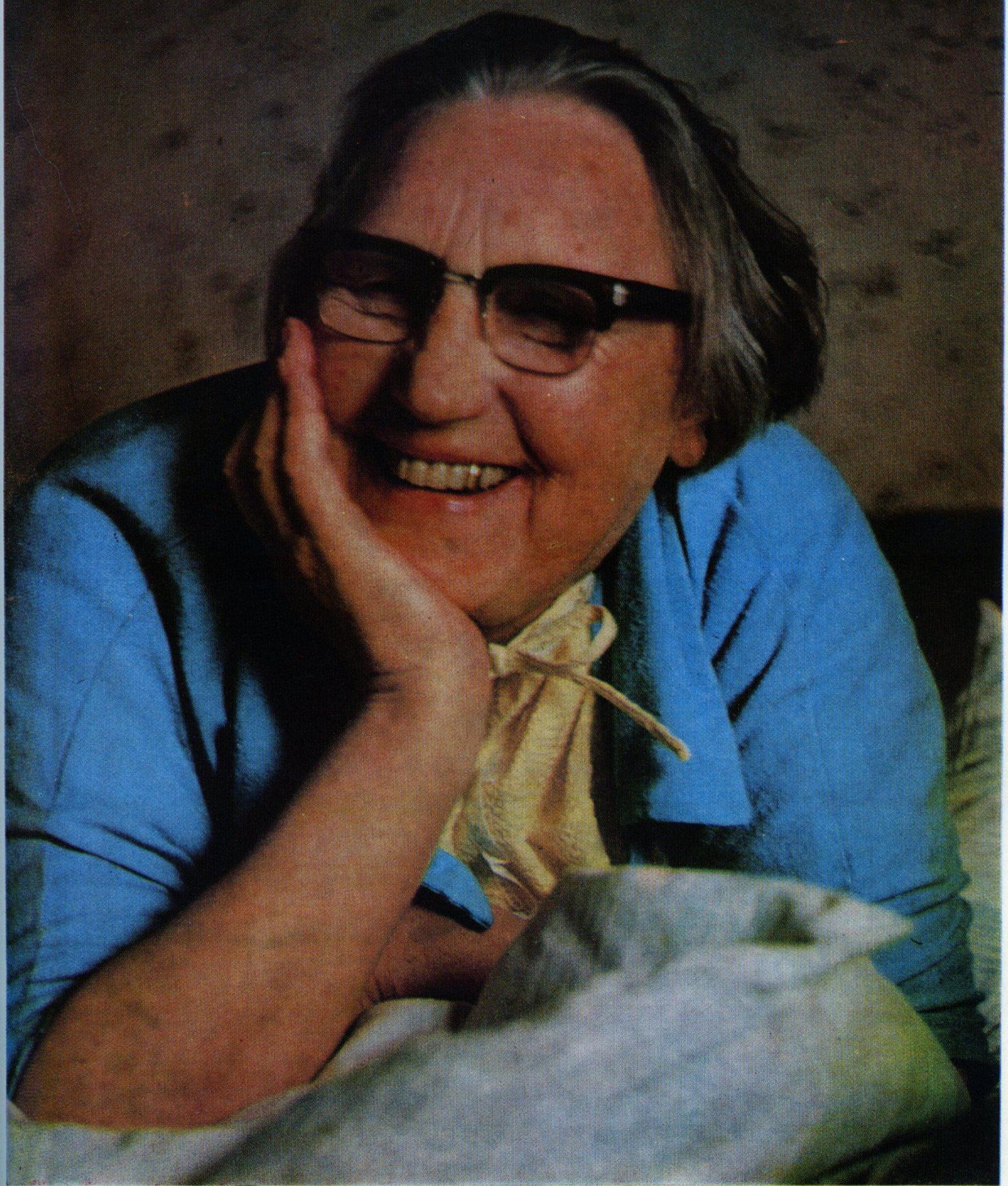
Ir tokiame fone Ievos Simonaitytės kūryba yra didžiulis, gražus paminklas šiam visų vėjų nugairintam kraštui, savitai jo kultūrai ir neramiems, išdidiemis žmonėms.

*Mano niekas neišgalvota, visa, kas parašyta –
matyta, girdėta, viskas skaudžiai pačios išgyventa*

*„Lietuvininkas jau toks žmogus, kuris viską myli,
kas jo. Prie viso to jis prisirišęs, kas jo rankos lytėta“*

„Visuose mano kūriniuose — mano džiaugsmas, ašaros, kartėlis, visa mano širdis...“

80-mečio minėjimas Vilniuje, Meno darbuotojų rūmuose.

„Gyvenimas vis tiek gražus, jei iš jo neprašai giau, negu jis gali duoti“

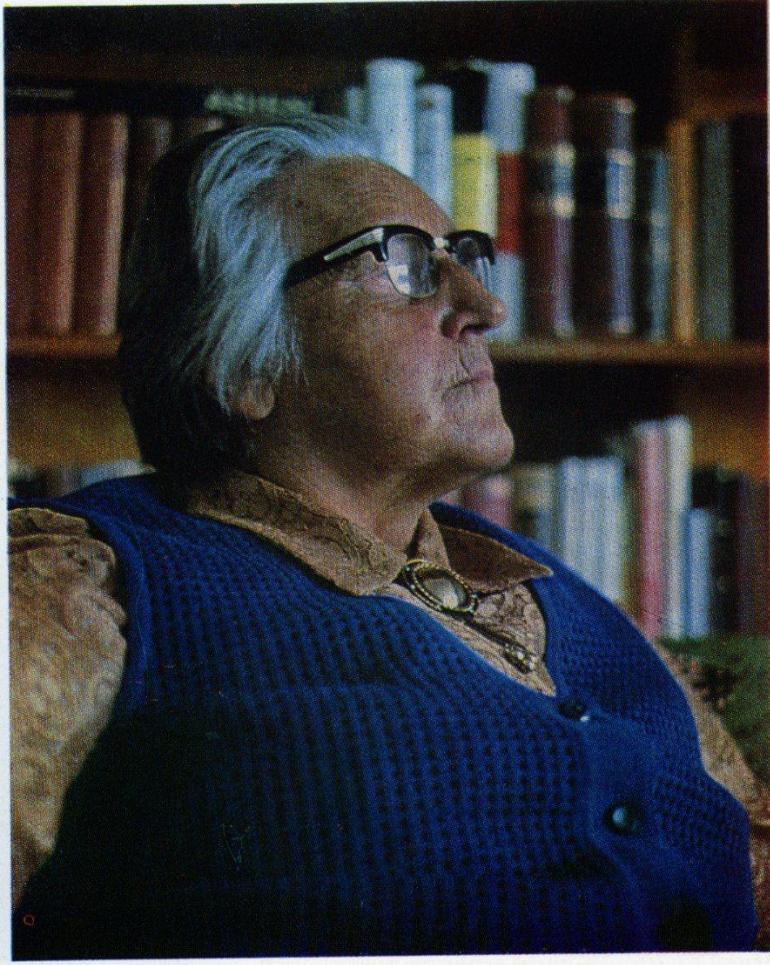
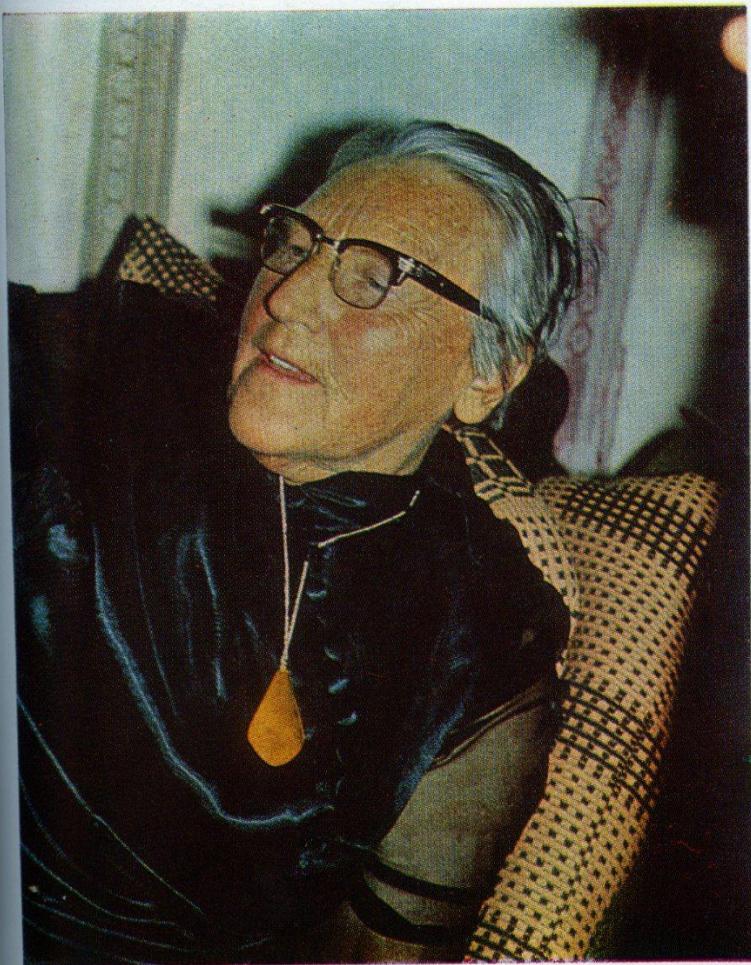
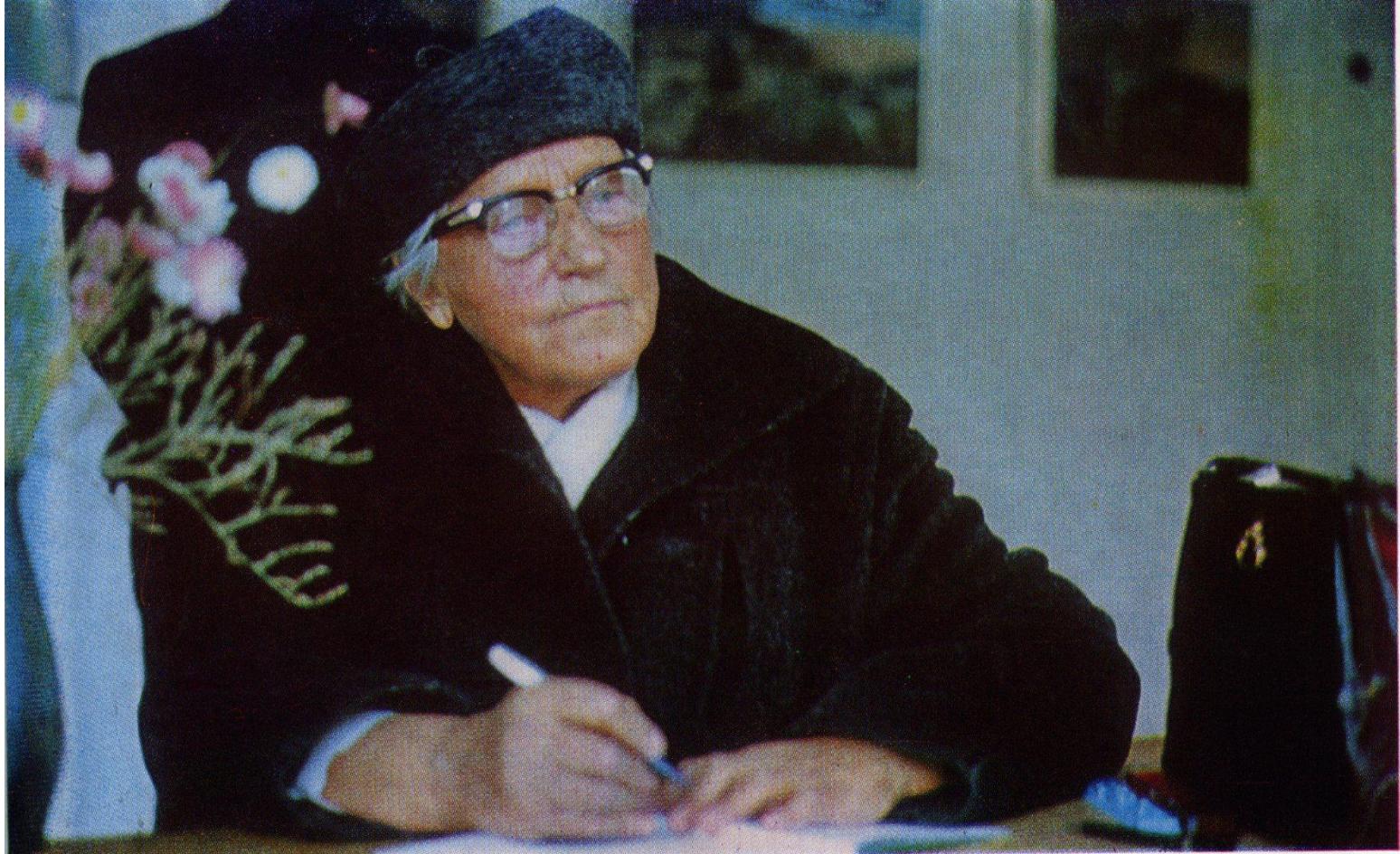
*„O norisi dar daug atlikti, tik tai viską dengia šaltas,
nepermatomas amžių rūkas“*

„Kokia čia be rašytoja, kai į pirštus įsimeta artrozė...“

„Ak, kaip ger! Štai nusišypso saulė... Pasirodo mėlyno dangaus skliautelis...“

Ieva Simonaityte su Domute Rimaitiene

„Menas? Garbė? Populiarumas? Tai aukso grūdelių nuotrupos, kurios dingsta tarp pirštų...“

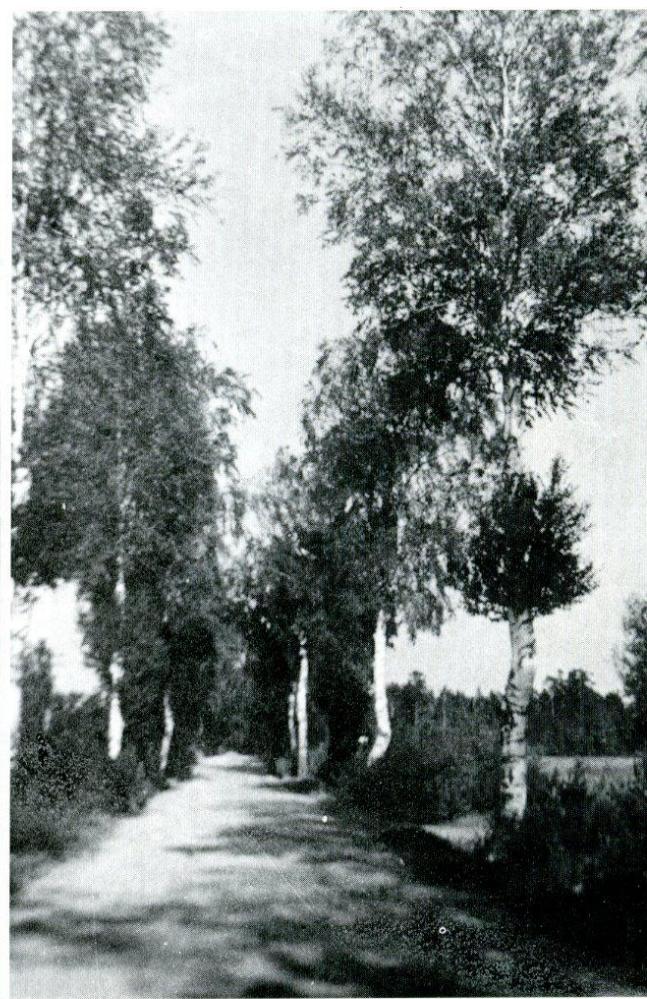
„Ak, kada išauš ta diena, kai tie bus kariami, kurie norės karoti!“

„Atrodo, kad tai... jau kartą esu pergyvenusi, gal
vakar, gal užvakar, o gal prieš šimtą metų“
Ieva Simonaitytė su Ernstu Šumanu Priekulėje

„Numiršti ir kas belieka?— mažas kauburėlis kapuo-
se! O tasai taip pat po keleto metų sulyginamas su
žeme. Ir niekas jau nebepastigenda daugiau taves...“

Kelias į Ievos Simonaitytės
gimtinę – Vanagus

Dudjonių sodyba, kurioje
užaugo Évikė.

Dédé Martynas ir teta Maré

*Motina jau sėdi staklėse ir audžia.
Kitame kambaryje girdisi bildesys,
tai Dudjonis klumpes tašo.
Paskui dar girdisi kitas garsas:
zurr zurr zurr, tai teta Dudjonie-
nė vilnas verpia.*

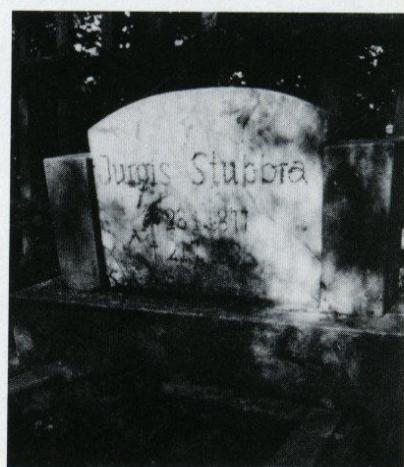

Ievos Simonaitytės motina Ėtmė, sesuo Marė ir patėvis
Endrikis Budrius

Dudjonių sodybos kiemas

Savo tėvą, kuris pasirinko ne Ėtmę, o turtingą nuotaką,
ji pamato būdama 23 metų

I. Simonaitytės tėvo Jurgio Stubros sodyba Lankupių kaime,
netoli Priekulės, ir kapas Žiaukų kaimo kapinaitėse

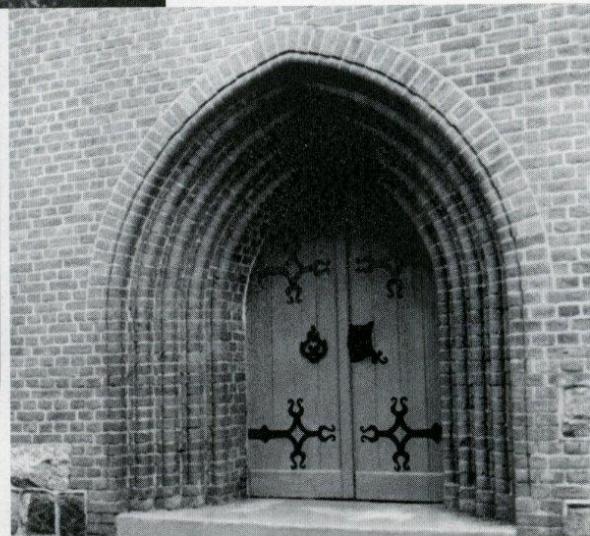

Vanagų evangelikų bažnyčia.
Čia Ėvikė dalyvavo
„pirmkarčiu“ išventinime

*Tu juk viską žinai, – pasakė Blei-
veisas. Tai buvo mano pagerbimas.
Prieš visą bažnyčią, prieš visus
žmones, prieš mano motiną... Pats
didžiausias gyvenime pagerbimas*

Vanagų klebonija. Čia gyveno
kunigas Emilis Bleiveisas.
Jo rūpesčiu Ėvikė gydoma
Angeburge

Vanagų kapinaitės. Jose palai-
doti I. Simonaitytės artimieji

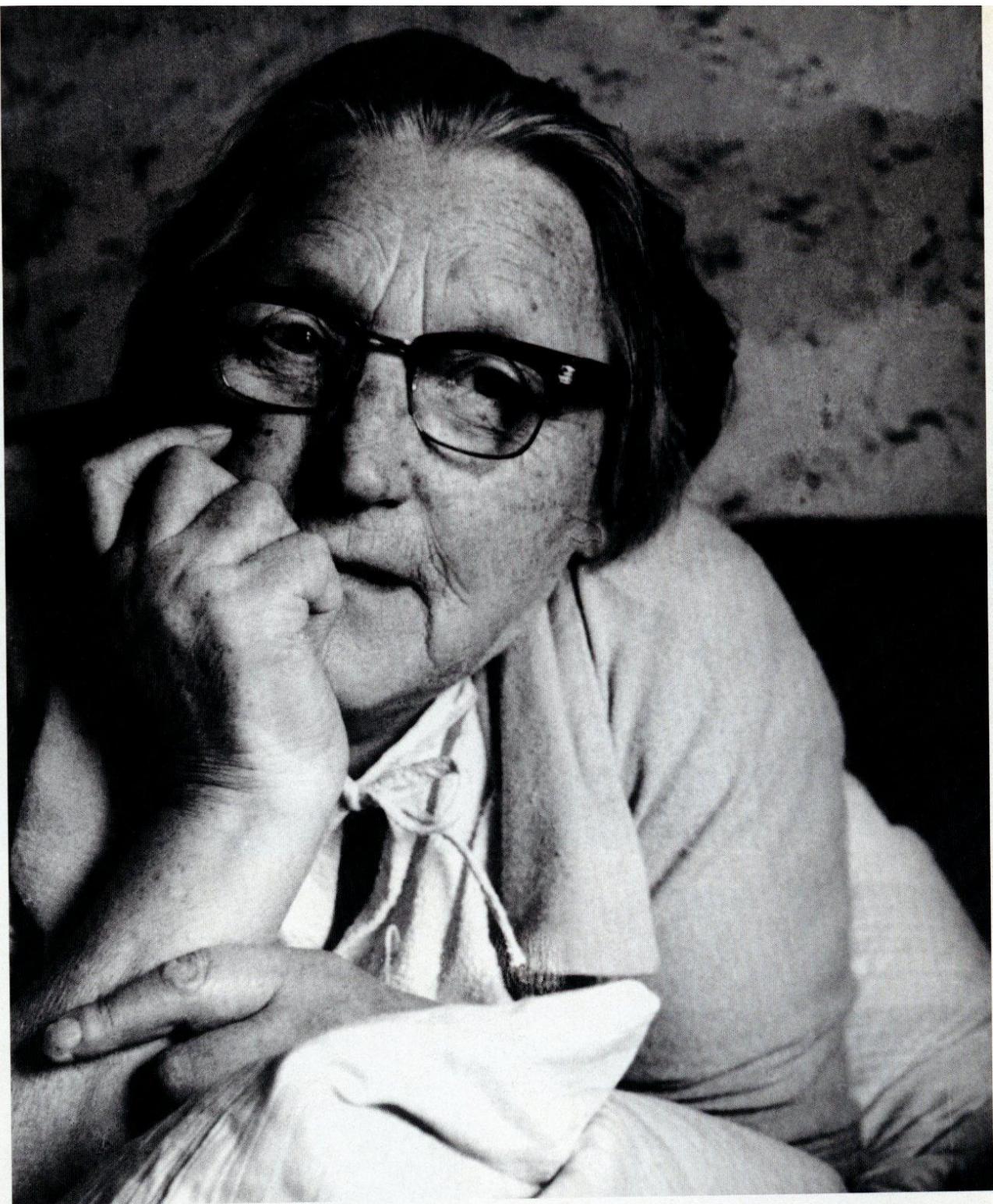

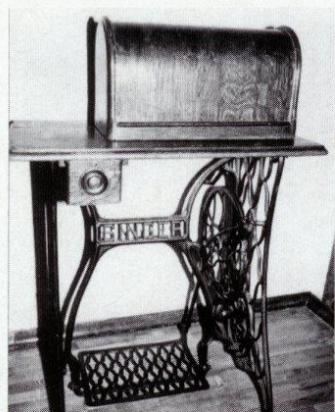

Kelias į Šventvakarius,
kur ūkininko Kuršaičio
butelyje gyvendavo
keturios šeimos. Motina
su Ėvike čia praleidžia
bemaž dvejus metus

*Mokslų pradžia buvo
tokia: mama sėdėjo staklėse
ir audė, aš sėdėjau šalia
jos ant mažo krėsluko
su psalmių knyga rankose...*

Idzelių troba Stragnų kaime. Joje I. Simonaitytė kuri laiką gyveno ir siuvo

Šaukliuose, Naujoko butelyje, gyveno teta Skrandienė.
Čia nuolatos buvodavo Ėvikė

Tiltas per Dreverną ir Vilhelmo kanalas – vietas, aprašytos „Paskutinėje Kūnelio kelionėje”

Ant Rambyno kalno kalba Vydūnas.
Jis paskatino I. Simonaitytė kultūrinei
veiklai

I. Simonaitytė Vanagų draugijoje
„Eglė“ (sėdi antra iš kairės) ir
draugijoje „Santara“ Priekulėje
(sėdi trečia iš kairės, šalia Vydūno)

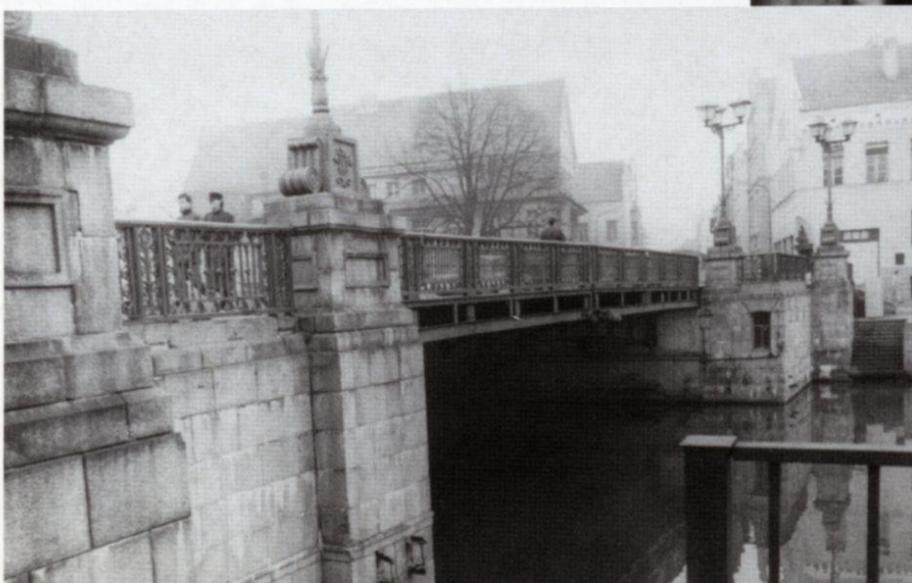

1921 m. atvykusi į Klaipėdą,
I. Simonaitytė dirba Konsulate
mašininke

Kasdien pereina tiltu per Dangę

Nuo 1923 m. dirba Direktorijoje,
o nuo 1925 m. Klaipėdos krašto
Seimelyje vertėja-mašininke

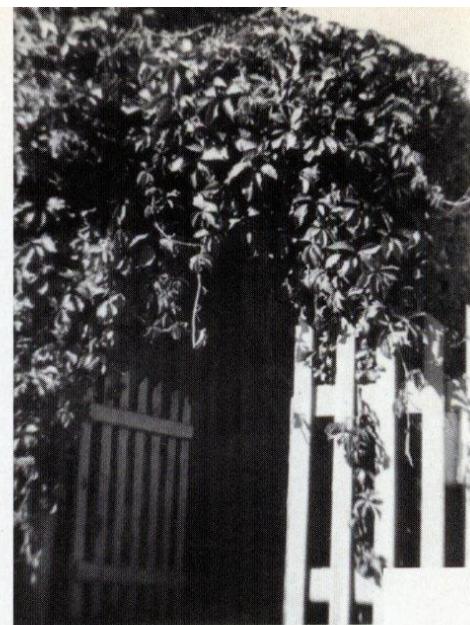

Name Butsargių g. 12, Klaipėdoje
I. Simonaitytė gyveno 1925-31 m. –
pirmame aukšte iš rytų pusės.
Rašė „Aukštujų Šimonių likimą“
ir sédėdavo šiuose gonkeliuose

Name Vilniaus g. 13 I. Simonaitytė
gyveno 1931-37 metais.
Rašė „Vilių Karalių“

Prie vartelių jos pačios sodintas
vijoklis. Dabar čia biblioteka

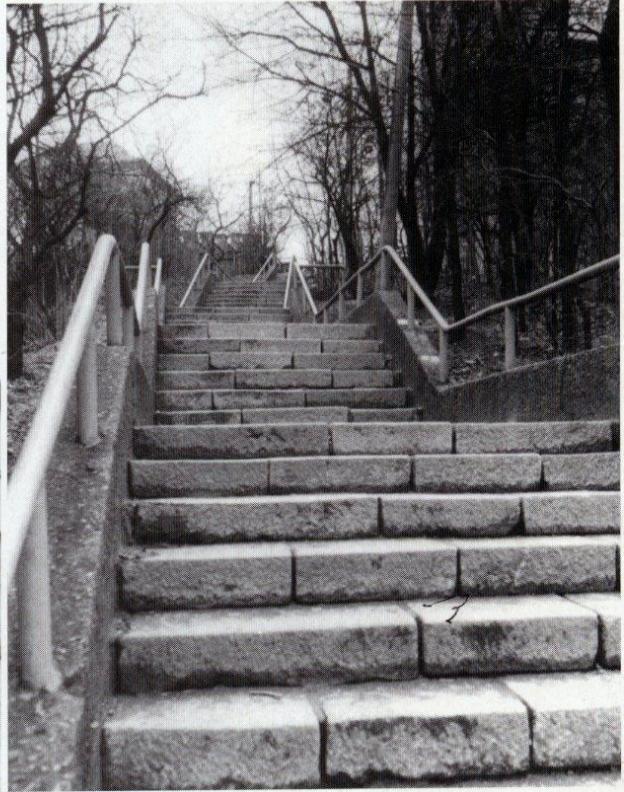

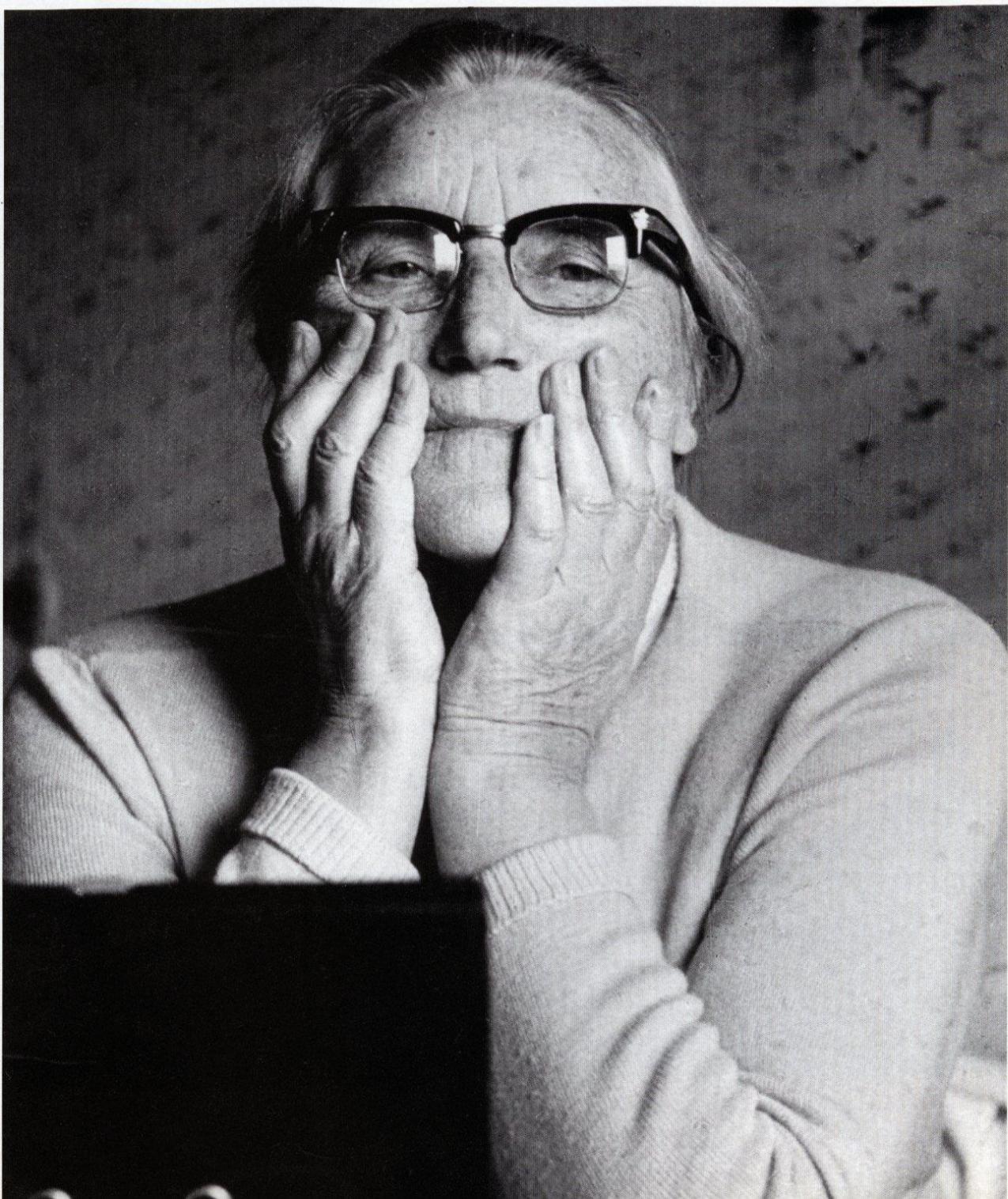

Kaune, Dzūkų g. 3, antrame aukšte I. Simonaitytė gyveno 1945-63 m.

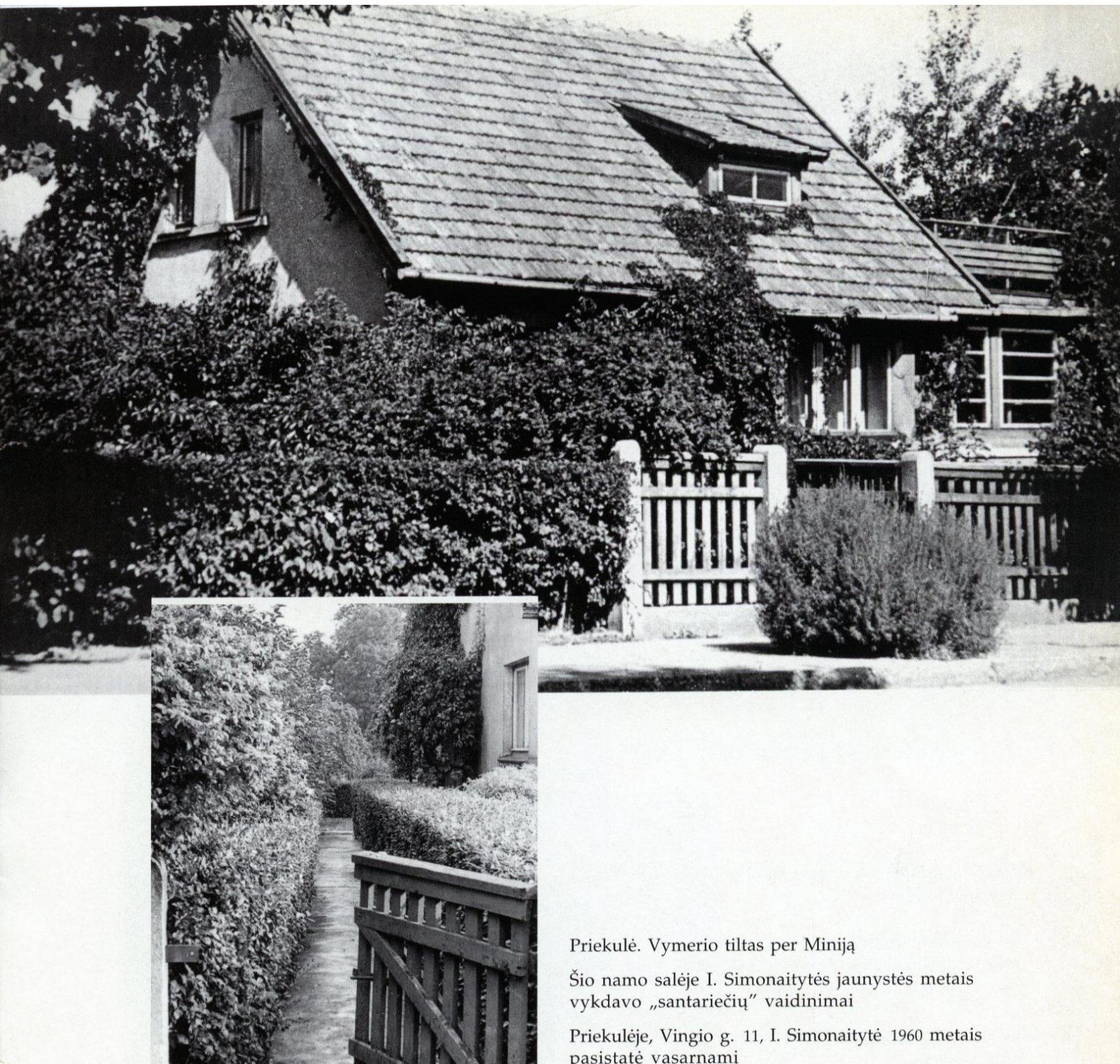
Dzūkų laiptai

Laikas bėga negrįžtinai. Dienos pinasi į savaites, savaitės ištirpsta į mėnesius, o mėnesiai susilieja į metus. Ir tie metai bėga į praeitį...

Priekulė. Vymerio tiltas per Miniją

Šio namo salėje I. Simonaitytės jaunystės metais vykdavo „santariečių“ vaidinimai

Priekulėje, Vingio g. 11, I. Simonaitytė 1960 metais pasistatė vasarnamį

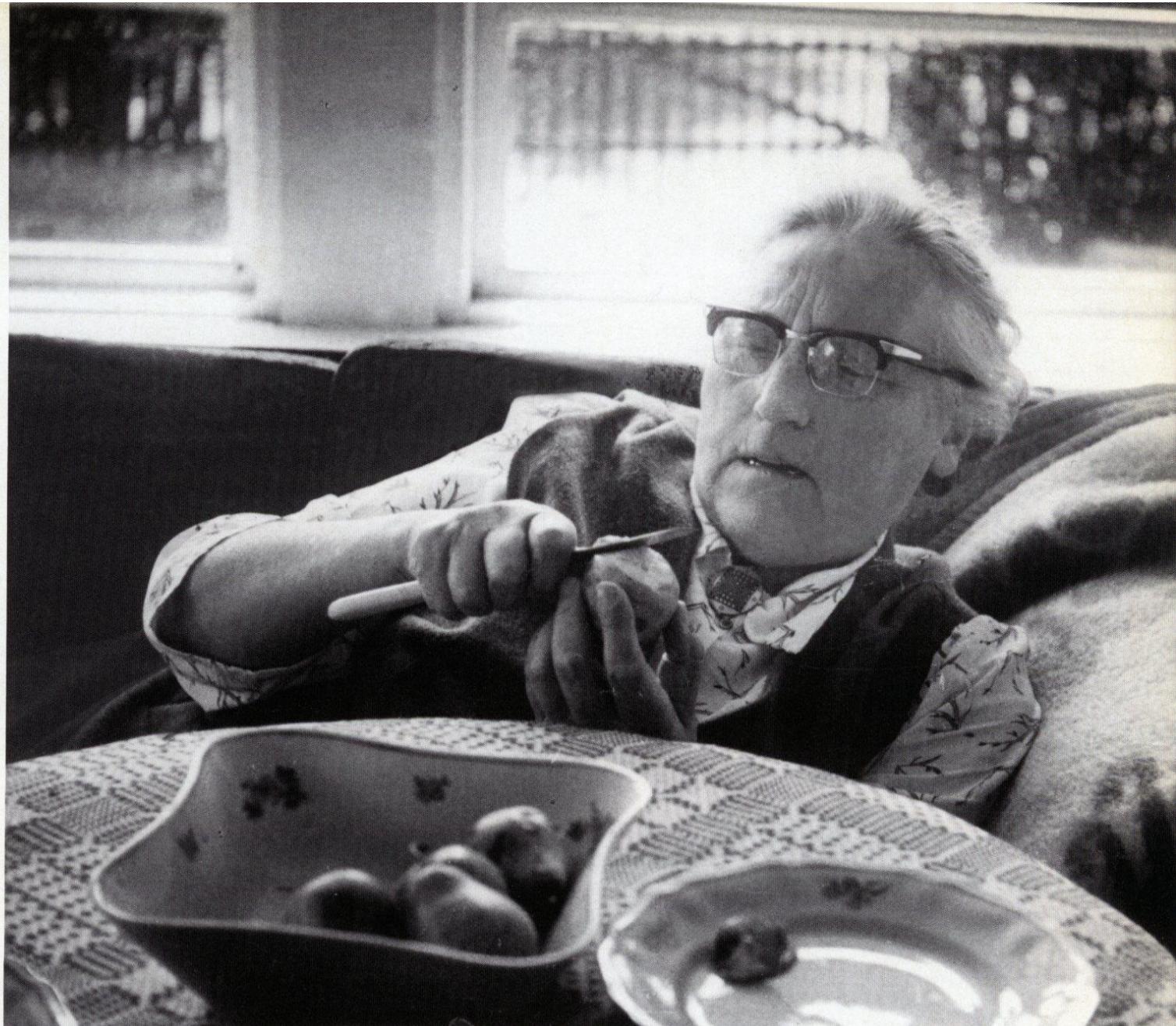

I. Simonaitytės mėgstamas kambarėlis
antrame aukšte

Aš noriu būti savistovi. Aš noriu turėti kampeli, koks jis bebūtų, ir tame kampelyje pasistatyti savo stalą ir ant stalo savo lempą...

Aš turiu ir gavau viską, ką gyvenimas tik gali duoti...

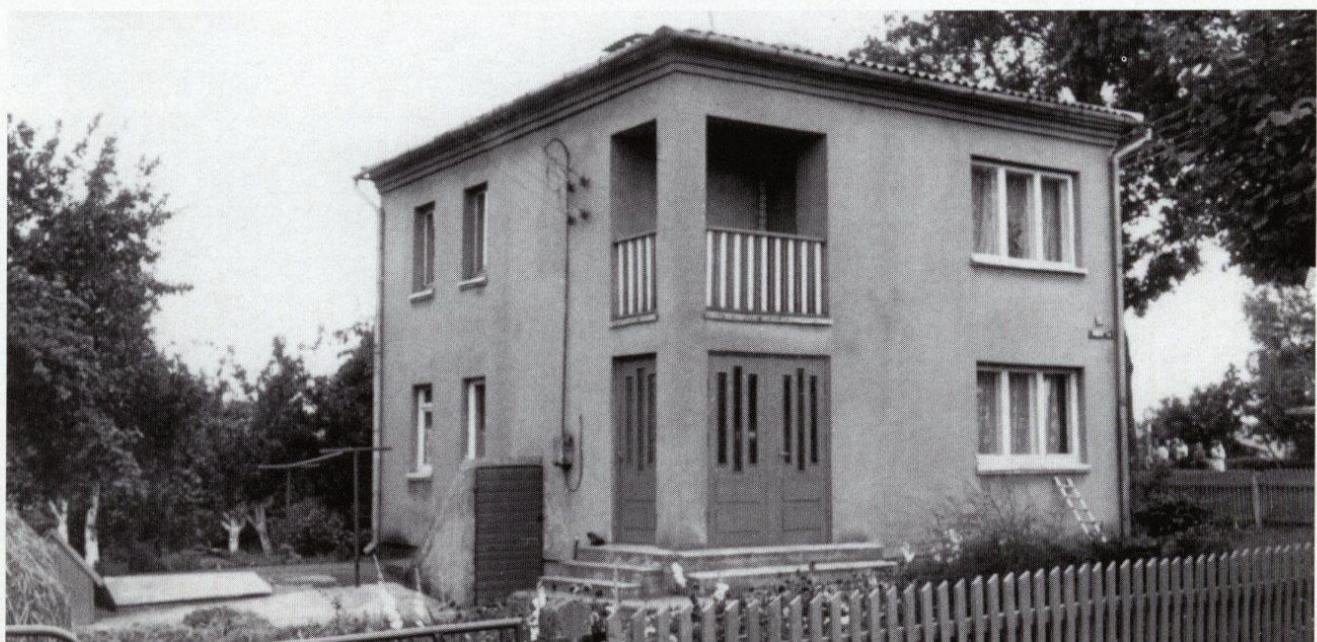

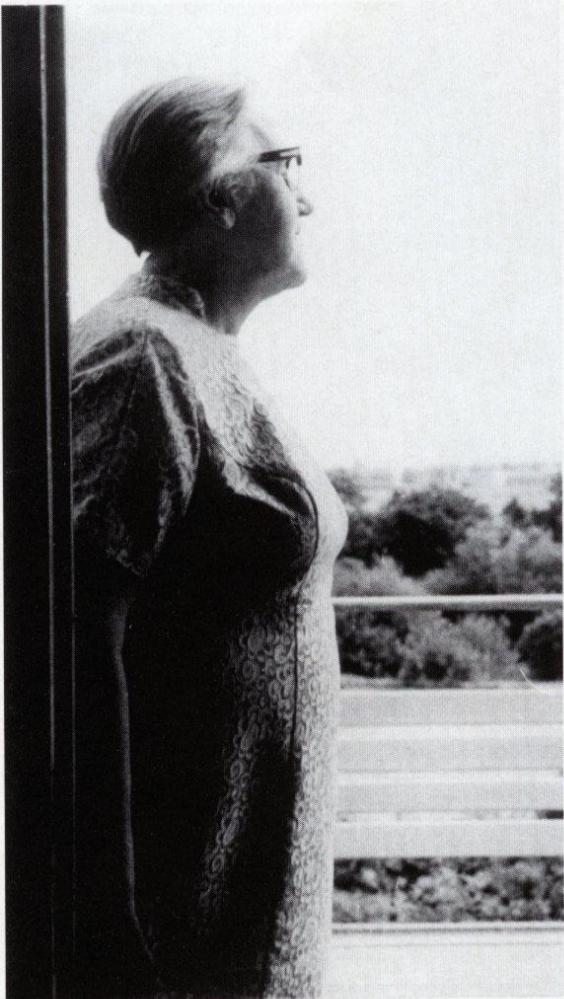
Šalia I. Simonaitės sklypo, kiek šiauriau
įsikūrė Mickai

Pusseseré Marija Mickienė, jos dukra
Marytė Skrabienė su vyru Vilium
prižiūréjo I. Simonaitės sodybą

Iš pietų pusės, arčiau autobusų stoties,
rašytojai padedant pasistatė dviaukštį
giminės Urbaičiai

Rašytoja su Erika Urbaitiene

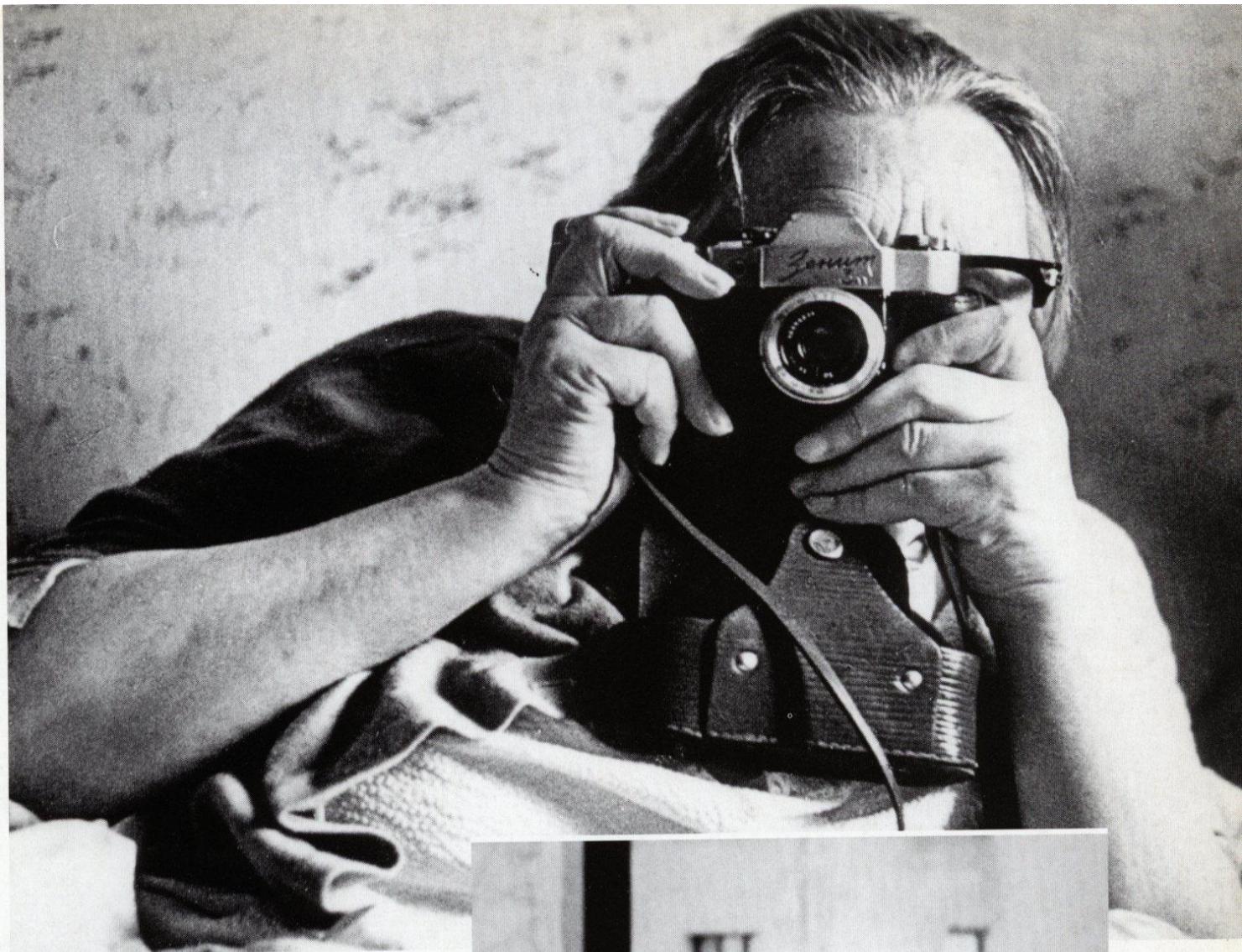

I. Simonaitytė su savo šeimininke, globotoja ir bičiule Domute Rimaitiene

Gyvenimas vis tiek gražus, jei iš jo neprašai daugiau, negu jis gali duoti

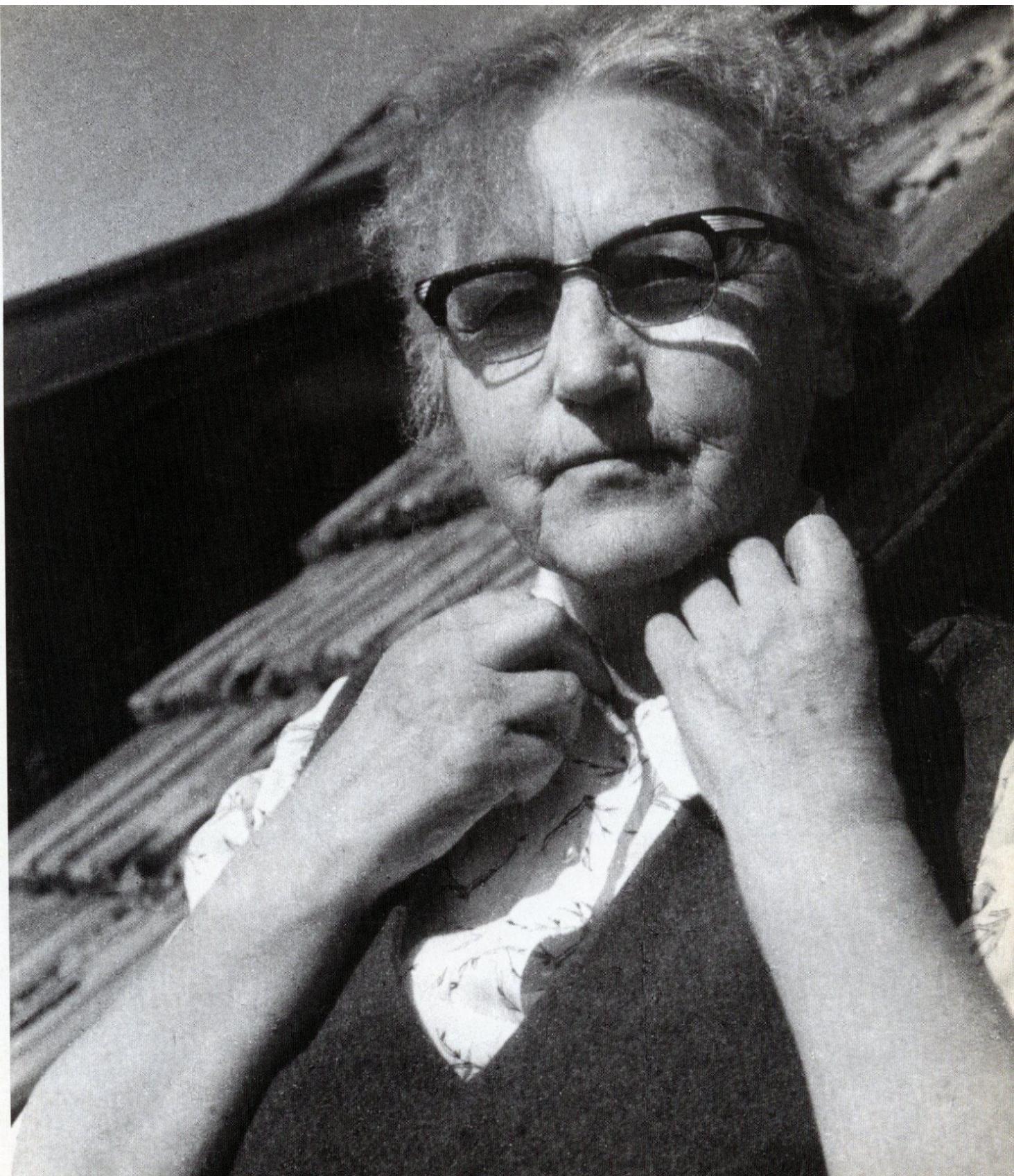

Rašytoja su evangelikų vyskupu Jonu Kalvanu

Ak dėve dėve! Kur mano pušynas su saulėtais lubinais už jo, kur mano pievos su gelių gėlėmis?

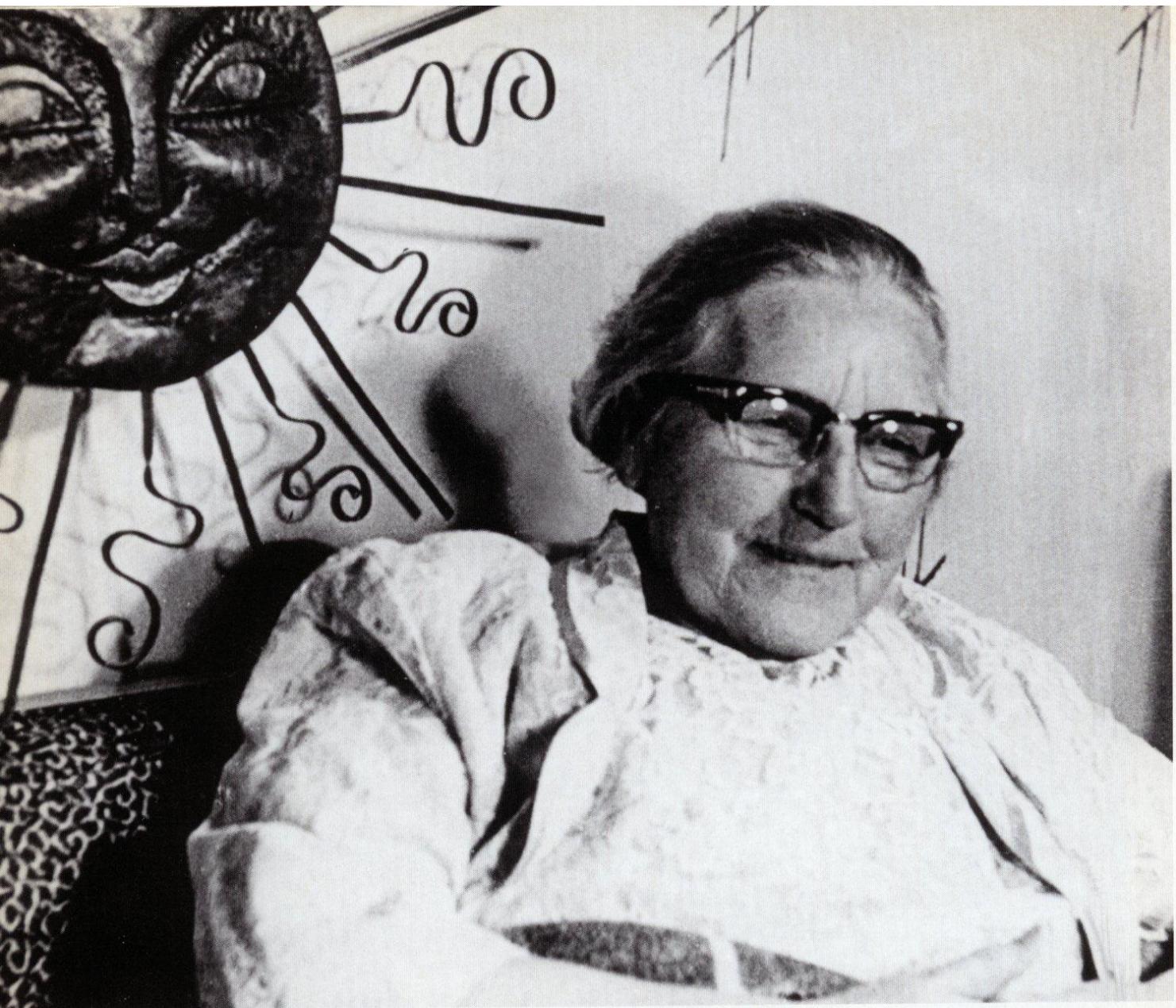
*Aš ne vienqsyk esu sakiusi, kad rašydama ir verkdavau, ir džiaugdavausi.
O tai todėl, kad verkiama ir džiaugiamasi tik dėl saviškių. O savi – visas mano kraštas*

I. Simonaitytė Vilniuje, Antakalnio g. 70 balkone

I. Simonaitytės 75-ųjų gimimo metinių minėjimas Akademiniame dramos teatre

Scenoje P. Mataičio vadovaujamas ansamblis

Aš ne iš tų, kurie miègsta atverti savo širdį tarsi kiemo vartus, pro kuriuos jeina ir išeina kas tik nori...

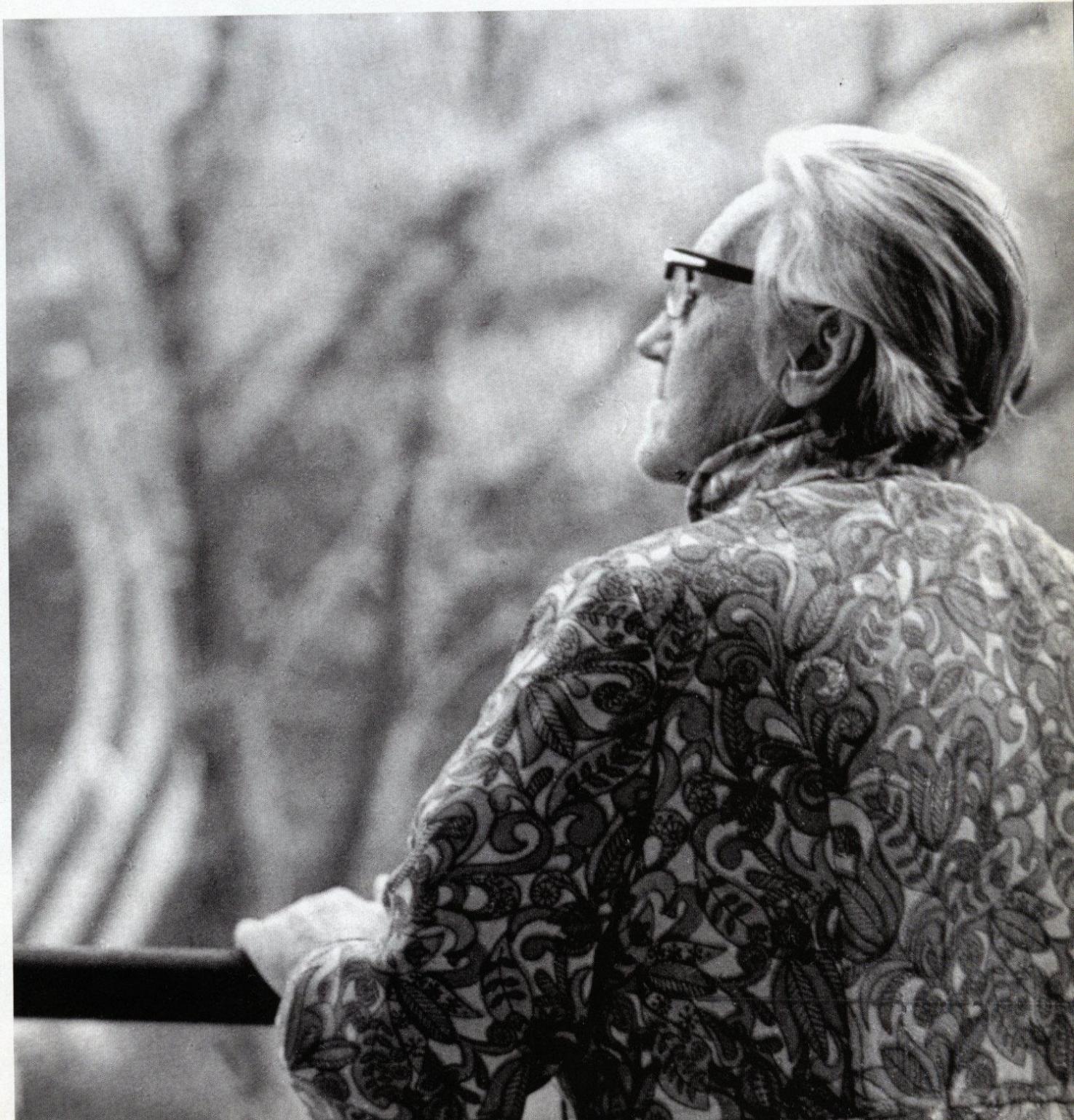
Rašytoja tarp jubiliejinių suvenyrų

Su artimaisiais: sėdi M. Skrabienė, A. Nosovaitė, D. Rimaitienė, E. Kraštinaitis.
Stovi iš dešinės: E. Oškinaitė, Nosovaitės sūnus ir E. Urbaitienė

Ne per šunį balta duona, ne per katę lašiniai...

Kai man – tai labai norėjos parodyt pasauliui, kad galiu ir aš. Kad galiu ir aš...

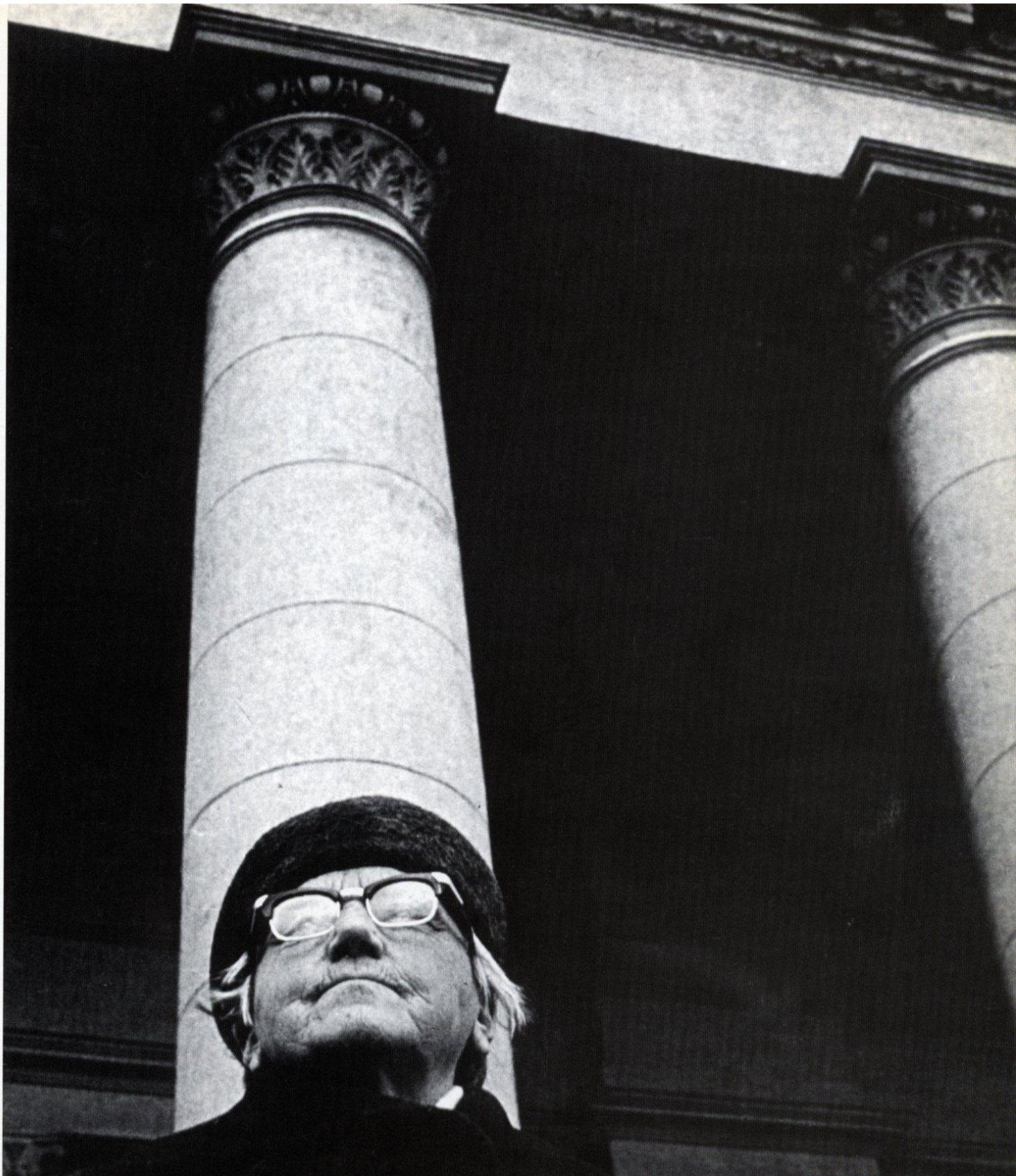

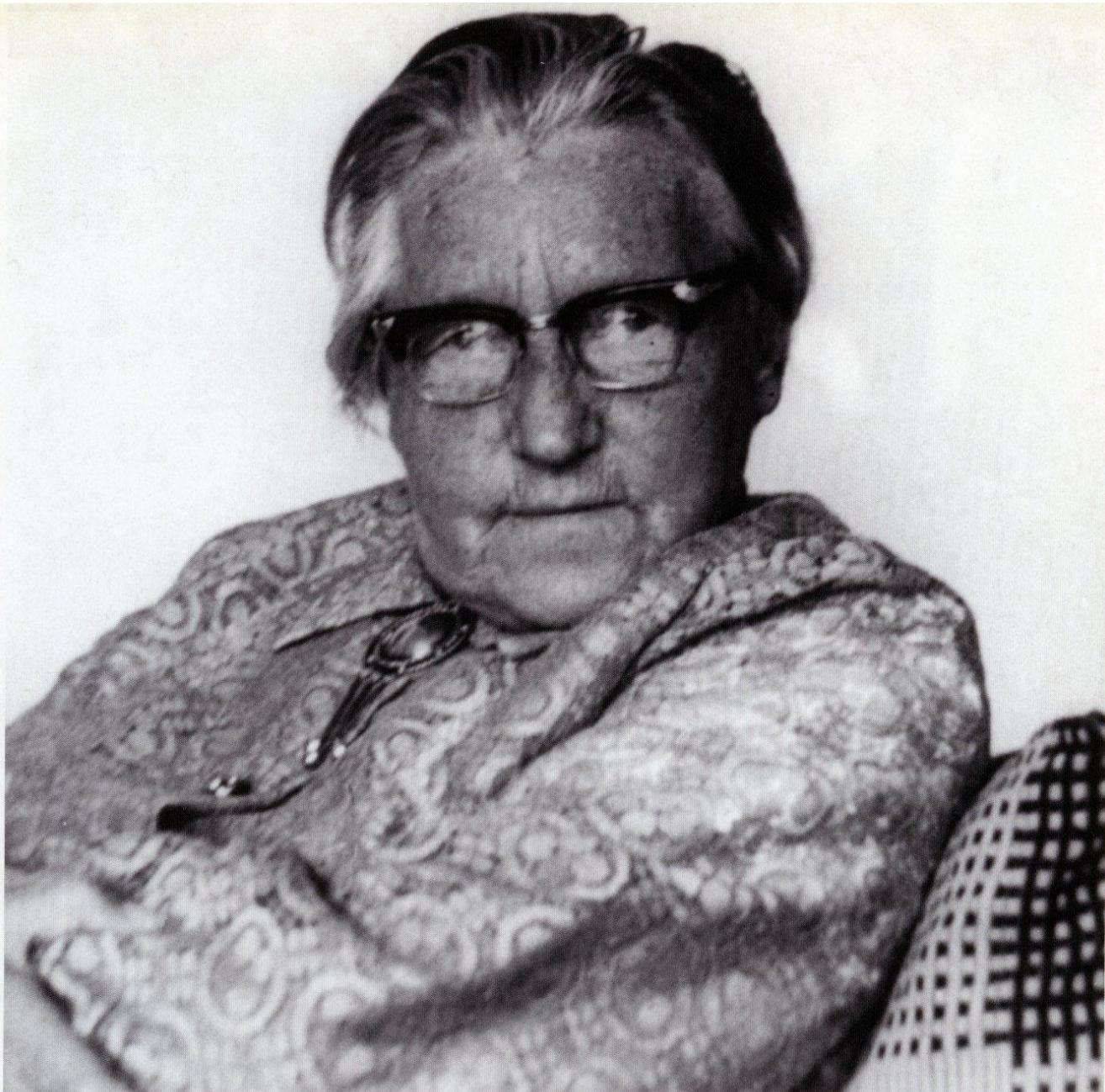

Rašytoja apžiūri jai skirtą parodą Respublikinėje bibliotekoje. Vilnius, 1978-ieji

O norisi dar daug atliliki, tiktai viską dengia šaltas, nepermatomas amžių rūkas...

Svečiuose rašytojai M. Sluckis, A. Laurinčiukas, V. Sirijos Gira, R. Sluckienė

1973 m. I. Simonaitytė persikelia į naują butą Vilniuje, Švyturio g. 22

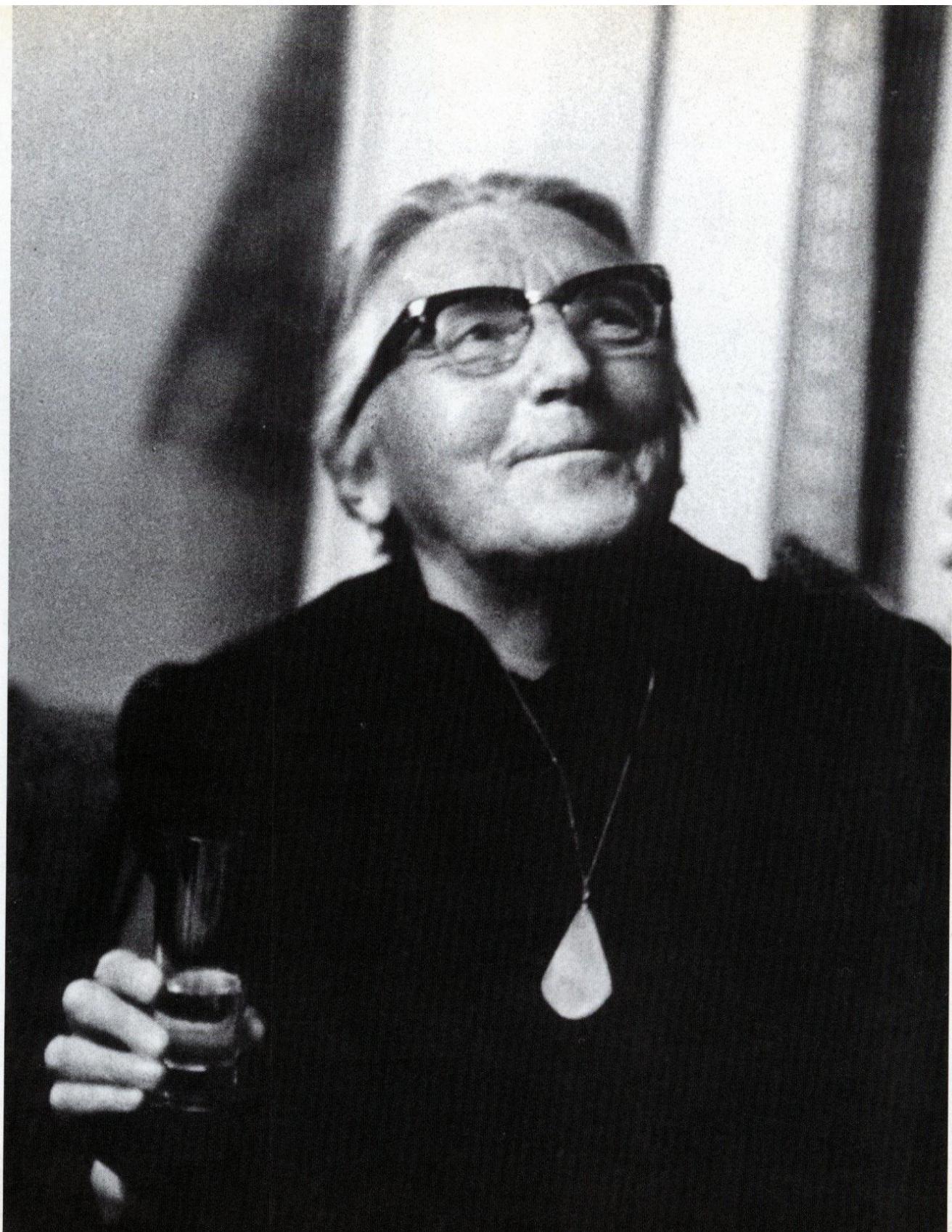
Ar mes nežinom, koks atbulas pasidare pasaulis, koks perkreiptas...

80-mečio minėjimas Meno darbuotojų rūmuose. Prezidiume K. Korsakas,
L. Šepetys, P. Griškevičius, I. Simonaitytė, J. Baltušis, E. Mieželaitis

Sveikina E. Matuzevičius

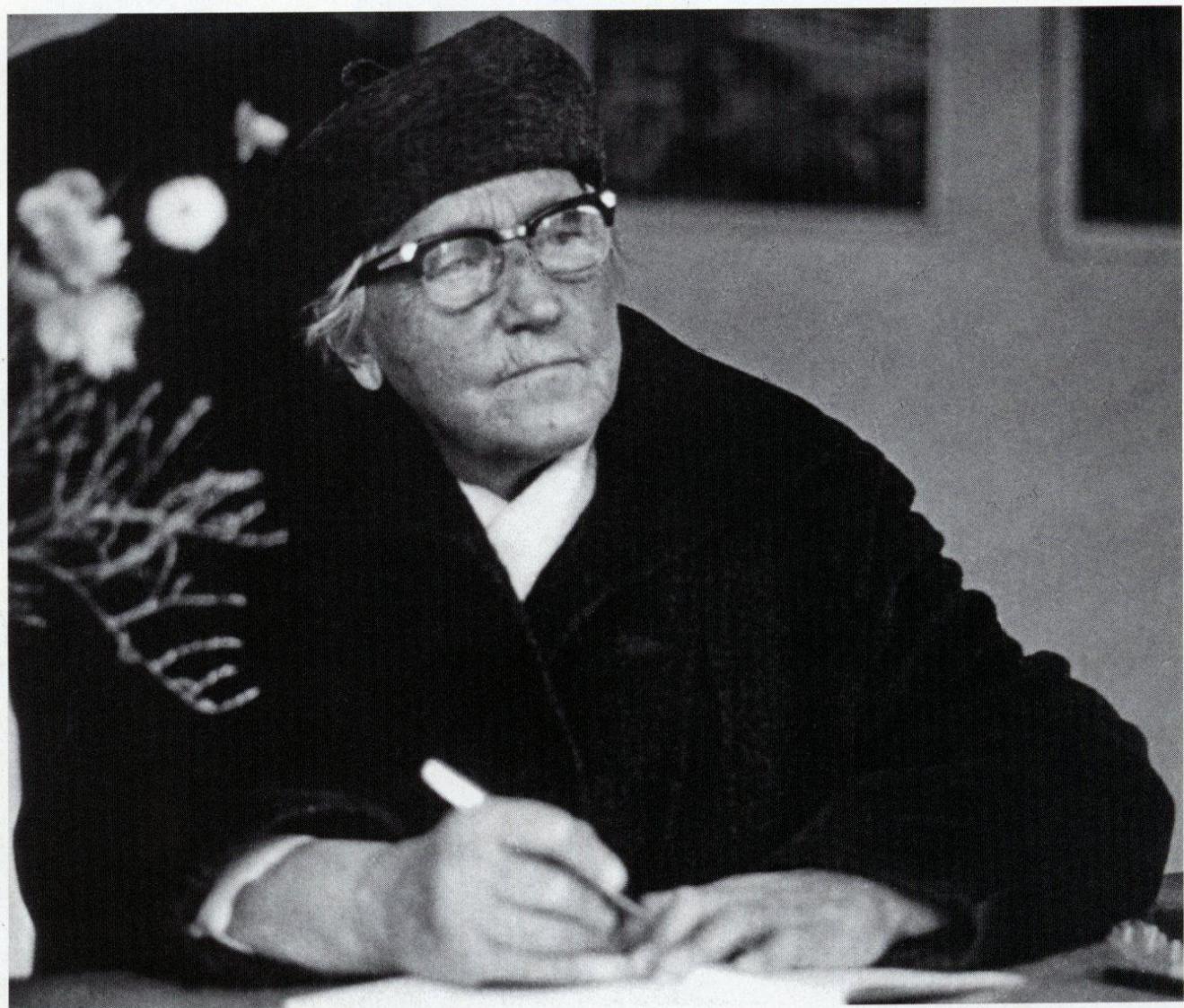
Menas? Garbė? Populiarumas? Tai aukso grūdelių nuotrupos, kurios dingsta tarp pirštų...

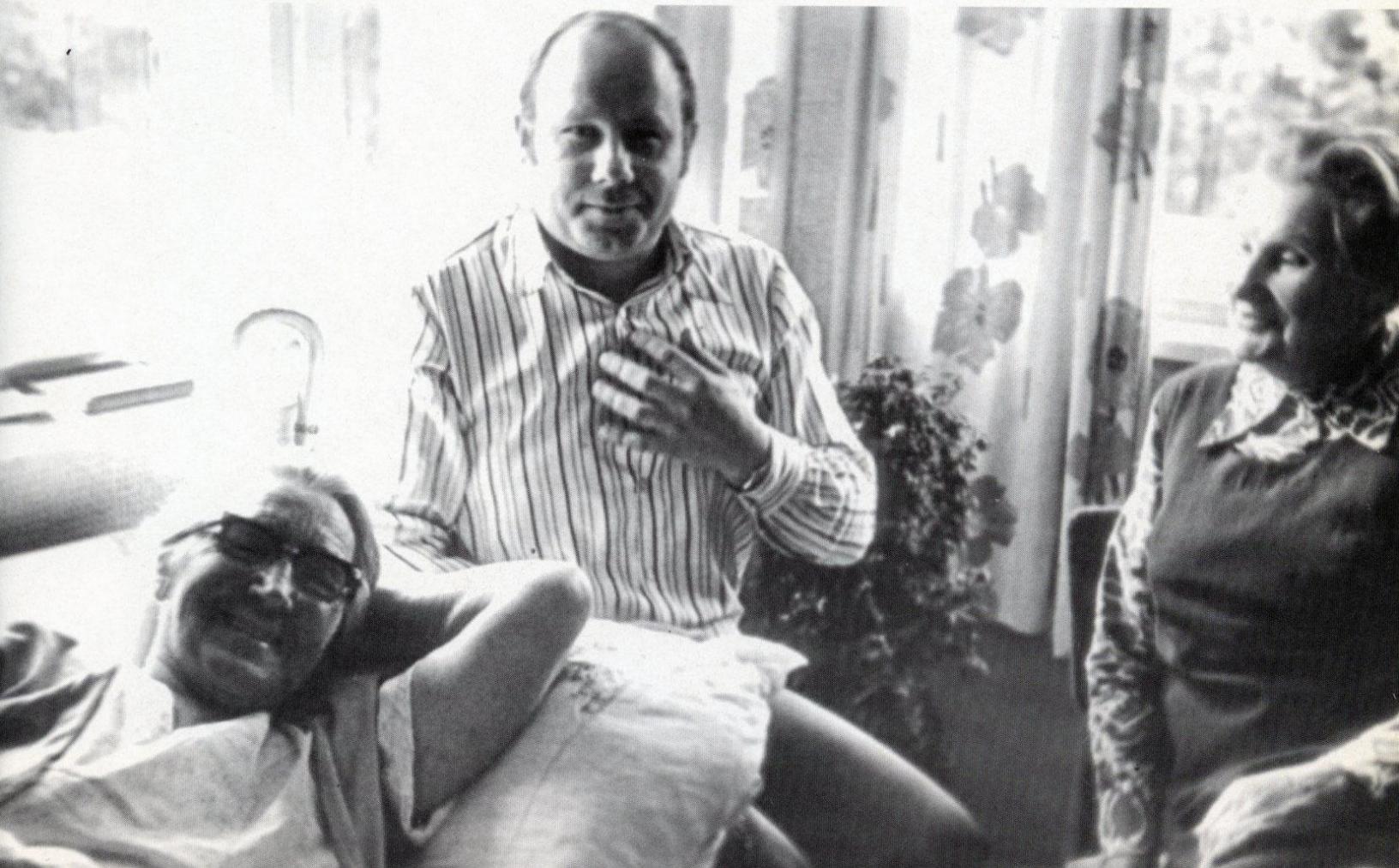

Tik mintys, mintys vis naujos veržiasi ir kunkuliuoja, tarsi putojanti jūra... Vilnius, 1978-ieji

Simonaitytė su „sūnumis“ Tautvydu Braku, Vytautu Kalteniu ir Vytautu Rimavičiumi

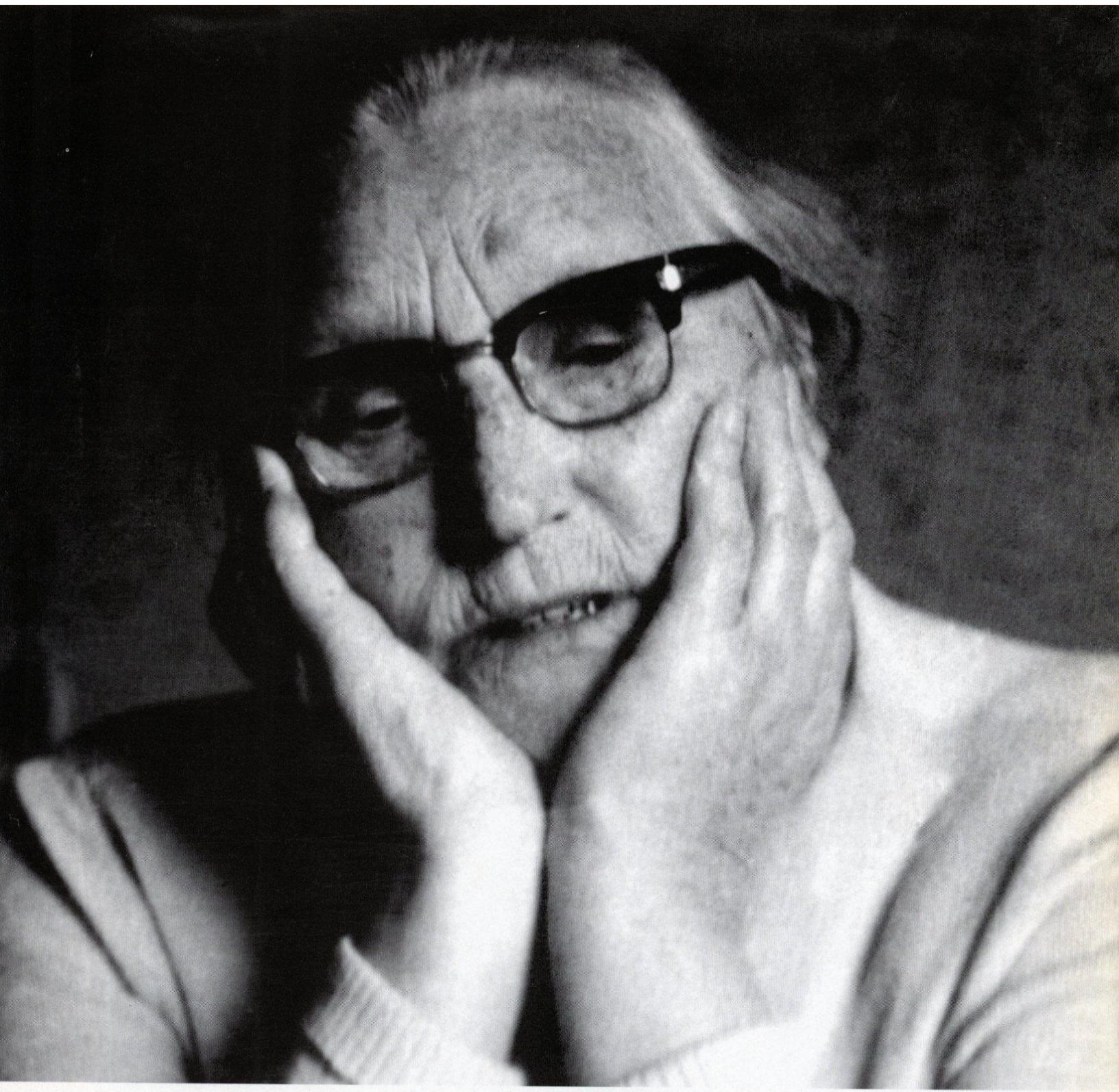

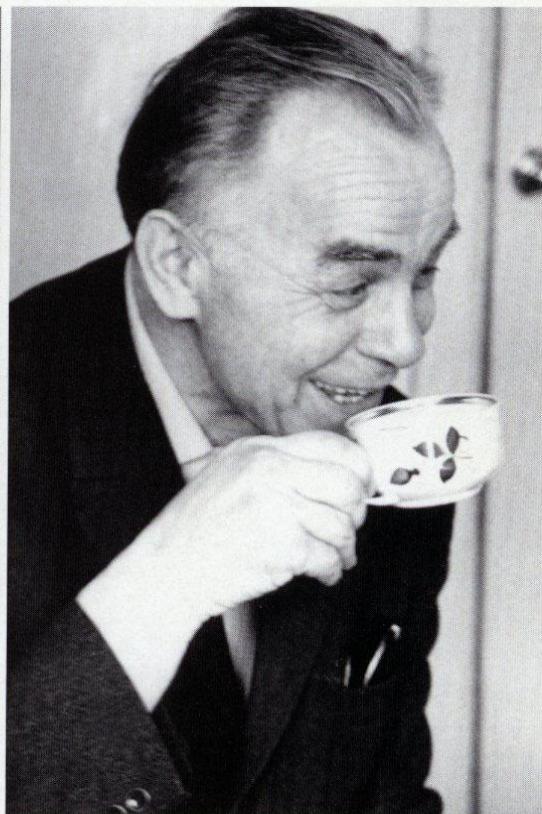
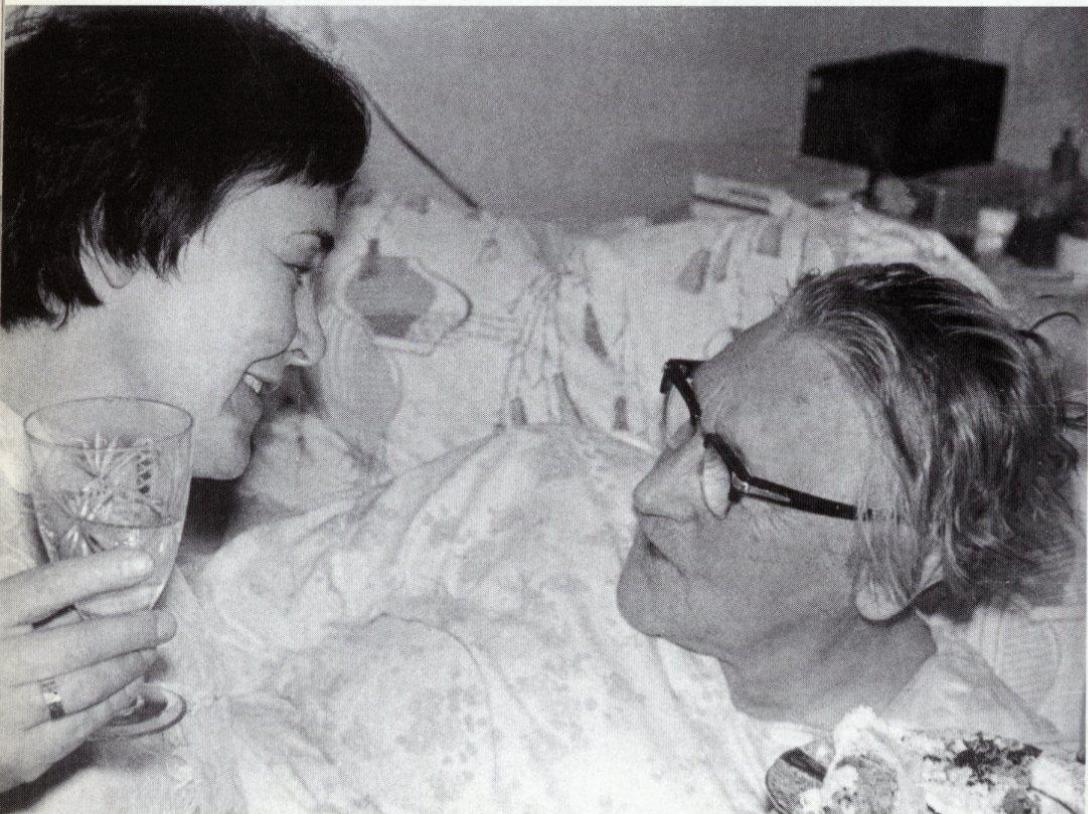

Valandos viena po kitos laša ir laša, lyg nuo šiaudinio stogo lietaus lašai...

Nejaugi tiktai purvas ir akmuo gatvėse, nejaugi tiktai purvas ir akmuo žmonių širdyse?..

Naujujų metų proga pasveikinti užėjo ilgametę rašytojos gydytoja
Bronė Rūkienė

Gydytojas Vincas Čepaitis

*Numiršti ir kas belieka? – mažas kauburėlis kapuose! O tasai taip pat po keleto
metų sulyginamas su žeme. Ir niekas jau nebepasigenda daugiau tavęs...*

Per paskutinį gimtadienį – 1978 m. sausio 23-ąją su Domute

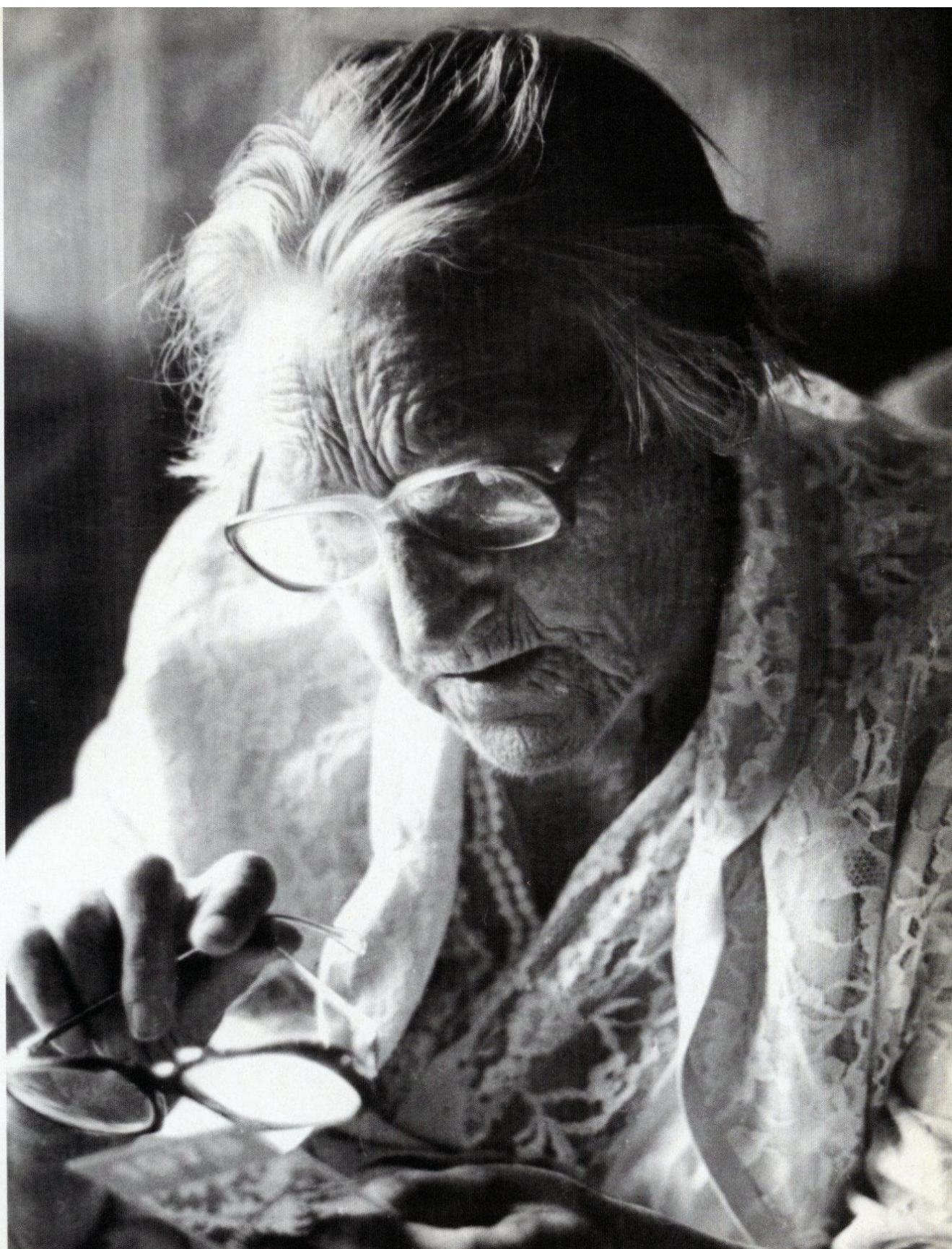
Ieva Simonaitytė su jaunystės dienų bičiuliui Ernstu Šumanu Priekulėje 1978 m. rugpjūčio 8-ąją

... Širdis nenujautė, kad pasivaikščiojimas paskutinis. Ir niekada jau, niekada Jos skaudžios kojos nebeis šituo taku

*Niekas nežino savo ateities. Tiktai kiekvienas lekia į tą ateitį tarsi į lobijų kasyklas...
Žmonės laimingi tik tada, kai jie aplieidžia šią smerties daubą...*

Ievos Simonaitytės laidotuvės 1978 m. rugpjūčio 30 d.
Antakalnio kapinėse Vilniuje

Prie supilto kapo artimieji

Prie antkapinio paminklo rašytojai

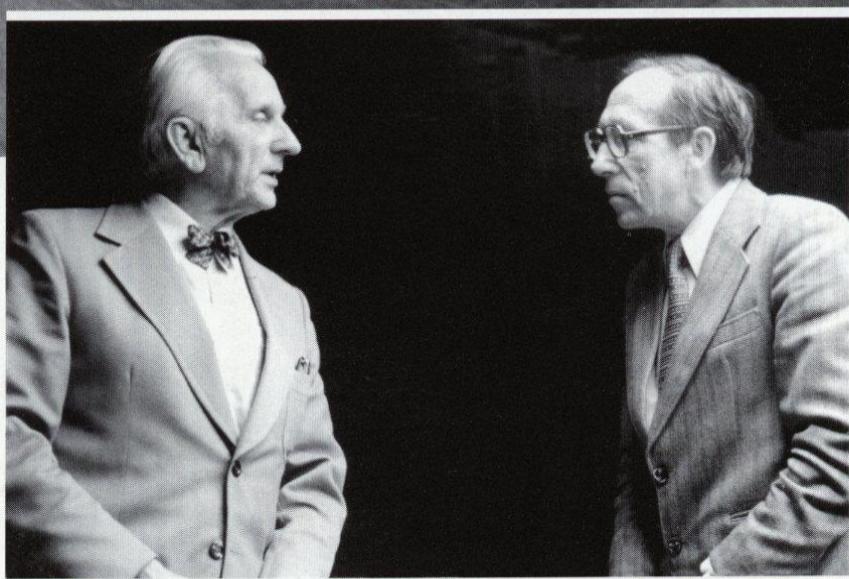
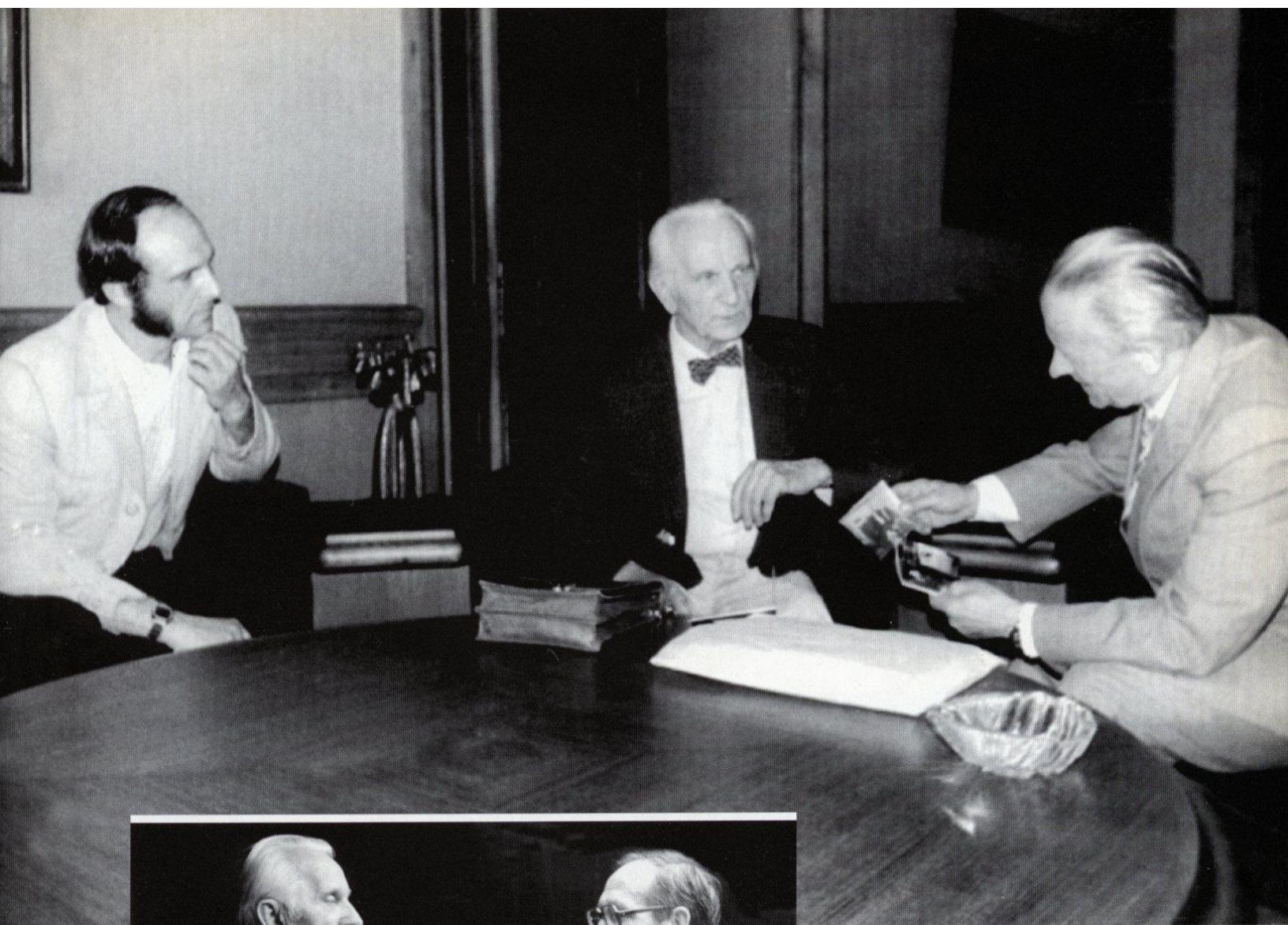

Simonaitytės palikimą perima jos sesuo Marija Šiliauskienė, dalyvaujant Rašytoju muziejaus direktoriui Jonui Mačiuliui ir rašytojui Algirdui Pociui

Ernsts Šumanas perduoda I. Simonaitytės laiškus Vilniaus universiteto rektoriui Jonui Kubiliui, dalyvaujant šio akto iniciatoriui Domui Kaunui

Ernsts Šumanas ir monografijos apie Simonaitytę autorius Vytautas Kubilius

Ievos Simonaitytės vardu pavadinta
biblioteka Klaipėdoje

Vytauto Majoro skulptūra Vanaguose

Dalios Matulaitės skulptūra
„Šventvakarių Évę“

I. Simonaitytės memorialinio muziejaus
atidarymas Priekulėje 1984 m.

Kalba rašytojas Romualdas Kašauskas
Reikšmingiausios Ievos Simonaitytės knygos

O jeigu taip parašiau, tai taip ir bus buvę...

Pajedaitė, Ona

Pa 88 Ji buvo Simonaitytė. – Vilnius: REGNUM fondas, 1997. –
136 p. [60 p. iliustr.]

ISBN 9986-494-16-8

Knyga apie Ievą Simonaitytę (1897-1978) – rašytinis ir fotograuotinis rašytojos portretas. Žinoma fotomenininkė, bendravusi su rašytoja paskutinius aštuonerius jos gyvenimo metus, gyvu įspūdžiu perteikia Mažosios Lietuvos metraštininkės būdą, nelengvą ir prieštariną kaip pati to krašto istorija. Nuotraukose užfiksuoti svarbūs rašytojos gyvenimo momentai, su jos biografija susijusios vietas, ją supę žmonės.

UDK 888.2.09:929

Ona Pajedaitė. *Ji buvo Simonaitytė*

Išleido REGNUM fondas, Ž. Liauksmino 8/3. Užsakymo Nr. 380
Spausdino AB „Vilspa“, Viršuliškių skg. 80, 2056 Vilnius